

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અમદાવાદ

ક્રીમીનલ અપીલ ક્રમાંક ૩૩/૧૯૯૪ સાથે

ક્રીમીનલ અપીલ ક્રમાંક ૪૯૧/૧૯૯૪

મંજૂરી અને હસ્તાક્ષર માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તી શ્રી -જે.આર. વોરા

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટ્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?	
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સમાયેલ છે?	
૫	શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?	

=====

કાલુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય

=====

ઉપસ્થિતી:

શ્રી જે.એમ. પંચાલ અપીલકર્તા તરફથી

પ્રતિવાદી તરફથી શ્રી એસ.એસ. પટેલ, સરકારી વકીલ

=====

કોરમ :માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે.આર. વોરા

તારીખ : ૦૭/૦૮/૨૦૦૬

મૌખિક ચુકાદો

[૧] ક્રીમીનલ અપીલ ક્રમાંક ૩૩/૧૯૯૪, ક્રીમીનલ પ્રક્રીયા સંહિતાક્રીમીનલ પ્રક્રીયા સંહિતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૪(૨) હેઠળ અપીલકર્તા-આરોપી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવી છે અને તે પંચમહાલ, ગોધરા સ્થિત વિશેષ ન્યાયાધીશ દ્વારા વિશેષ (બ્રષ્ટાચાર) કેસ ક્રમાંક ૧૦/૧૯૮૯ માં તા. ૨૨.૦૪.૧૯૯૩ના રોજ આપવામાં આવેલ ચુકાદો અને આદેશ વિરુદ્ધ નિર્દેશિત છે, જેના દ્વારા ક્રીમીનલ અપીલ ક્રમાંક ૩૩/૧૯૯૪ના અપીલકર્તાને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તેમજ બ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ ની કલમ ૫(૧) (ડી) ને કલમ ૫(૨) સાથે વાંચી હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો અને ઉપરોક્ત બે પૈકીના દરેક ગુનામાં તેને એક વર્ષની કઠોર કેદની સજા તથા બંને ગુનામાંથી દરેક માટે રૂપિયા ૨૦૦/- નો દંડ, અને દંડ ન ભર્યે એક માસની કઠોર કેદ ભોગવવાની સજા ફટકારવામાં આવી હતી. પડકારાયેલ ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા, બંને સજાઓ એકસાથે ચલાવવાનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે.

[૨] જ્યારે ફોજદારી અપીલ નં.૪૯૧/૧૯૯૪ ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા ક્રીમીનલ પ્રક્રીયા સંહીતાક્રીમીનલ પ્રક્રીયા સંહીતા, ૧૯૭૩ ની કલમ ૩૭૬ હેઠળ વિશેષ (ભ્રષ્ટાચાર) કેસ નં.૧૦/૧૯૮૯ માં આરોપીને ફટકારવામાં આવેલી સજાઓમાં વધારો કરવા માટે તેમજ ફોજદારી અપીલ નં.૩૩/૧૯૯૪ ના અપીલકર્તા દ્વારા પ્રસ્તુત કરવામાં આવી છે.

[૩] ફોજદારી અપીલ નં. ૩૩/૧૯૯૪ના અપીલકર્તા વિરુદ્ધ ફરિયાદ પક્ષની કાર્યવાહી તરફ દોરી ગયેલા તથ્યોનો સંક્ષેપમાં નીચે મુજબ ઉલ્લેખ કરી શકાય:—

[૩.૧] ફરિયાદી — જીતેન્દ્રકુમાર નાનાલાલ રાવલ, જે મૂળ ગામ ચોઈલા, તાલુકો: બાયડ, જિલ્લો: સાબરકાંઠાના રહેવાસી હતા, તેઓ જાન્યુઆરી, ૧૯૮૬થી ગામ ગુંડીખેડા, તાલુકો: દાહોદ, જિલ્લો: પંચમહાલ ખાતે પ્રાથમિક વિભાગ (શાળા)માં શિક્ષક તરીકે સેવામાં જોડાયા હતા. ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના મહિનામાં, તેમને હિન્દીની પરીક્ષામાં હાજર થવાનું હતું અને તેથી તેમને તેમના વતન જવું પડ્યું હતું. તેમના જણાવ્યા અનુસાર, તે હેતુસર તેમણે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ રજા મેળવી હતી. ત્યારબાદ, તેઓ વધુ દિવસ રોકાઈ ગયા અને ૧૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ સુધી ફરજ પર હાજર થઈ શક્યા નહોતા. તે દરમિયાન, આરોપી — કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ, જે સંબંધિત સમયે દાહોદ તાલુકા પંચાયતના શિક્ષણ વિભાગમાં વિસ્તાર નિરીક્ષક તરીકે ફરજ બજાવતા હતા, તેઓ ફરિયાદી જ્યાં સેવા બજાવતા હતા તે ગુંડીખેડાની શાળામાં નિરીક્ષણ માટે આવ્યા હતા. ફરિયાદીનું કહેવું છે કે આરોપીએ તેમના રજિસ્ટરમાં

સહી કરી હતી અને ત્યારબાદ તેમણે તેમના મકાનમાલિક શ્રી ગોમાભાઈ હાંડા સાથે મુલાકાત કરી હતી. ફરિયાદીની શાળામાં ગેરહાજરી બાબતે, શ્રી ગોમાભાઈ હાંડાએ આરોપીને જાણ કરી હતી કે ફરિયાદી મથક બહાર ગયા હતા. જ્યારે ફરિયાદી તેમના વતનથી પરત આવ્યા, ત્યારે તેમના મકાનમાલિક – શ્રી ગોમાભાઈ હાંડાએ તેમને (ફરિયાદીને) જાણ કરી હતી કે આરોપી આવ્યા હતા અને ફરિયાદીને આરોપીને મળવા જણાવેલ હતું. શ્રી ગોમાભાઈ હાંડાએ ફરિયાદીને એમ પણ જણાવ્યું હતું કે તેમણે ફરિયાદીની તરફથી આરોપીને રૂ. ૭૫/- આપ્યા હતા. ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ, ફરિયાદી આરોપીને મળ્યા અને શાળામાંથી ૩ થી ૪ દિવસની ગેરહાજરીના રજાકાળ બાબતે સલાહ માંગી, કારણ કે તેમની નોકરી નવી અને કામચલાઉ હતી. આરોપીએ ફરિયાદીને જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદીએ તેમને રૂ. ૧૦૦/- ચૂકવવા જોઈએ અને બાબત ત્યાં જ પૂર્ણ થઈ જશે. આમ, ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ, આરોપીની માંગ મુજબ ફરિયાદીએ રૂ. ૧૦૦/- ચૂકવ્યા હતા. ત્યારબાદ, ૪મી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ, ગુંદીખેડાની શાળાનું વાર્ષિક નિરીક્ષણ આયોજન કરાયું હતું અને આરોપી – અપીલકર્તા ફરિયાદીની શાળામાં આવ્યા હતા. તે સમયે, આરોપીએ ફરિયાદીને ધમકી આપી હતી કે ફરિયાદી શાળા યોગ્ય રીતે ચલાવતા નથી અને તેમની નોકરી સમાપ્ત થઈ શકે છે. ફરિયાદીએ ફરીથી આરોપીની સલાહ માંગી. ત્યારે આરોપીએ ફરિયાદી પાસેથી રૂ. ૧૦૦/-ની માંગણી કરી હતી. તે સમયે, ફરિયાદી પાસે રૂ. ૮૫/- હતા, જે તેમણે ગામ ગુંદીખેડાના બસ સ્ટેન્ડ પર આરોપીને ચૂકવ્યા હતા. આરોપીએ ફરિયાદીને જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદીએ હજી

વધુ રકમ ચૂકવવાની બાકી છે. ત્યારબાદ, ફરિયાદીના મકાનમાલિક (શ્રી ગોમાભાઈ હાંડા) મારફતે, આરોપીએ ફરિયાદીને સંદેશો મોકલાવ્યો હતો કે તેઓ આરોપીને મળે. ફરિયાદી આરોપીને મળવા જઈ શક્યા નહોતા અને તેના બદલે ૨૭મી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ, તેઓ ગાંધીનગર ગયા હતા અને તે સમયેના માનનીય શિક્ષણમંત્રી શ્રી હસમુખભાઈ સમક્ષ રજૂઆત કરી હતી પટેલને પ્રતિવાદી દ્વારા ફરિયાદી સાથે કરવામાં આવતા હેરાનગતિ અંગે જણાવ્યું હતું. માનનીય મંત્રીએ સલાહ આપી હતી કે જો પ્રતિવાદી વધુ રકમ માંગે તો એન્ટી કરપ્શન બ્યૂરો સમક્ષ ફરિયાદ નોંધાવવી. ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૮૬ના રોજ, ફરિયાદીના મકાનમાલિક શ્રી ગોમાભાઈ હાંડા એ તેને જાણ કરી કે પ્રતિવાદી – અપીલકર્તાએ ફરિયાદીને દાહોદ ખાતે મળવા માટે બોલાવ્યો છે. તેને વધુમાં એ પણ જણાવાયું કે ફરિયાદીએ સંપૂર્ણ તૈયારી સાથે જવું જરૂરી છે. ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ સવારે ફરિયાદી દાહોદ ગયો, જ્યાં તેને ખબર પડી કે અપીલકર્તા – પ્રતિવાદી ગોધરા જવાના હતા. તેથી ફરિયાદી સીધો ગોધરા ગયો અને એસ.ટી. બસ સ્ટેન્ડ પર રાહ જોતો રહ્યો. અંદાજે સવારે ૧૧.૪૫ વાગ્યે અપીલકર્તા ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર આવ્યા અને ફરિયાદીને મળ્યા. અપીલકર્તાએ પૂછ્યું કે ફરિયાદી દાહોદ કેમ આવ્યો નહોતો. ફરિયાદીએ સમજાવ્યું કે તેને કંઈક કામ હોવાથી તે દાહોદ આવી શક્યો નહોતો. ત્યારબાદ અપીલકર્તા – પ્રતિવાદીએ ફરિયાદીને જણાવ્યું કે જો ફરિયાદીને પોતાની નોકરીમાં કાયમી થવું હોય, તો તેને રૂ.૧૦૦/- ચૂકવવા પડશે; નહીં તો તેની નોકરી ખતમ થવાની શક્યતા છે. ફરિયાદીએ અપીલકર્તાને કહ્યું કે તે સમયે તેની પાસે પૂરતી રકમ

નહોતી, પરંતુ તે શહેરમાં જઈને પોતાના ઓળખીતાઓ પાસેથી રૂ.૧૦૦/-
 ઉધાર લાવશે. ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ ફરિયાદીને સૂચના આપી કે ફરિયાદીએ
 રૂ.૧૦૦/- એક કવરમાં મૂકવાના અને તે કવર બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યે જિલ્લા
 પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં અપીલકર્તાને સોંપવાનું. તેને ખાસ સૂચના
 આપવામાં આવી કે રૂ.૧૦૦/-ની ચલણી નોટ ખુલ્લેઆમ લાવવાની નહીં, પરંતુ
 એક કવરમાં લાવવાની, જે કવર ખાલી રાખવાનું અને તેના પર કંઈ લખવાનું
 નહીં. ત્યારબાદ, જેમ મૂળ ફરિયાદ પક્ષના કેસમાંથી જણાય છે, ફરિયાદી ગોધરા
 ખાતે એન્ટી કર્પ્શન બ્યૂરોની કચેરીએ ગયો, જ્યાં પી.આઈ. શ્રી શ્રી દિનકર
 મંગેશ રંગડેકર, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી, એકલા બેઠેલા
 હતા. ફરિયાદીએ પોતાની ફરિયાદ સમજાવી, જે લખિતમાં ઉતારવામાં આવી અને
 જેના પર ફરિયાદી તેમજ પી.આઈ. શ્રી દિનકર મંગેશ રંગડેકરના હસ્તાક્ષર લેવામાં
 આવ્યા. દરમિયાન, પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશી પોલીસ સ્ટેશન પર પરત ફર્યા અને
 તેમને પંચોને શોધી બોલાવવાની સૂચના આપવામાં આવી. પી.આઈ. શ્રી
 જોશીએ પંચો શ્રી ખુમાનસિંહને બોલાવ્યા માધવસિંહ ઠાકોર, પંચ નં.૨,
 પી.ડબ્લ્યુ.પ, મામલતદાર કચેરીમાંથી અને શ્રી ગમ્મતસિંહ ચંદુભાઈ ઠાકોર,
 પંચ નં.૧, પી.ડબ્લ્યુ.૧, ગોધરા પ્રાંત કચેરીમાંથી. હંમેશની જેમ પંચોને
 ફરિયાદના તથ્યો અંગે માહિતગાર કરવામાં આવ્યા અને ફરિયાદીએ રૂ.૧૦૦/-
 ની એક ચલણી નોટ રજૂ કરી, જે લાંચરૂપે આપવાની હતી. અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પ
 અને એન્ટ્રાસીન પાવડરનો પ્રયોગ સબ-ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જોશી દ્વારા કરવામાં
 આવ્યો અને ઉક્ત મુદ્દામાલની રૂ.૧૦૦/- ની નોટ પર એન્ટ્રાસીન પાવડર

લગાવવામાં આવ્યો અને ત્યારબાદ પી.આઈ. શ્રી દિનકર મંગેશ રંગદેકરે એક કવર લીધું, જેનો ફ્લેપ ખુલ્લો કરવામાં આવ્યો હતો, અને પી.આઈ. શ્રી જોશીએ તે ચલણી નોટ તે કવરમાં મૂકી અને ત્યારબાદ તે કવર બંધ કરીને, ઉક્ત શર્ટની ખિસ્સી ખાલી છે તેની ખાતરી કર્યા પછી, ફરિયાદીના ડાબા હાથ તરફની શર્ટની ખિસ્સીમાં મૂકી દીધું. ત્યારબાદ, પી.આઈ. શ્રી જોશીએ પાવડર લગાવવા માટે ઉપયોગમાં લેવાયેલ કોરો કાગળ નષ્ટ કર્યો અને સોબણથી પોતાના હાથ ધોયા. એન્થ્રાસીન પાવડરની બોટલ કબાટમાં સુરક્ષિત રાખવામાં આવી અને ત્યારબાદ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પમાં તેઓ બધાના હાથોની તપાસ કરવામાં આવી, પરંતુ એન્થ્રાસીન પાવડરના કોઈ નિશાન મળ્યા નહોતા. ફરિયાદીને સૂચના આપવામાં આવી કે તે જિલ્લા પંચાયત કચેરી સુધી તેઓની સાથે જાય અને ત્યાંથી બંને પંચો સાથે પગપાળા જિલ્લા પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં જાય અને જો અપીલકર્તા તેને મળે અને લાંચની રકમની માંગણી કરે, તો ફરિયાદીએ પોતાની શર્ટની ખિસ્સીમાં મૂકેલું તે કવર આપવું અને તે સિવાય તેને તે કવરનો સ્પર્શ કરવો નહીં. બંને પંચોને ફરિયાદી સાથે રહેવા અને જે કંઈ બને તે જોવાની તથા ફરિયાદી અને અપીલકર્તા વચ્ચેની વાતચીત સાંભળવાની દિશા-નિર્દેશ આપવામાં આવ્યા. આ બાબતે પંચનામાનો પ્રથમ ભાગ સવારે ૧૧.૩૦ થી બપોરે ૧૨.૧૫ સુધી તૈયાર કરવામાં આવ્યો. ત્યારબાદ સત્તાવાર જીપમાં દરોડા દળ તેમજ પંચો અને ફરિયાદી જિલ્લા પંચાયત કચેરી તરફ ગયા. ફરિયાદી અને પંચો ઉક્ત જિલ્લા પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં પ્રવેશ્યા, જ્યારે દરોડા દળના સભ્યો આસપાસના વિસ્તારમાં રહ્યા. ફરિયાદ પક્ષના કેસ મુજબ અંદાજે બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યે

અપીલકર્તા શિક્ષણ સમિતિના ઓરડામાંથી બહાર આવ્યો અને પરિસરમાં પ્રવેશીને ફરિયાદીને પૂછ્યું કે ફરિયાદી રકમ લાવ્યો છે કે નહીં. ફરિયાદીએ જણાવ્યું કે તે રકમ લાવ્યો છે અને ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ ફરિયાદીને કેન્ટીન તરફ જવા કહ્યું અને ફરિયાદી સાથે દક્ષિણ ભાગ તરફ, જ્યાં કેન્ટીન આવેલું હતું, જવા લાગ્યો. બંને પંચો તેમની પાછળ ગયા. ત્યાં અપીલકર્તાએ ફરિયાદી પાસેથી રકમ માંગી અને ફરિયાદીએ પોતાના જમણા હાથથી રૂ. ૧૦૦/- ની મુદ્દામાલ ચલણી નોટ ધરાવતું કવર કાઢીને અપીલકર્તાને આપ્યું. અપીલકર્તાએ તે કવર પોતાના જમણા હાથથી સ્વીકારીને પોતાની ડાબી શર્ટની ખિસ્સીમાં મૂકી દીધું. તે સમયે પંચ નં. ૧ એ પોતાના હાથ માથા પર મૂકીને પૂર્વનિયોજિત સંકેત આપ્યો. તે સંકેત પ્રાપ્ત થતા, પી.આઈ. શ્રી દિનકર મંગેશ રંગદેકરના નેતૃત્વમાં દરોડા દળ ઘટના સ્થળે પહોંચ્યું અને શ્રી દિનકર મંગેશ રંગદેકરે પોતાની ઓળખ અપીલકર્તાને આપી. પૂછપરછ કરતાં અપીલકર્તાએ જણાવ્યું કે તે કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ, તાલુકા પંચાયત શિક્ષણ વિભાગ, દાહોદના બીટ ઇન્સ્પેક્ટર છે. ત્યારબાદ, સૂચના અનુસાર, પોલીસ સબ-ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જોશીએ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં/હાથોની તપાસ કરી, પરંતુ કોઈના પણ હાથ પર એન્થ્રેસિન પાઉડરના નિશાન મળ્યા નહોતા. ત્યારબાદ, પી.આઈ. શ્રી દિનકર મંગેશ રંગદેકરના નિર્દેશ મુજબ, પંચ નં. ૧ – શ્રી ગમ્મતસિંહ ચંદુભાઈ ઠાકોરે અપીલકર્તાની શર્ટની ડાબી ખિસ્સામાંથી સફેદ કવર બહાર કાઢ્યું અને તે કવર સાથે એક વધુ કાગળ પણ હતો, અને તે કાગળ જલાદ ગામના શિક્ષક નટવરલાલ લાલુભાઈ મોદી દ્વારા કરવામાં આવેલી અરજી હતી, જે તા. ૨૪મી

એપ્રિલ, ૧૯૮૬ની હતી અને જેમાં તેમની બદલી બાબતે જિલ્લા શિક્ષણ અધિકારી સમક્ષ વિનંતી કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત અરજીની નીચે અપીલકર્તા દ્વારા ભલામણ કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત કાગળ જમ કરવામાં આવ્યો અને ત્યારબાદ પંચ નં. ૧ એ સૂચના મુજબ અપીલકર્તાની શર્ટની ખિસ્સામાંથી મળેલ કવર ખોલ્યું. તેમાં રૂપિયા ૧૦૦/- ની મુદ્દામાલ ચલણી નોટ હોવાનું જાણવા મળ્યું, જેને બહાર કાઢીને અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તપાસવામાં આવી. ઉક્ત ચલણી નોટ પર એન્ટ્રેસિન પાઉડરના નિશાન મળ્યા અને કવરની અંદરની ફ્લેપ પર પણ તેવા નિશાન દેખાયા. તે નિશાનોને પી.આઈ. શ્રી દિનકર મંગેશ રંગડેકરે કવર પર પેનથી ગોળ કરી દર્શાવ્યાં. ત્યારબાદ ઉક્ત નોટ ફરીથી કવરમાં મૂકી પોલીસ દ્વારા જમ કરવામાં આવી. અપીલકર્તાની શર્ટની ખિસ્સા વગેરેની અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તપાસ કરવામાં આવી, પરંતુ કોઈ નિશાન મળ્યા નહોતા. આ તમામ કાર્યવાહીનો પંચનામાનો બીજો ભાગ પંચોની હાજરીમાં તૈયાર કરવામાં આવ્યો અને તે ૧૩.૪૫ કલાકે પૂર્ણ થયો. ત્યારબાદ, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી ૬ – શ્રી દિનકર મંગેશ રંગડેકર, પી.આઈ. દ્વારા ગુનાઓ નોંધ્યા પછી તપાસ હાથ ધરવામાં આવી અને ત્યારપછી, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી ૭ – શ્રી રામસિંહ બાલુસિંહ ચૌહાણ, તથા શ્રી રંગડેકરના ઉત્તરાધિકારીએ વધુ તપાસ કરી. ઉપરોક્ત મુજબ તેમના વિરુદ્ધ મૂકાયેલા આરોપોને લઈને હાલના અપીલકર્તા વિરુદ્ધ ગોધરા સ્થિત પંચમહાલની વિશેષ અદાલતમાં આરોપપત્ર દાખલ કરવામાં આવ્યું.

[૪] રફમી ઑક્ટોબર, ૧૯૯૩ના રોજ, આંક ૬ દ્વારા અપીલકર્તા વિરુદ્ધ ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ ની કલમ ૫(૧)(ડી) સાથે વંચાય તેવી કલમ ૫(૨) હેઠળ દંડનીય ગુનાઓ તથા ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ આરોપ ઘડવામાં આવ્યો હતો. આરોપમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો હતો કે ૧૯મી પહેલાં ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬માં, અપીલકર્તાએ ફરિયાદી પાસેથી લાંચ તરીકે રૂ.૭૫/-ની માંગણી કરી અને તે સ્વીકારી. ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ, ફરિયાદીની ગેરહાજરીનું નિયમિતીકરણ કરવા માટે, અપીલકર્તાએ ફરિયાદી પાસેથી રૂ.૧૦૦/-ની ગેરકાયદેસર રકમની માંગણી કરી અને તે જ સ્વીકારી. જમી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ, ગુંદીખેડા ખાતે ફરિયાદીની શાળાનું નિરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું ત્યારે, અપીલકર્તાએ પોતાની તરફથી અનુકૂળ ભલામણ કરવા માટે રૂ.૧૦૦/-ની માંગણી કરી અને એસ.ટી. સ્ટેન્ડ ખાતે લાંચરૂપે રૂ.૮૫/- સ્વીકાર્યા. ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ફરીથી, અપીલકર્તાએ ફરિયાદીને તેની નોકરીમાં કાયમી કરવા માટે રૂ.૧૦૦/-ની માંગણી કરી અને તે જ રકમ ગેરકાયદેસર રકમ તરીકે સ્વીકારી.

[૫] અપીલકર્તાએ ઉપરોક્ત આરોપો બાબતે પોતે દોષી નથી તેવી કબૂલાત આપી અને તેથી, ફરિયાદ પક્ષે અપીલકર્તા વિરુદ્ધનો કેસ સ્થાપિત કરવા પુરાવા રજૂ કર્યા.

[૬] મૌખિક પુરાવાના સ્વરૂપે, ફરિયાદ પક્ષે પંચ નં.૧ તરીકે આંક ૧૧ પર ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૧ ગમ્મતસિંહ ચંદુલભાઈ ઠાકોરની

તપાસ કરી, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીરજિતેન્દ્રકુમાર નાનાલાલ રાવલ, આંક ૧૯ પરના ફરિયાદી, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૩ બાલુભાઈ રતિલાલ, જિલ્લા પંચાયત કચેરી, ગોધરા ખાતેના કચેરી અધીક્ષક, આંક ૨૯ પર, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૪ નટવરલાલ બાલુભાઈ મોદી આંક ૩૦ પર, જેમની અરજી ટ્રેપ સમયે આરોપીની ખિસ્સામાંથી મળી આવી હતી, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૫ ખુમાણસિંહ માધવસિંહ ઠાકોર આંક ૩૧ પર, પંચ નં.૨, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૬ દિનકર મંગેશ રંગદેકર આંક ૩૨ પર, જેઓ ગોધરા સ્થિત એ.સી.બી. કચેરીના પી.આઈ. તરીકે ટ્રેપ હાથ ધરનાર હતા, અને ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૭ રામસિંહ બાલુસિંહ ચૌહાણ આંક ૩૩ પર, તપાસ અધિકારી, જેમણે અપીલકર્તા વિરુદ્ધ આરોપપત્ર રજૂ કર્યું.

[૭] દસ્તાવેજી પુરાવાના રૂપે, ફરિયાદ પક્ષે નોંધપત્રક પર આંક ૨૧ પર એફ.આઈ.આર. રજૂ કરી, આંક ૧૨ પર ફરિયાદીનો તા. ૧લી મે, ૧૯૮૬નો રજાનો અહેવાલ રજૂ કર્યો, આંક ૧૩ પણ ફરિયાદીની તા. ૧૪મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬થી તા. ૧૭મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ સુધીની ગેરહાજરી માટેનો રજાનો અહેવાલ છે, આંક ૬૩ પર અપીલકર્તાની કામગીરીની માસિક ડાયરી રજૂ કરવામાં આવી છે, અપીલકર્તા વિરુદ્ધ કાર્યવાહી ચલાવવાની મંજૂરી આંક ૧૬ પર રજૂ કરવામાં આવી છે, પંચોની હાજરીમાં પી.આઈ. શ્રી રંગદેકર દ્વારા તૈયાર કરાયેલ પંચનામું આંક ૧૭ પર રજૂ કરવામાં આવ્યું છે, ફરિયાદીની તા. ૧૪મી ફેબ્રુઆરી,

૧૯૮૬થી તા. ૧૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ સુધી શાળામાંથી ગેરહાજરી અંગેની સમજૂતી આંક ૨૩ પર રજૂ કરવામાં આવી છે, આંક ૨૫ પર દાહોદ તાલુકાની અપીલકર્તાના વિસ્તાર હેઠળ આવતી પ્રાથમિક શાળાઓની યાદી રજૂ કરવામાં આવી છે. આંક ૨૬ અને ૨૭ મુજબ, ગોધરા ખાતેના શિક્ષણ અધિકારી દ્વારા પ્રાથમિક શિક્ષકોની ભરતી માટે પસાર કરાયેલ આદેશ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે અને આવા શિક્ષકોની નિમણૂકની યાદી પણ રજૂ કરવામાં આવી છે. આંક ૨૮ પર અપીલકર્તાએ જિલ્લા શિક્ષણ અધિકારીને સંબોધીને કરેલ અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે, જેના દ્વારા તેણે જાણ કરી છે કે અપીલકર્તા તા. ૧૪મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬થી તા. ૧૭મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ સુધી, એટલે કે તા. ૧૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ સુધી, કોઈ રજા વિના શાળામાં હાજર ન હતો. ફરિયાદીની શાળાનું અપીલકર્તા દ્વારા તા. ૪થી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ કરાયેલ નિરીક્ષણ અંગેનો નિરીક્ષણ અહેવાલ આંક ૩૭ પર રજૂ કરવામાં આવ્યો છે અને આંક ૩૯ પર આરોપીનું લેખિત નિવેદન રજૂ કરવામાં આવ્યું છે.

[૮] આ એવો વિશિષ્ટ પ્રકારનો કેસ છે જેમાં પુરાવાની પુનઃમૂલવણી અને ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલો પર વિચારણા કરતા પહેલાં, તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતમાં નોંધાયેલ મૌખિક પુરાવા તરફ નજર કરવી અતિઆવશ્યક છે.

[૯] ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૧ – ગમ્મતસિંહ ચંદુભાઈ ઠાકોરે તેમના આંક ૧૧ પરના જવાબમાં જણાવ્યું હતું કે ટ્રેપ સમયે તેઓ

ગોધરાના એસ.ડી.એમ. કાર્યાલયમાં લિપિક તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. તેમને ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ પ્રાંત અધિકારી શ્રી જોષીએ બોલાવ્યા હતા અને પંચ તરીકે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોષી સાથે જવા માટે સૂચના આપી હતી. તેમણે પોતાની તૈયારી દર્શાવી હતી અને તેથી તેઓ એ.સી.બી. કાર્યાલયે ગયા હતા. બીજો પંચ એ.સી.બી. કાર્યાલયમાં હાજર હતો. પંચ નં.૨ ગોધરાના મામલતદાર કાર્યાલયમાં કામ કરતો હતો. ફરિયાદી હાજર હતો અને એ.સી.બી. કાર્યાલયમાં તેમની ફરિયાદી સાથે ઓળખાણ કરાવવામાં આવી હતી. ફરિયાદીએ ફરિયાદની હકીકતો જણાવી હતી. તેણે લાંચ તરીકે આપવાની રૂપિયા ૧૦૦/- ની એક ચલણી નોટ રજૂ કરી હતી, અને તે નોટનો નંબર પંચનામામાં નોંધવામાં આવ્યો હતો. પહેલાં પાવડરના નિશાનો અંગે નોટની તપાસ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ કુદરતી પ્રકાશમાં અથવા અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તે નિશાનો દેખાતા નહોતા. ત્યારબાદ કબાટમાંથી એન્થ્રાસિન પાવડર બહાર કાઢવામાં આવ્યો હતો. તેણે જણાવ્યું હતું કે પાવડર કયા વાસણમાં હતું તે તે કહી શકતા નથી. ત્યારબાદ, ઉક્ત નોટ એક કોરા કાગળ પર મૂકી તેની ઉપર પાવડર ચોપડવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ તે નોટ એક કોરા કવરમાં મૂકવામાં આવી હતી. ઉક્ત કવર ફરિયાદીના શર્ટની ડાબી બાજુની ખિસ્સામાં મૂકવામાં આવ્યું હતું. તે પહેલાં, ઉક્ત ખિસ્સામાં કંઈ હતું કે નહીં તેની ખાતરી કરવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ, તે કોરા કાગળને આગ લગાવી નષ્ટ કરવામાં આવ્યો હતો. એન્થ્રાસિન પાવડરની બોટલ પાછી કબાટમાં મૂકી દેવામાં આવી હતી. નોટ પર પાવડર પી.એસ.આઈ. શ્રી જોષીએ ચોપડ્યો હતો અને નોટની ચંત્રમાં તપાસ કરવામાં આવી હતી.

ત્યારબાદ, શ્રી જોષીએ હાથ ધોયા હતા અને જણાવ્યું હતું કે તેમને જિલ્લા પંચાયત કાર્યાલયે જવાનું હતું. તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેઓ અને બીજા તમામ જણા જીપમાં જિલ્લા પંચાયત કાર્યાલયે જવાનું નક્કી કર્યું હતું. એ પણ નક્કી થયું હતું કે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોષી અને કોન્સ્ટેબલ શ્રી દિલીપસિંહ સ્કૂટર પર જિલ્લા પંચાયત કાર્યાલયે જવાના હતા. ઉક્ત જીપમાં તેઓ પોતે, ફરિયાદી, પી.આઈ. – રંગડેકર અને ખુમાણસિંહ જિલ્લા પંચાયત કાર્યાલયે ગયા હતા. પોલીસ સ્ટેશનમાં જે કાર્યવાહી થઈ હતી તે પંચનામામાં નોંધવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું હતું કે પંચનામું તેમને બતાવવામાં આવ્યું હતું અને તેના પ્રથમ ભાગમાં તેમણે સહી કરી હતી તથા બીજા પંચે પણ તે પંચનામામાં સહી કરી હતી. તેમણે જણાવ્યું હતું કે ત્યારબાદ તેઓ બધાં એ.સી.બી. કાર્યાલયમાંથી જિલ્લા પંચાયત કાર્યાલયે જવા નીકળ્યા હતા. તેઓ પાઠિક આશ્રમ પાસે જીપમાંથી ઊતરી ગયા હતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે તેઓ, ફરિયાદી, કોન્સ્ટેબલ દિલીપસિંહ અને પંચ નં.૨ જીપમાંથી ઊતરી જિલ્લા પંચાયત કાર્યાલયમાં પ્રવેશ્યા હતા. વામનરાવના મકાન પાસે એક લીમડાનું ઝાડ હતું અને આ સાક્ષી મુજબ તેઓ તે ઝાડ નીચે ઊભા રહ્યા હતા. ઉક્ત વામનરાવના મકાનમાં એક બેઠક ચાલી રહી હતી. ફરિયાદી – જિતેન્દ્રકુમાર તે સમયે ઉક્ત સમિતિ હોલ પાસે ઊભા હતા, ત્યારે શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ (અપીલકર્તા) બેઠકમાંથી બહાર આવ્યા હતા. તેમણે અદાલતમાં આરોપી – અપીલકર્તાની ઓળખ શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ તરીકે કરી હતી. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે ત્યારબાદ ફરિયાદી અને શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ બન્ને કેન્ટીન તરફ જવા લાગ્યા હતા અને બાકીના

બધા જ્યાં હતા ત્યાં ઊભા રહ્યા હતા. ત્યારબાદ, ફરિયાદીએ શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલને એક કવર આપ્યું હતું. શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલે તે કવર લીધું હતું અને તે પોતાના શર્ટની ખિસ્સામાં મૂકી દીધું હતું. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે ત્યારબાદ શ્રી રંગડેકરની સૂચના મુજબ તેણે પોતાના હાથ માથા પર મૂકી સંકેત આપ્યો હતો અને તેઓ બધા ત્યાં પહોંચી ગયા હતા. ત્યારબાદ, પરિસરમાં આવેલી એક દુકાનમાં તેઓ બેઠા હતા, જેમાં ફરિયાદી, બન્ને પંચો, શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ વગેરેનો સમાવેશ થતો હતો. ત્યારબાદ, શ્રી રંગડેકરે તેને શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલની બુશર્ટની ખિસ્સામાં શું હતું તેની તપાસ કરવા સૂચના આપી હતી. તેથી, તેણે શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલના શર્ટની ખિસ્સાની તપાસ કરી હતી અને ડાબી શર્ટની ખિસ્સામાંથી એક કવર બહાર કાઢ્યું હતું. તે કવર સાથે એક કાગળ પણ હતો. તેણે અદાલત સમક્ષ તે કવર, રૂપિયા ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ અને પોલીસ દ્વારા તે કવર સાથે જપ્ત કરાયેલો બીજો કાગળ ઓળખ્યો હતો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તે કવર ખોલતાં તેમાંમાંથી રૂપિયા ૧૦૦/- ની એક ચલણી નોટ કાઢવામાં આવી હતી. સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે પંચનામું તેને બતાવવામાં આવ્યું હતું, જે તે જ પંચનામું હતું જેમાં તેની સહી હતી. બીજા પંચે પણ તેની હાજરીમાં સહી કરી હતી અને તેણે ઉક્ત પંચનામું આંક ૧૭ પર રજૂ કર્યું હતું. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું હતું કે એક કવર જપ્ત કરવામાં આવ્યું હતું અને ઉક્ત નોટનો નંબર પંચનામા સાથે મેળ ખાતો હતો. તેણે જણાવ્યું હતું કે કવરની તપાસ કરવામાં આવી હતી કે નહીં તેની તેને જાણ નહોતી. તેણે જણાવ્યું હતું કે દરોડા સમયે કવર પર કોઈ નિશાન હતા કે

નહીં તેની તપાસ કરવામાં આવી હતી. કવર પર નિશાન કરવામાં આવ્યા હતા કે
 નહીં તે તે કહી શકતા નહોતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે કવર ખોલતાં તેમાં
 નિશાનો હતા. તેમણે જણાવ્યું હતું કે પંચનામું બનાવવામાં આવ્યું હતું, ચલણી
 નોટ જમ કરવામાં આવી હતી, પરંતુ તે સિવાય શું કરવામાં આવ્યું હતું તે તેમને
 યાદ નહોતું. તેમણે રજૂ કર્યું હતું કે શ્રી રંગડેકરે શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ
 સાથે કંઈ કર્યું હતું કે નહીં તેની તેમને જાણ નહોતી. સાક્ષીએ જણાવ્યું હતું કે
 ચલણી નોટ અને કવર જમ કરવા બદલ આરોપીને એક પહોંચ આપવામાં આવી
 હતી. તે જમી યાદીમાં તેની સહી હતી. તેણે તે જમી યાદી આંક ૧૮ પર રજૂ કરી
 હતી. તેમણે જણાવ્યું હતું કે પોલીસે તેમનું નિવેદન નોંધ્યું હતું. બચાવ પક્ષ દ્વારા
 તેની ઉલટ તપાસઉલટ તપાસમાં, તેણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે જિલ્લા પંચાયત
 કચેરીમાં એક દરવાજો હતો અને કચેરીની બન્ને બાજુએ અન્ય ઇમારતો આવેલ
 હતી. જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં પ્રવેશ કરતાં એક દરવાજો આવેલ હતો અને તે
 દરવાજાની સામી બાજુએ એક માર્ગ હતો અને ત્યાંથી કમ્પાઉન્ડમાં જઈ શકાય
 તેમ હતું. તેણે જણાવ્યું હતું કે કમ્પાઉન્ડની પહોળાઈ કેટલી હતી તે તે કહી
 શકતો નહોતો. તેણે જણાવ્યું હતું કે જિલ્લા પંચાયત કચેરીની પૂર્વ બાજુએ અન્ય
 કચેરીઓ આવેલી હતી. જમણી બાજુએ, જિલ્લા પંચાયત કચેરીના ઉક્ત
 દરવાજામાં પ્રવેશ કર્યા પછી, શિક્ષણ વિભાગની કચેરી આવેલી હતી. તેણે
 જણાવ્યું હતું કે દરેક સોમવારે અને ગુરુવારે અધિકારીઓ અને કર્મચારીઓની
 સમૂહ બેઠકો યોજાતી હતી તે અંગે તેને જાણ નહોતી. તેણે જણાવ્યું હતું કે તેને
 દૈનિક ધોરણે જિલ્લા પંચાયત કચેરીની મુલાકાત લેવાનો પ્રસંગ પડતો ન હતો

અને તેથી જિલ્લા પંચાયત કચેરીના કમ્પાઉન્ડમાં દરરોજ અંદાજે ૨૦૦ થી ૨૫૦ વ્યક્તિઓ આવતી હોય છે કે નહીં તે તે કહી શકતો નહોતો. તેણે જણાવ્યું હતું કે ટ્રેપના સમયે જિલ્લા પંચાયત કચેરીના કમ્પાઉન્ડમાં વ્યક્તિઓ હાજર હતી, પરંતુ કેટલી વ્યક્તિઓ હતી તે તે કહી શકતો નહોતો. તેણે જણાવ્યું હતું કે આશરે ૫૦ વ્યક્તિઓ હતી. તેણે જણાવ્યું હતું કે ૧૯૮૩ થી તે એસ.ડી.એમ.માં કાર્યરત હતો. કાર્યાલય. તેમના કાર્યાલયમાં એક મોટો ઓરડો હતો અને વચ્ચે અંદર એક ચેમ્બર આવેલો હતો તથા બીજી બાજુ એક કાર્યાલય આવેલું હતું, ડાબી બાજુ પ્રવેશ્યા બાદ એક ઓરડો હતો જેમાં હેડ ક્લાર્ક બેઠા હતા અને અન્ય કર્મચારીઓ બેઠા હતા; તે જ રીતે જમણી બાજુએ પણ કર્મચારીઓ બેઠા હતા. હેડ ક્લાર્કના કાર્યાલયના પાછળના ભાગમાં ચાર વ્યક્તિઓ બેસતા હતા, બીજા ઓરડામાં ત્રણ વ્યક્તિઓ બેસતા હતા અને લાગતા ઓરડામાં બે વ્યક્તિઓ બેસતા હતા. તેણે જણાવ્યું કે તેનું કાર્યાલય મામલતદારના કાર્યાલયથી ૨૦ ફૂટ દૂર આવેલું હતું અને આ બે કાર્યાલયોથી પૂર્વ બાજુએ ૧૫ ફૂટના અંતરે એ.સી.બી. કાર્યાલય આવેલું હતું. તેણે જણાવ્યું કે તેના કાર્યાલયના પરિસરમાં જેલ આવેલી હતી અને જેલ રોડ પર કેન્ટીન આવેલી હતી. તેણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે મૂળરૂપે તે, પી.એસ.આઈ. શ્રી જોષી, ખુમાનસિંહ વગેરે વિરામ દરમિયાન ભેગા થતા હતા. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે તે દિવસે તેની શ્રી જોષી સાથે ઓળખાણ કરાવવામાં આવી હતી, તે પહેલાં તે શ્રી જોષીને ઓળખતો ન હતો. તેણે જણાવ્યું કે જ્યારે તે તેના કાર્યાલયના અધિકારીના ચેમ્બરમાં પ્રવેશ્યો ત્યારે શ્રી જોષી ત્યાં બેઠા હતા. જ્યારે શ્રી જોષી પોતાના કાર્યાલયમાં આવ્યા, તે પોતાની ટેબલ પર બેઠેલા હતા.

તેમની ટેબલ મહાકાળી મંદિરની બાજુએ આવેલી હતી અને બારી પણ તે જ બાજુએ લાગતી હતી. તેમના અધિકારીએ પિયોન મારફતે તેમને બોલાવ્યા. જ્યારે તે પોતાના અધિકારી પાસે ગયા, ત્યારે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ કહ્યું કે તેમને શ્રી જોશી સાથે પંચ તરીકે જવાનું હતું. તે સમયે તે જમીન વિભાગમાં કામ કરતા હતા. તે સમયે એક શ્રી પી.એમ. જોશી એસ.ડી.એમ. હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે કાર્યાલયના કલાકો ચોક્કસપણે શું હતા તે તેમને યાદ નહોતું. તેમણે જણાવ્યું કે લગભગ ૧૧.૦૦ વાગ્યે કાર્યાલયમાં પાછા ફર્યા બાદ તેમને તેમના અધિકારીએ બોલાવ્યા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તેમને ક્યા હેતુસર પંચ તરીકે જવું જરૂરી હતું તે અંગે તેમણે પૂછ્યું નહોતું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ઘટનાથી છ વર્ષ પહેલાંથી તેઓ પંચ ક્રમાંક ૨ – ખુમાણસિંહને ઓળખતા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે તેઓ અને શ્રી ખુમાણસિંહ બંને ઠાકોર સમાજના હતા. તેમણે જણાવ્યું કે દિલીપસિંહ કઈ જાતિના હતા તે તેમને ખબર નહોતી. તેમણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે પોલીસ કોન્સ્ટેબલ સાથે તેમની ૧૯૭૯થી ઓળખાણ હતી. તેમણે જણાવ્યું કે પંચનામું કાર્યાલયમાં શ્રી જોશીએ લખ્યું હતું અને તે શ્રી રંગદેકરે બોલાવીને લખાવ્યું હતું. ખુરશીઓ કચેરીમાં મૂકી દેવામાં આવી હતી અને તેઓ ત્યાં બેઠા હતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ચલણી નોટ પર પાઉડર લગાડ્યા પછી ફરિયાદીએ જણાવ્યું હતું કે ઉક્ત નોટને એક લિફ્ટમાં મૂકવાની હતી. તેમને આ હકીકતની જાણ તે સમયે પ્રથમવાર થઈ હતી. તેમણે જણાવ્યું કે ફ્લેપ ખોલ્યા પછી નોટ લિફ્ટમાં મૂકી હતી કે નહીં તે તેઓ નિશ્ચિતપણે કહી શકતા નથી. તેમણે જણાવ્યું કે ચલણી નોટને વાળી પછી તે લિફ્ટમાં મૂકવામાં આવી

હતી કે નહીં તે તેઓ કહી શકતા નથી. કવરકવર ગુંદરથી બંધ કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ સાક્ષીએ જણાવ્યું કે હકીકતમાં કવરકવર ગુંદરથી બંધ કરવામાં આવ્યો હતો કે નહીં તેની તેમને જાણ નહોતી. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે સવારે ૧૧.૧૫ થી બપોરે ૧૨.૦૦ વાગ્યા સુધી તેઓ એ.સી.બી. કચેરીમાં હતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે પંચાયત કચેરીના દરવાજા પાસે તેઓ આરોપીને મળ્યા હતા એવું તેઓ કહી શકતા નથી. તેમણે જણાવ્યું કે જ્યારે તેઓ જિલ્લા પંચાયતના પરિસરમાં પ્રવેશ્યા ત્યારે ફરિયાદી તેમની સાથે હતો. પરિસરના એક બાજુએ ૫૦ વ્યક્તિઓ હતા, ત્યાં એક ઝાડ હતું અને તે ઝાડના થડની આસપાસ એક ઓટલો હતો, જે વામનરાવ હોલની સામેની બાજુએ આવેલો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે કવરકવર અપીલકર્તા—આરોપીને આ કહીને આપવામાં આવ્યો હતો કે તે જનગણનાની નોટ છે, એવું તેઓ કહી શકતા નથી. પંચાયત કચેરીમાં એક ગ્રાહક ભંડાર હતું અને ત્યાં શ્રી જોશી પંચનામું લખી રહ્યા હતા. હકીકતમાં તેમણે કશું જ જોયું ન હતું, પરંતુ દિલીપસિંહના કહેવા પર તેઓ ખોટી સાક્ષી આપી રહ્યા હતા, તેવા આક્ષેપોનો તેમણે ઇનકાર કર્યો. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે પોલીસ દ્વારા નોંધાયેલા નિવેદન પર તેમણે પોતાની સહી કરી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે તેમણે પોલીસને બે નિવેદનો આપ્યા હતા, જેમાં એક બનાવના દિવસે નોંધાયું હતું અને બીજું ત્યારબાદ. તેમણે જણાવ્યું કે બંને નિવેદનો પર તેમણે પોતાની સહી કરી હતી કે નહીં તે તેઓ કહી શકતા નથી. ગ્રાહક ભંડારની કચેરીમાં તેઓ અડધો કલાક રોકાયા હતા. પંચનામું પૂર્ણ થયા પછી તેઓ પોતાની કચેરીએ ગયા હતા. ત્યારબાદ શ્રી કાલુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ કચેરીએ ગયા હતા તે તેઓ કહી

શકતા નથી. તેમણે જણાવ્યું કે તેમનું નિવેદન ૩મી તારીખે નોંધાયું હતું. તેમણે જણાવ્યું કે દરોડાના દિવસે સાંજે એ.સી.બી. કચેરીમાં તેમનું નિવેદન નોંધાયું હતું એવું તેઓ કહી શકતા નથી. તેમણે જણાવ્યું કે ૩મી તારીખે તેમનું નિવેદન એ.સી.બી. કચેરીમાં નોંધાયું હતું, પરંતુ તે ક્યારે નોંધાયું હતું તે તેઓ કહી શકતા નથી. ઉક્ત નિવેદન માટે તેમને કોણે બોલાવ્યા હતા તે તેઓ કહી શકતા નથી. નિવેદન નોંધવા માટે દિલીપસિંહે તેમને બોલાવ્યા હતા કે નહીં તે તેઓ કહી શકતા નથી. તેઓ નિવેદન નોંધાવવા જઈ રહ્યા છે તે બાબત તેમણે પોતાના અધિકારી, એટલે કે એસ.ડી.એમ.ને જાણ કરી હતી. આરોપીએ ન તો લાંચની માંગણી કરી હતી અને ન તો તે સ્વીકારી હતી, એવો સૂચનનો તેમણે ઇનકાર કર્યો. આ બધું પી.ડબ્લ્યુ. ૧ – ગમ્મતસિંહ ચંદુભાઈ ઠાકોર, પંચ નં. ૧નું પુરાવું છે.

[૧૦] ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીર – જિતેન્દ્રકુમાર નાનાલાલ રાવલ, ફરિયાદીની આંક ૧૯ પર તપાસ કરવામાં આવી. તેમણે પોતાના સાક્ષ્યલો નિવેદન આપ્યું કે તેઓ મૂળ સાબરકાંઠા જિલ્લો, તાલુકો: બાયડ, ગામ ચોઈલા ના રહેવાસી હતા. તેમને જાન્યુઆરી, ૧૯૮૬ થી તાલુકો: દાહોદ, ગામ ગુંદીખેડા ખાતે પ્રાથમિક શિક્ષક તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવી હતી. તેમને હિન્દીની પરીક્ષા આપવાની હતી. તેમણે જણાવ્યું કે તે હેતુસર તેમને પોતાના વતન જવાનું હતું અને તે માટે તેમણે રજા મેળવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ તેમણે એક દિવસની રજા લીધી હતી. તેમણે જણાવ્યું

કે રજાનો અહેવાલ ગ્રુપ સ્કૂલને મોકલવાનો હતો. તેમને માર્ક ૧૦/૪ પર રહેલો તેમનો રજાનો અહેવાલ બતાવવામાં આવ્યો હતો અને તેમણે અદાલત સમક્ષ તેની ઓળખ કરી, જે આંક ૨૦ પર સ્વીકારવામાં આવ્યો. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે રજા મેળવી પછી તેઓ હિન્દીની પરીક્ષા આપવા ગયા હતા. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેઓ બે દિવસ સુધી પરત આવી શક્યા નહોતા. તેમણે જણાવ્યું કે તે દરમિયાન અપીલકર્તા શ્રી કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલ તેમની શાળાએ આવ્યા હતા. તેમણે નિવેદન આપ્યું કે આરોપીએ તેમના રજીસ્ટરમાં સહી કરી હતી અને તેમના મકાનમાલિક શ્રી ગોમાભાઈને મળ્યા હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે તેમના મકાનમાલિક શ્રી ગોમાભાઈએ આરોપીને જાણ કરી હતી કે તેઓ (ફરિયાદી) બહારગામ ગયા છે અને બે દિવસ પછી પરત આવશે. સાક્ષીના નિવેદન દરમિયાન તેમને એક હાજરી રજીસ્ટર બતાવવામાં આવ્યું હતું, જેને તેમણે તેમની શાળાનું વર્ષ ૧૯૮૬નું રજીસ્ટર તરીકે ઓળખ્યું હતું, જે તેમણે આંક ૧૫ પર રજૂ કર્યું હતું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે જ્યારે તેઓ પોતાના વતનથી પરત આવ્યા, ત્યારે તેમના મકાનમાલિકે તેમને જાણ કરી હતી કે આરોપી શાળાએ આવ્યા હતા અને તેમણે તેમને (ફરિયાદીને) આરોપીને મળવા કહ્યું હતું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે મકાનમાલિકે તેમની તરફથી આરોપીને રૂપિયા ૭૫/- ચૂકવ્યા હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેઓ બીટ ઈન્સ્પેક્ટર કાળુભાઈ દાનાભાઈ પટેલને મળવા ગયા હતા. સાક્ષીએ વધુમાં નિવેદન આપ્યું કે ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ તેમણે આરોપીને મળ્યા હતા અને તેમની નોકરી નવી હોવાથી તેમની રજા બાબતે આરોપીની સલાહ માગી

હતી. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે આરોપીએ કહ્યું હતું કે તેમને (ફરિયાદીને) કશું કરવાનું નથી, પરંતુ આરોપીને રૂપિયા ૧૦૦/- આપવાના છે. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે આરોપીએ રૂપિયા ૧૦૦/-ની માંગણી કરી હતી અને તેથી તેમણે આરોપીને રૂપિયા ૧૦૦/- ચૂકવ્યા હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે માર્ચ મહિનામાં આરોપીએ શાળાની વાર્ષિક તપાસ ગોઠવી હતી અને જમી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ તેઓ ફરિયાદીની શાળાએ આવ્યા હતા. સાક્ષીએ વધુમાં નિવેદન આપ્યું કે આરોપીએ શાળાની તપાસ કરી હતી અને ફરિયાદીને ધમકી આપી હતી કે તેમનું કામ યોગ્ય નથી. આરોપી દ્વારા ધમકી આપવામાં આવતાં, તેમણે ફરીથી આરોપીને પૂછ્યું હતું કે તેમને શું કરવું જરૂરી છે. સાક્ષીએ નિવેદન આપ્યું કે આરોપીએ ફરી રૂપિયા ૧૦૦/-ની માંગણી કરી હતી. સાક્ષીએ આગળ નિવેદન આપ્યું કે તે સમયે તેમની પાસે રૂપિયા ૮૫/- હતા, જે તેમણે ગામ ગુંદીખેડાના બસ સ્ટેન્ડ પર આરોપીને ચૂકવ્યા હતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તે સમયે આરોપીએ કહ્યું હતું કે ફરિયાદીએ હજુ વધુ રકમ ચૂકવવાની બાકી છે. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેમના મકાનમાલિક મારફતે આરોપીએ તેમને સંદેશો મોકલ્યો હતો કે તેઓ (ફરિયાદી) સંપૂર્ણ તૈયારી સાથે આરોપીને મળે. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તે દિવસે તેઓ ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીને મળી શક્યા નહોતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ૨૭મી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ તેઓ ગાંધીનગર ગયા હતા અને તે સમયના માનનીય શિક્ષણમંત્રી શ્રી હસમુખભાઈ પટેલને મળ્યા હતા. તેમણે લેખિત અરજીફરિયાદ દ્વારા રજૂઆત કરી હતી કે તેમને વારંવાર આરોપીને પૈસા આપવા પડે છે. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે માનનીય મંત્રી શ્રી

હસમુખભાઈ પટેલે તેમને જાણ કરી હતી કે જો ચૂકવણી કરવાનો કોઈ પ્રસંગ આવે, તો તેઓ ગોધરા સ્થિત ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી કચેરી સાથે પરામર્શ કર્યા પછી રકમ ચૂકવે. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ વહેલી સવારે તેઓ દાહોદ ગયા હતા અને આરોપી વિશે પૂછપરછ કરી હતી. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તેમને ખબર પડી કે બીટ ઇન્સ્પેક્ટર – આરોપી ગોધરા તરફ ગયા હતા. તેથી તેઓ પાછા ગયા ગોધરા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તે ખાનગી વાહનમાં ગોધરા ગયો હતો. સાક્ષીએ વધુમાં જુબાની આપી કે તેણે ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર પૂછપરછ કરી અને આશરે રાત્રે ૧૦.૪૫ વાગ્યે આરોપી ત્યાં તેને મળ્યો હતો. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તે સ્થળે આરોપીએ ફરીયાદીને કહ્યું કે અગાઉના દિવસે ફરીયાદી તેને કેમ મળ્યો નહોતો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે તેણે જવાબ આપ્યો હતો કે તેના વ્યક્તિગત કારણોસર તે આરોપીને મળી શક્યો નહોતો. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ આરોપીએ તેને સૂચના આપી કે ફરીયાદીએ રૂપિયા ૧૦૦/- આપવા. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે રૂપિયા ૧૦૦/- ની રકમ આરોપીએ નોંધમાં ફેરફાર કરીને સારી નોંધ મૂકવા માટે માંગી હતી. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે જો આરોપી તેના વિષે પ્રતિકૂળ નોંધ કરશે, તો તેને પોતાની નોકરીમાં મુશ્કેલીનો સામનો કરવો પડશે. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે તેણે આરોપીને જવાબ આપ્યો કે તે પછીથી આરોપીને મળશે, અને શહેરમાં તેના પરિચિત પાસેથી રકમની વ્યવસ્થા કરીને તે રકમ આરોપીને આપશે. ત્યારબાદ આરોપીએ ફરીયાદીને જણાવ્યું કે રકમ રૂ.૧૦૦/- તે દિવસે બપોરે ૧૨.૩૦ વાગ્યે બંધ કવરમાં લાવવા જોઈએ અને તે કવર તેને સોંપવાનું હતું. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે આરોપીએ તેની સાથે કોઈને

પણ ન લાવવા સૂચના પણ આપી હતી. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ઉક્ત રકમ ફરિયાદીએ જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં આરોપીને ચૂકવવાની હતી. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તે ગોધરા ખાતેની ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ કચેરીએ ગયો. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ભ્રષ્ટાચાર નિવારણ કચેરીમાં માત્ર પી.આઈ. શ્રી રંગદેકર જ બેઠેલા હતા અને તેણે પોતાની ફરિયાદ રજૂ કરી. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જ્યારે તે પોતાની ફરિયાદ બોલાવી રહ્યો હતો, ત્યારે કોન્સ્ટેબલ શ્રી દિલીપસિંહ અને પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશી બંને કચેરીમાં આવ્યા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે શ્રી રંગદેકરે તેઓ બંનેને મામલતદાર કચેરીમાં જઈ પંચોને લાવવા સૂચના આપી. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તેની ફરિયાદ શ્રી રંગદેકરે નોંધેલી અને તેણે પોતાની ફરિયાદની નીચે સહી કરી. સાક્ષ્ય દરમિયાન, માર્ક ૧૦/૧ પરની ફરિયાદ સાક્ષીને બતાવવામાં આવી અને તેની ઓળખ કર્યા બાદ, તે જ દસ્તાવેજ આંક ૨૦ તરીકે નોંધપર રજૂ કરવામાં આવ્યો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે જે વ્યક્તિઓ પંચોને લાવવા ગયા હતા તેઓ પંચોને લઈને આવ્યા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જ્યારે પંચો આવ્યા, ત્યારે શ્રી રંગદેકરે તેની પાસેથી (ફરિયાદી પાસેથી) રૂ.૧૦૦/- વિશે પૂછ્યું. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે એક પંચનામામાં નોટના નંબરો નોંધવામાં આવ્યા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે કચેરીના કબાટમાંથી એન્ટ્રેસિંન પાઉડર બહાર કાઢવામાં આવ્યું અને તે પાઉડરનો ઉપયોગ સમજાવવામાં આવ્યો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તે પાઉડર નોટ પર લગાવવામાં આવ્યું. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ સામાન્ય પ્રકાશમાં તે પાઉડર દેખાતું નહોતું, પરંતુ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં દેખાતું હતું. ત્યારબાદ, એક ખાલી કવર શ્રી રંગદેકરે ખોલ્યું અને શ્રી જોશીએ

ઉક્ત નોટ કવરમાં મૂકી. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ શ્રી રંગદેકરે તે કવર તેના ખિસ્સામાં મૂક્યું. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે પાઉડર લગાવવા માટે વપરાયેલ કાગળ બહાર કાઢીને નાશ કરી સળગાવી દેવામાં આવ્યો. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ પાઉડર કબાટમાં મૂકવામાં આવ્યું અને કબાટને તાળું મારવામાં આવ્યું. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ પોતાના હાથ ધોયા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તે જિલ્લા પંચાયત કચેરી તરફ જવા નીકળ્યો. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ પોતાના હાથ એ કારણે ધોયા કે એન્થ્રેસિન પાઉડરના નિશાન આંગળીઓ પર ન રહે. અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પમાં હાથોની તપાસ કરવામાં આવી અને એન્થ્રેસિન પાઉડરના નિશાન જોવા મળ્યા નહોતાં. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે શ્રી રંગદેકરે તેને એવી દિશા આપી કે જો આરોપી રકમની માંગ કરે, તો અને તો જ તેણે રકમ ચૂકવવાની. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે બંને પંચો તેની સાથે હતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે શ્રી રંગદેકરે પંચોને સૂચના આપી કે જો આરોપી રકમ સ્વીકારે, તો તેઓએ પોતાના માથા પર હાથ મૂકી સંકેત આપવાનો. સાક્ષી અનુસાર, આ સૂચના પંચ નં.૧ ને આપવામાં આવી હતી. શ્રી રંગદેકરે આગળ એવી પણ સૂચના આપી હતી કે ફરિયાદી અને આરોપી વચ્ચે જે વાતચીત થાય તે પંચોએ સાંભળવાની. ત્યારબાદ, આ સાક્ષી મુજબ, તે પોતે, શ્રી રંગદેકર અને બે પંચો ભ્રષ્ટાચાર નિવારણની જીપ ગાડીમાં જિલ્લા પંચાયત કચેરી તરફ ગયા અને અન્ય લોકો મોટરસાયકલ પર પાછળથી આવ્યા.

સાક્ષીએ જણાવ્યું કે પથિક આશ્રમ નજીક તે અને પંચોને જીપમાંથી ઉતારવામાં આવ્યા હતા અને તેઓ જિલ્લા પંચાયતના કચેરીમાં પ્રવેશ્યા હતા. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે આરોપી સામેની દિશાથી આવ્યો હતો. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તે સમયે તે અને અન્ય બે પંચો જિલ્લા પંચાયતની કેન્ટીન પાસે હતા અને આરોપી ત્યાં આવ્યો હતો તથા તેણે તેને પૂછ્યું હતું કે તે પૈસા લાવ્યો છે કે નહીં. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેણે પોતાની ખિસ્સામાંથી એક કવર કાઢ્યું અને આરોપીને આપ્યું, અને ત્યારબાદ પંચોએ સંકેત આપ્યો. આરોપીએ કવર સ્વીકારી તેને પોતાની શર્ટની ખિસ્સામાં મૂક્યું હતું. સંકેત મળતાં જ દરોડા પક્ષ આરોપી પાસે આવી પહોંચ્યો હતો. શ્રી રંગદેકરે પોતાનો પરિચય આરોપીને ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી શાખાના પી.આઈ. તરીકે આપ્યો હતો. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે શ્રી રંગદેકરના નિર્દેશ મુજબ પંચ નં. ૨ એ આરોપીની ખિસ્સાની તલાશી લીધી હતી. પંચ નં. ૨ એ આરોપીની ખિસ્સામાંથી એક કવર અને બદલી માટેની એક અરજી બહાર કાઢી હતી. કવરનું અંદરનું ભાગ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તપાસવામાં આવ્યું હતું અને એન્થ્રાસિન પાઉડરના નિશાન જોવા મળ્યા હતા. ત્યારબાદ ચલણી નોટના નંબરો તપાસવામાં આવ્યા અને પંચનામા સાથે મેળવી જોવામાં આવ્યા હતા. ત્યાં જ પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું અને પંચોએ તેમાં સહી કરી હતી. તેની જુબાની દરમિયાન તેને પંચનામું બતાવવામાં આવ્યું હતું, જેને તેણે આંક ૧૭ પર ઓળખ્યું હતું. તેને મુદામાલ કવર અને રૂ. ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ પણ બતાવવામાં આવી હતી, જેને તેણે ઓળખી હતી. ત્યારબાદ સાક્ષીએ તા. ૧લી મે, ૧૯૮૬ માટેનો પોતાની રજાનો અહેવાલ આંક ૧૨ પર

નોંધમાં રજૂ કર્યો હતો. તેણે અન્ય રજાનો અહેવાલ આંક ૧૩ પર નોંધમાં રજૂ કર્યો હતો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે પોલીસે તેનું નિવેદન નોંધ્યું હતું. તેણે જણાવ્યું કે ઉક્ત નિવેદન પી.આઈ. શ્રી રંગદેકરે રજુ મે, ૧૯૮૬ના રોજ નોંધ્યું હતું. તેણે જણાવ્યું કે યોગ્ય પહોંચ આપ્યા બાદ તેની પાસેથી નિરીક્ષણ અહેવાલ અને મસ્ટર લેવામાં આવ્યા હતા. તેણે જણાવ્યું કે કુલ મળીને તેનું નિવેદન ત્રણ વખત નોંધવામાં આવ્યું હતું.

તેમની પ્રતિક્ષેપ તપાસમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમણે જૂન, ૧૯૮૬થી પોતાની નોકરીમાંથી રાજીનામું આપ્યું હતું. તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેઓ ઉક્ત ગામમાં એકમાત્ર શિક્ષક હતા. તેમણે જણાવ્યું હતું કે વહીવટી કાર્યમાં તેમને ટપાલ મેળવવી અને તે આગળ મોકલવી વગેરે કરવાનું રહેતું હતું. તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમની શાળામાં કોઈ પટાવાળો નહોતો. તેમણે જણાવ્યું હતું કે ઇન્દોર રોડ પર ગુંદીખેડા દાહોદથી ૨૫ કિ.મી. દૂર આવેલું હતું. તેમણે રજૂ કર્યું હતું કે હિમાળા ગામ ગુંદીખેડા ગામથી દોઢ કિ.મી. દૂર આવેલું હતું. તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમની નિમણૂક તાત્કાલિક હતી અને તેઓ સ્ટાઈપેન્ડિયરી શિક્ષક હતા. તેમણે જણાવ્યું હતું કે કાયમી કરવામાં આવે ત્યાં સુધી તેમને સ્ટાઈપેન્ડ તરીકે રૂપિયા ૩૨૫/- મળતા હતા. તેમણે જણાવ્યું હતું કે સ્ટાઈપેન્ડિયરી શિક્ષકને દર વર્ષે બાર કેઝ્યુઅલ રજા મળવા પાત્ર હતી. તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમણે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ રજાની અરજી કરી હતી. તેમણે આ આક્ષેપોનો ઇનકાર કર્યો હતો કે ૧૩મીના રોજ વસંત પંચમી નિમિત્તે જાહેર રજા હતી અને તેથી તેઓ ૧૨મીની

સાંજે ગામ છોડીને ગયા હતા. તેમણે જણાવ્યું હતું કે ૧૪મીના રોજ મસ્ટરમાં તેમની સહી જોવા મળતી નહોતી કારણ કે તે દિવસે તેમની ભૂલને કારણે તેમણે મસ્ટરમાં સહી કરી નહોતી. ૧૪મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ, વાર્ષિક નિરીક્ષણના દિવસે, શ્રી કાલુભાઈ દાનાભાઈ પટેલે તેમનું નિવેદન નોંધ્યું હતું. તેમનું નિવેદન, જે તેમના હસ્તલેખમાં લખાયેલું હતું, તેમને બતાવવામાં આવ્યું હતું.

તેમણે પોતાના નિવેદનમાં આગળ જણાવ્યું કે ઉક્ત અહેવાલમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેઓ ૧૪મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ થી ૧૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ સુધી ફરજ પર નહોતાં. સાક્ષીએ તે અહેવાલ આંક ૨૩ પર નોંધ પર રજૂ કર્યો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ૨૭મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ તેઓ શાળાના કામે સ્ટેશનની બહાર ગયા હતા અને તેથી તેઓ શાળામાં હાજર નહોતાં. તેમણે જણાવ્યું કે તેમની શાળામાં મુલાકાત પુસ્તક રાખવામાં આવતું હતું. તેમણે પોતાના નિવેદનમાં વધુમાં જણાવ્યું કે તેમની શાળાનું મુલાકાત પુસ્તક તેમને બતાવવામાં આવ્યું હતું, જે તેમણે આંક ૨૬ પર નોંધ પર રજૂ કર્યું. તેમણે પોતાના નિવેદનમાં સ્વીકાર્યું કે ઉક્ત મુલાકાત પુસ્તકમાં ૧૪મીથી ૧૮મી ફેબ્રુઆરી સુધી તેઓ રજા મેળવ્યા વગર ગેરહાજર રહ્યા હોવાનું નોંધાણ કરવામાં આવ્યું હતું. મુલાકાત પુસ્તકમાં કરવામાં આવેલ નોંધાણો મૂળરૂપે સંબંધિત મહિનાના અંતે તાલુકા કચેરીએ મોકલવાના રહેતા હતા તે હકીકત વિશે તેમણે અજ્ઞાનતા દર્શાવી. તેમણે સ્વીકાર્યું કે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ તેમને

હિન્દીની પરીક્ષામાં હાજર રહેવાનું હતું. તેમણે આ આક્ષેપો નકાર્યા કે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રજા અહેવાલમાં તેમણે બહાર જવાનો ક્રમાંક દાખલ કર્યો નહોતો. તેમણે સ્વીકાર્યું કે ઉક્ત અહેવાલ મુલાકાત પુસ્તકમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો નહોતો અને તે બાબતની નોંધ મુલાકાત પુસ્તકમાં કરવામાં આવી હતી. તેમણે સ્વીકાર્યું કે આંક ૨૩ પરના પોતાના જવાબમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે તેમણે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ રજા માંગી હતી, પરંતુ ઉક્ત અહેવાલ મુલાકાત પુસ્તકમાં દાખલ થયો નહોતો અને તેમાં કોઈ બહાર જવાનો ક્રમાંક દર્શાવવામાં આવ્યો નહોતો. તેમણે સ્વીકાર્યું કે ઉક્ત અહેવાલમાં તેમણે રજાનું કારણ દર્શાવ્યું નહોતું. ત્યારબાદ તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે તેમણે પોતાના વતન જવાનું કારણ દર્શાવ્યું હતું. તેમણે આગળ જણાવ્યું કે હિન્દીની પરીક્ષા બે દિવસ સુધી ચલી હતી. તેમણે સ્વીકાર્યું કે આંક ૨૦ પરના અહેવાલમાં તેમણે ૧૪મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૬ની તારીખ લખી હતી. સાક્ષીએ સ્પષ્ટીકરણ આપ્યું કે બેના બદલે એક અજાણતાં તે અહેવાલમાં લખાઈ ગયું હતું. તેમણે સ્વીકાર્યું કે તેમની રજા બીટ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા મંજૂર થવાની નહોતી. તેમણે વધુમાં સ્વીકાર્યું કે તેમની રજા મંજૂર કરવાની સત્તા આરોપી પાસે નહોતી. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે આંક ૧૨નો અહેવાલ તાલુકા શિક્ષણ નિરીક્ષકને સંબોધિત હતો. તેમણે આ આક્ષેપો નકાર્યા કે શાળાના મુખ્યશિક્ષકને રજા મંજૂર કરવાની સત્તા નહોતી. તેમણે જણાવ્યું કે આંક ૨૦નો અહેવાલ તેમણે પોતાની ફરજની વ્યવસ્થા કરવા માટે તેમના મુખ્યશિક્ષકને સુપરત કર્યો હતો. તેમણે સ્વીકાર્યું કે ઉક્ત રજા મંજૂર કરવામાં આવી નહોતી. તેમણે જણાવ્યું કે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ માટે તેમણે

તાલુકા સત્તાધિકારી સમક્ષ અરજી કરી હતી. તેમણે આ આક્ષેપો નકાર્યા કે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ તેમણે તેના પર બહાર જવાનો ક્રમાંક દર્શાવી કોઈ અહેવાલ મોકલ્યો નહોતો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે તેમને ખબર નહોતી કે દર વર્ષે વિદ્યાર્થીઓની વસ્તીગણતરીનો અહેવાલ તૈયાર કરવો અને બીટ ઇન્સ્પેક્ટર મારફતે જિલ્લામાં મોકલવો આવશ્યક હતો. તેમણે આ આક્ષેપો નકાર્યા કે વાર્ષિક નિરીક્ષણ વખતે આરોપીએ તેમને મૌખિક રીતે સૂચના આપી હતી કે શાળામાં દાખલ થવા પાત્ર કેટલા વિદ્યાર્થીઓ હતા તેની વસ્તીગણતરીનો અહેવાલ તૈયાર કરવો. તેમણે જણાવ્યું કે ૪થી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ જ્યારે આરોપીએ નિરીક્ષણ કર્યું ત્યારે તેમણે શાળાના સંચાલન અંગે લેખિત સૂચનાઓ આપી હતી અને આ સૂચનાઓ મુલાકાત પુસ્તકમાં લખવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે એવો અહેવાલ તેમની પાસે નહોતો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે જ્યારે તેઓ ૧૮મીએ ફરી ફરજ પર હાજર થયા ત્યારે તેઓ સીધા હિમાલા ગામ ગયા, જ્યાં તેમના મકાનમાલિક તેમને મળ્યા. તેમણે જણાવ્યું કે તેમના મકાનમાલિકનું નામ ગોમાભાઈ હતું. તેમણે જણાવ્યું કે ગોમાભાઈએ તેમને જણાવ્યું કે ૧૮મીએ આરોપી નિરીક્ષણ માટે આવ્યા હતા અને તેમને આરોપીને રૂ. ૭૫/- આપવા પડ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે એમ બન્યું નહોતું કે તેમણે ગોમાભાઈને આરોપીને રૂ. ૭૫/- આપવા સૂચના આપી હોય અને તે સૂચના અનુસાર ગોમાભાઈએ આરોપીને તે રકમ આપી હોય. તેમણે જણાવ્યું કે એમ પણ બન્યું નહોતું કે આરોપીએ તેમની પાસે રકમ માંગી હોય અને તેમણે ગોમાભાઈને આરોપીને તે રકમ આપવા કહ્યું હોય. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જે દિવસે તેઓ ફરી ફરજ પર હાજર

થયા તે દિવસે સાંજે રજાનો અહેવાલ આપવા માટે તેમણે આરોપીને મળ્યા હતા. તેમણે આ સૂચન નકાર્યું કે તે દિવસે તેમને આરોપીને મળવાની જરૂર નહોતી અને હકીકતમાં તેઓ આરોપીને મળ્યા જ નહોતાં. તેમણે સ્વીકાર્યું કે ૧૪મી, ૧૬મી, ૧૭મી અને ૧૮મી તારીખે તેઓ બિનઅધિકૃત રીતે રજા પર હતા. તેમણે જણાવ્યું કે યોગ્ય સંચાલન અને નિયમિત સંચાલનનું નિરીક્ષણ શિક્ષણ નિરીક્ષક દ્વારા થવાનું હતું. તેમણે આ સૂચન નકાર્યું કે ૧૪મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬થી ૪થી માર્ચ, ૧૯૮૬ સુધી, જે દિવસે નિરીક્ષણ થયું, તે દરમિયાન તેઓ આરોપીને મળ્યા નહોતાં. તેમણે આ સૂચન નકાર્યું કે પોતાની ગેરહાજરી અંગેનું સ્પષ્ટીકરણ તેમણે પ્રથમવાર ૪થી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ આપ્યું હતું અને તે પહેલાં ક્યારેય આપ્યું નહોતું. તેમણે સ્વીકાર્યું કે મુલાકાત પુસ્તકમાં તેઓએ પોતાની ગેરહાજરીનું સ્પષ્ટીકરણ આપવું જરૂરી હોવાનું નોંધાણ હતું. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ૪થી માર્ચ, ૧૯૮૬ પહેલાં રજાના સંબંધમાં તેમણે મૌખિક સ્પષ્ટીકરણ આપ્યું હતું અને કોઈ લેખિત સ્પષ્ટીકરણ આપ્યું નહોતું. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ૧૯મીએ જ્યારે તેઓ ફરી હાજર થયા ત્યારે તેમણે મુલાકાત પુસ્તક જોયું હતું. તેમણે સ્વીકાર્યું કે મુલાકાત પુસ્તક જોયા પછી તેમને લાગ્યું કે સ્પષ્ટીકરણ આપવું જરૂરી હતું. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે તેમણે માનનીય શિક્ષણમંત્રીને આપેલી અરજીની કચેરી નકલ પોતાના પાસે રાખી નહોતી. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે તેમણે શિક્ષણમંત્રી સમક્ષ રજૂઆત કરી હતી કે આરોપી તેમને હેરાન કરતો હતો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે પોતાની નોકરી પર ફરી જોડાતા પહેલાં તેઓ ઈન્ટરવ્યૂ માટે ગોધરા ગયા હતા, તે સિવાય તે પહેલાં તેઓ ગોધરા ગયા નહોતાં. તેઓ પ્રથમવાર

ગોધરા ત્યારે ગયા હતા જ્યારે તેમણે ઈન્ટરવ્યૂ આપ્યો હતો. ૨૭મી ઓક્ટોબરથી ૧લી મે સુધી, ગોધરા માર્ગમાં આવતું હોવાથી તેમને ગોધરા જવાની તકો મળતી હતી. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે ગોધરામાં તેમના સગાં રહેતા હતા અને તેઓ તેમના સગાંઓને મળવા જતા હતા. તેમણે સ્વીકાર્યું કે આદર્શ રેડિયોના લોકો તેમની ઓળખાણના હતા અને તેઓ તે દુકાને જતા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે આદર્શ રેડિયોની દુકાન શાહેરા ભાગોળ રોડ પર સ્થિત હતી. તેમણે જણાવ્યું કે ૧લી મે સુધી તેઓ એક વખત આદર્શ રેડિયોના વ્યક્તિ સાથે ત્યાં ગયા હતા. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ તેઓ દાહોદ લગભગ સવારે ૭.૦૦ વાગ્યે પહોંચ્યા હોઈ શકે, પરંતુ સમય વિશે તેઓ નિશ્ચિત નહોતા. તેમણે જણાવ્યું કે તેઓ હિમાલા માર્ગે દાહોદ પહોંચ્યા હતા. તેમણે આ સૂચન નકાર્યું કે હિમાલાથી ગોધરા આવવામાં બસમાં દોઢ કલાક લાગતો હતો, પરંતુ તેમણે જણાવ્યું કે ૨૦ થી ૨૫ મિનિટ લાગતા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે હિમાલાથી દાહોદ જવા માટે પહેલી બસ સવારે ૭.૦૦ વાગ્યે મળતી હતી તે બાબત તેમને ખબર નહોતી. તેમણે જણાવ્યું કે તેઓ દાહોદથી ગોધરા ખાનગી વાહનમાં આવ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે તેઓ એક ખાલી ટ્રકમાં આવ્યા હતા. તેમણે ટ્રક ચાલકને ભાડા તરીકે રૂ. ૭/- આપ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે તેમના મકાનમાલિકે તેમને જાણ કરી હતી કે આરોપીએ તેમને સંપૂર્ણ તૈયારી સાથે બોલાવ્યા છે અને તેથી તેઓ રોકડ રૂ. ૧૫૦/- લઈને ગોધરા ગયા હતા. તેમણે આ સૂચન નકાર્યું કે ૪થી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ નિરીક્ષણ સમયે આરોપીએ તેમને જણાવ્યું હતું કે તેમણે ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ તેમના વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અહેવાલ કર્યો

હતો. તેમણે આ સૂચન નકાર્યું કે તેથી તેમને લાગ્યું હતું કે તેમની નોકરી ખતમ થઈ જશે અને તેથી તેમણે શિક્ષણમંત્રીને મળી આરોપી વિરુદ્ધ ખોટી ફરિયાદ કરી હતી. તેમણે સ્વીકાર્યું કે તેમની ગેરહાજરી અંગે કરવામાં આવેલ હેરાનગતિ યોગ્ય હતી. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર પહોંચ્યા બાદ તેમણે એ.સી.બી. કચેરીનું સ્થાન પૂછ્યું હતું. તેમણે જણાવ્યું કે તેમણે કોને પૂછ્યું હતું તે તેઓ કહી શકતા નથી, પરંતુ તે વ્યક્તિએ તેમને એ.સી.બી. કચેરીએ પહોંચવાનો માર્ગ બતાવ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે જેલ, મામલતદાર કચેરી અને નાયબ કલેક્ટરની કચેરી તથા અન્ય કચેરીઓ એ.સી.બી. કચેરીને ઘેરીને આવેલી છે. તેમણે જણાવ્યું કે એ.સી.બી. કચેરી રહેણાંક મકાનોની ગલીમાં સ્થિત હતી અને ખૂણે આવેલી હતી. તેમણે આ સૂચન નકાર્યું કે એ.સી.બી. કચેરી સહેલાઈથી શોધી શકાય તેવી નહોતી. તેમણે જણાવ્યું કે બસ સ્ટેન્ડથી તેઓ પગપાળા એ.સી.બી. કચેરી સુધી ગયા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે તેઓ લગભગ સવારે ૧૧.૦૦ વાગ્યે એ.સી.બી. કચેરીએ પહોંચ્યા હતા. ૧૯૮૬માં બસ સ્ટેન્ડ લાલબાગ પાસે આવેલો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે ફરિયાદ રજૂ કરતાં પહેલાં એ.સી.બી. કચેરીમાં તેમની પાસેથી પૂછપરછ કરવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે ફરિયાદ રજૂ કરતાં પહેલાં ફરિયાદની વિગત તેમની પાસેથી પૂછવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે આ પૂછપરછ લગભગ દસ મિનિટ ચાલી હતી. ફરિયાદ લખવામાં પણ દસ મિનિટ જેટલો સમય ગયો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે જ્યારે તેઓ એ.સી.બી. કચેરીએ પહોંચ્યા ત્યારે શ્રી રંગડેકર, પી.આઈ. એકલા બેઠા હતા. ત્યાં પહોંચ્યા પછી, તેણે એક નામફલક જોયું અને તેને લાગ્યું કે

બેઠેલા વ્યક્તિ શ્રી રંગદેકર હતા. તે સમયે પૂછપરછ શ્રી રંગદેકરે કરી હતી, બીજો કોઈ વ્યક્તિ હાજર નહોતો. ફરિયાદ લખાતી હતી ત્યારે વચ્ચે શ્રી જોશીને બોલાવવામાં આવ્યા. પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી દિલીપસિંહ એ.સી.બી. કચેરીમાં હતા. શ્રી જોશીને ઇશારો કરીને બોલાવવામાં આવ્યા હતા. ફરિયાદ લખાઈ ગયા પછી, એટલે કે ફરિયાદ લખવાનું પૂરું થતાં જ શ્રી જોશી ત્યાં આવ્યા. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે ૨૭મી માર્ચ, ૧૯૮૬ પછી તે એ.સી.બી. કચેરી સાથે સતત સંપર્કમાં હતો. તેણે સ્વીકાર્યું કે દર મહીનાની પ્રથમ તારીખે એરિયા ઇન્સ્પેક્ટરની બેઠક થતી હતી અને આ હકીકત તે સારી રીતે જાણતો હતો. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે આરોપી કદી ગોધરામાં તેને મળ્યો નહોતો અને કદી કોઈ રકમની માંગણી કરી નહોતી. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપી બેઠક માટે જિલ્લામાં આવવાનો હતો તેની ખાતરી કર્યા પછી તેણે ફરિયાદ આપી. તેણે એ વાતનો ઇનકાર કર્યો કે શ્રી જોશી અને શ્રી દિલીપસિંહ બંને બે પંચોને બોલાવવા ગયા હતા, પરંતુ માત્ર શ્રી જોશી જ પંચોને બોલાવવા ગયા હતા. તેણે જણાવ્યું કે શ્રી રંગદેકરે શ્રી જોશી અને શ્રી દિલીપસિંહને પંચોને બોલાવવા સૂચના આપી હતી કે નહીં તે તે ચોક્કસ કદી શકતો નથી. તેણે જણાવ્યું કે બંને પંચો સાથે આવ્યા હતા. તેણે જણાવ્યું કે તે એ.સી.બી. કચેરીએ પહોંચ્યા પછી અને ત્યારબાદ શ્રી જોશી એ.સી.બી. કચેરીએ આવ્યા અને પંદર મિનિટ પછી શ્રી જોશી પંચોને બોલાવવા ગયા હતા. પંચોને બોલાવ્યા પછી દરોડાની કાર્યવાહી કરવામાં આવી હતી અને તેમાં આશરે દસ મિનિટ લાગી હતી. પંચનામાનો બીજો ભાગ આશરે અડધો કલાક ચાલ્યો હતો.

તે એ.સી.બી. કચેરીએ પહોંચ્યો અને પંચનામાનો પ્રથમ ભાગ પૂર્ણ થયો તે વચ્ચે એક કલાક જેટલો સમય લાગ્યો હતો. તેણે જણાવ્યું કે જિલ્લા પંચાયત ખાતે વામનરાવ મિટિંગ હોલ નામનો બેઠકખંડ આવેલો હતો તે બાબત તેની જાણમાં નહોતી. તેણે જણાવ્યું કે જ્યાં બેઠક ચાલી રહી હતી તે હોલના ઓટલા પર તેઓ રાહ જોયી નહોતી. તેણે જણાવ્યું કે જ્યારે તેઓ જિલ્લા પંચાયત કચેરીના દરવાજામાં પ્રવેશ્યા ત્યારે તેણે શ્રી કે.ડી. પટેલને જોયા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તે તેની રાહ જોઈ રહ્યા હતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે જિલ્લા પંચાયતના પરિસરમાં મધ્યમાં એક વડનું ઝાડ હતું અને તે ઝાડની આજુબાજુ એક ઓટલો હતો. જિલ્લા પંચાયતના દરવાજામાં પ્રવેશ્યા પછી અને ૪૦ થી ૫૦ પગલાં ચાલ્યા પછી આ વડનું ઝાડ આવતું હતું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે શ્રી કે.ડી. પટેલ તેની રાહ જોઈ રહ્યા હતા અને તેઓને દરવાજા પાસે મળ્યા હતા. તેણે જણાવ્યું કે તે ચોક્કસ કહી શકતો નથી કે તે દિવસે જિલ્લા પંચાયતના પરિસરમાં આશરે ૧૦૦ થી ૧૫૦ વ્યક્તિઓ હાજર હતા કે નહીં. તેણે જણાવ્યું કે તેની જાણ મુજબ કેટલાક લોકો હતા, પરંતુ તેઓની સંખ્યા તે કહી શકતો નહોતો. તેણે એ વાતનો ઇનકાર કર્યો કે એવું બન્યું નહોતું કે બેઠક પૂર્ણ થઈ હતી અને આરોપી બેઠકમાંથી બહાર આવ્યા હતા. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે બેઠક પૂર્ણ કર્યા પછી આરોપી કેન્ટીન તરફ જઈ રહ્યા હતા અને તે આરોપી સાથે ગયો હતો. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે વસ્તીગણતરીના અહેવાલના બહાને તેણે ચલણી નોટ ધરાવતું કવર આરોપીને આપ્યું હતું. તેણે સ્વીકાર્યું કે જેમાં ચલણી નોટ મૂકવામાં આવી હતી તે કવર તે પોતાના સાથે લાવ્યો નહોતો. ચલણી નોટને વાળી પછી

કવરમાં મૂકવામાં આવી હતી. તેણે અદાલતમાં નોટ કેવી રીતે વાળવામાં આવી હતી તે દર્શાવ્યું અને જણાવ્યું કે તે સ્થિતિમાં નોટ કવરમાં મૂકવામાં આવી હતી. તેણે જણાવ્યું કે જેમ જ તેણે કવર આરોપીને આપ્યું તેમ જ આરોપીએ તરત જ તેને પોતાની ખિસ્સામાં મૂકી દીધું. સંકેત પંચ ક્રમાંક ૧ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો અને તેથી દરોડાપક્ષ તરત જ સ્થળ પર દોડી આવ્યો હતો. તેણે વધુમાં જણાવ્યું કે સંકેત મળતાં જ પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશી, પી.આઈ. શ્રી રંગદેકર, પંચ ક્રમાંક ૨ અને કોન્સ્ટેબલ શ્રી દિલીપસિંહ દોડી આવ્યા હતા. તેણે જણાવ્યું કે ફરિયાદ સિવાય પોલીસે તેના ત્રણ નિવેદનો નોંધ્યા હતા. તેણે જણાવ્યું કે ૨૭ મે, ૧૯૮૬ અને ૩૦મી નવેમ્બર, ૧૯૮૬ના તેના નિવેદનો નોંધવામાં આવ્યા હતા. તેણે જણાવ્યું કે તેણે તે નિવેદનો પર સહી કરી હતી. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે તેની ફરિયાદમાં અથવા તેના ત્રણ નિવેદનોમાં તેણે આ રીતે જણાવ્યું નહોતું કે “જથી માર્ય, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપી મારી શાળામાં આવ્યા હતા અને નિરીક્ષણ કર્યું હતું તથા તમારું સંચાલન યોગ્ય નથી એમ કહી આરોપીએ મને ધમકી આપી હતી”. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે આરોપીએ કદી પણ પહેલાં રૂ. ૭૫/-, ત્યારબાદ રૂ. ૮૫/- અને પછી રૂ. ૧૦૦/- એવી માંગણી કોઈ સમયે કરી નહોતી. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે આરોપીએ આવી કોઈ લાંચ સ્વીકારી નહોતી. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે ૧૯મી એપ્રિલ, ૧૯૮૬થી જથી માર્ય, ૧૯૮૬ વચ્ચે તે આરોપીને મળ્યો નહોતો. તેણે તે સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે જ્યારે તેણે પોતાની ફરજ ફરી સંભાળી, ત્યારે તેને ખબર પડી કે ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીએ તેની વિરુદ્ધ પ્રતિકૂલ

અહેવાલ કર્યો હતો અને તેથી તેણે એ દરોડાની ગોઠવણ કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. તેણે જણાવ્યું કે તેની જુબાનીની તારીખ સુધી જિલ્લા શિક્ષણ અધિકારીએ શાળામાં તેની ગેરહાજરી અંગે તેની પાસે કોઈ ખુલાસો માંગ્યો નહોતો. તેણે સ્વીકાર્યું કે આંક ૧૩ પરનો અહેવાલ તેણે લખ્યો હતો. તેણે જણાવ્યું કે ઉક્ત અહેવાલ દાહોદના તાલુકા ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી લાલભાઈ પરમારને આપવામાં આવ્યો હતો. તેણે સ્વીકાર્યું કે આવા અહેવાલની નીચે શ્રી લાલભાઈ પરમારનું એન્ડોર્સમેન્ટ હતું. તેણે સ્વીકાર્યું કે ૩જી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ફરજ પરથી તેની ગેરહાજરીના સમયગાળાનું વેતન ચોથા મહિનાના પગારમાંથી કપાઈ ગયું હતું. તેણે જણાવ્યું કે તેણે ફરિયાદ દાખલ કર્યા પછી વેતન કપાત કરવાની કાર્યવાહી શરૂ થઈ હતી. તેણે જણાવ્યું કે શ્રી ગોમાભાઈનું અવસાન થયું હતું કે નહીં તેની તેને જાણ નહોતી. તેણે એ વાતનો ઇનકાર કર્યો કે આરોપીએ તેની વિરુદ્ધ પ્રતિકૂલ અહેવાલ કર્યો હોવાથી તેણે આરોપી સામે ખોટો કેસ દાખલ કર્યો હતો. ફરિયાદીની આટલી જ સાક્ષી છે.

[૧૧] ફરીયાદ પક્ષના સાહેદફરીયાદ પક્ષના સાહેદ૩ બાલુભાઈ રતિલાલની આંક ૨૯ પર તપાસ કરવામાં આવી છે. તેમણે જણાવ્યું કે મે, ૧૯૮૬ મહિનામાં તેઓ પ્રાથમિક શિક્ષણ વિભાગમાં જિલ્લા શિક્ષણ ખાતામાં ઓફિસ સુપરિન્ટેન્ડન્ટ તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. તેઓ ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ફરજ પર હતા. તેમણે જણાવ્યું કે દરેક મહિનાના પ્રથમ દિવસે સામાન્ય રીતે જિલ્લા પંચાયતમાં બેઠકનું આયોજન કરવામાં આવતું હતું. તેમણે જણાવ્યું કે તે દિવસે આરોપી શ્રી કે.ડી.

પટેલ બેઠકમાં હાજર હતા કે નહીં તે તેઓ કહી શકતા નથી. તેમણે જણાવ્યું કે જે કોઈ બેઠકમાં હાજર રહેતો હોય તેને સહી કરવી પડતી હતી અને તેવી પ્રક્રિયા અનુસરવામાં આવતી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે તેમનું નિવેદન શ્રી રંગડેકરે નોંધ્યું હતું. તેમણે જણાવ્યું કે જિલ્લા પંચાયતનો મોટાભાગનો ભાગ તેમણે જોયો નહોતો. તેમણે જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેમને શ્રી કે.ડી. પટેલની ઘટનાની જાણ થઈ હતી.

ઉલટ તપાસઉલટ તપાસ દરમિયાનની પૂછપરછમાં, તેણે જણાવ્યું કે સામાન્ય રીતે જો તેના ઉપરી અધિકારીએ અગાઉથી તેવી સૂચના આપી ન હોય તો તેને ઉક્ત બેઠકમાં હાજર રહેવાની આવશ્યકતા રહેતી નહોતી. તેણે જણાવ્યું કે આવી બેઠકની કાર્યવાહી નોંધપોથી રાખવામાં આવતી હોઈ શકે. તેણે જણાવ્યું કે સામાન્ય રીતે, કામકાજના દિવસે જિલ્લા પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં અંદાજે ૧૦૦ થી ૧૫૦ વ્યક્તિઓ હાજર રહેતા હતા.

[૧૨] ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીજ – નટવરલાલ લલ્લુભાઈ મોદીનો આંક ૩૦ પર પરીક્ષાપત્ર લેવાયો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે વર્ષ ૧૯૮૬માં તેઓ તાલુકો: દાહોદના જલાત ગામે સહાયક શિક્ષક તરીકે સેવા બજાવતા હતા. તેમણે બદલી માટે એક અરજી આરોપી શ્રી કે.ડી. પટેલને કરી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે તે અરજી પર તેમણે મુખ્ય શિક્ષક શ્રી લાલજીભાઈ પરમારની નોંધ મેળવેલી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે તે અરજી પર તેમણે આચાર્ય અને વિસ્તાર (બીટ) નિરીક્ષકની નોંધ પણ મેળવેલી હતી. ઉક્ત અરજી તેમને બતાવવામાં

આવી હતી અને તેમણે સ્વીકાર્યું હતું કે તે અરજી પર તેમની સહી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે આચાર્યનો અભિપ્રાય મેળવ્યા પછી, આરોપી ગોધરા ખાતે બેઠકમાં હાજરી આપવા આવતાં હોવાથી, તે અરજી જિલ્લામાં મોકલવા માટે તેમણે તેને સોંપી હતી.

તેમની ઉલટ તપાસઉલટ તપાસમાં, સાક્ષીએ જણાવ્યું કે માર્ચ અને એપ્રિલ મહિનામાં સામાન્ય રીતે શાળાનું વાર્ષિક નિરીક્ષણ થતું હતું. વર્ષમાં એકવાર થતું નિરીક્ષણ વાર્ષિક નિરીક્ષણ કહેવાતું હતું. તેમણે જણાવ્યું કે જલાત ગામ દાહોદથી ૪ થી ૫ કિ.મી. દૂર આવેલું હતું. જિલ્લામાં પ્રિન્સિપાલનું કોઈ પદ ન હતું, પરંતુ પરિષ્ઠ શિક્ષકને પ્રિન્સિપાલ માનવામાં આવતો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે દરેક ગામમાં કેટલા વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપવા યોગ્યતા હતી તે નિર્ધારિત કરવાનું રહેતું અને તે અંગેની યાદી તેઓ દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવતી અને ત્યારબાદ જૂન અને જુલાઈ મહિનામાં શાળામાં કેટલા વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપવો જરૂરી છે તે અંગે તેઓ અહેવાલ આપતા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે અનુદાનની વ્યવસ્થા માટે કેટલા વિદ્યાર્થીઓને પ્રવેશ આપવાનો હતો તે અંગે વસતિગણતરીનો અહેવાલ તૈયાર થતો હતો કે નહીં તેની તેમને જાણ નહોતી. તેમણે જણાવ્યું કે સંબંધિત શાળાને કેટલું અનુદાન આપવું તે નક્કી કરવા માટે એવો વસતિગણતરીનો અહેવાલ તૈયાર થતો હતો તેની પણ તેમને જાણ નહોતી. તેમણે જણાવ્યું કે તેમણે જે અરજી કરી હતી તે સિવાય તેમની દ્વારા કોઈ બીજી અરજી કરવામાં આવી ન હતી. તેમણે જણાવ્યું કે તે સમયે તેઓ જલાતની

શાળામાં હતા અને જુબાની આપતી વેળાએ પણ તેમની બદલી ન થઈ હોવાના કારણે તેઓ જલાત ગામની શાળામાં ફરજ બજાવતા હતા. આટલું જ ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી નં. ૪ – નટવરલાલ લલ્લુભાઈ મોદી, આંક ૩૦નું પુરાવું છે.

[૧૩] પી.ડબ્લ્યુ.પ – ખુમણસિંહ માધવસિંહ ઠાકોરનું આંક ૩૧ પર પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું છે. તે પંચનામાના પંચ નં.૨ છે અને તેણે જણાવ્યું હતું કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ તે ગોધરા ખાતે મામલતદાર કચેરીમાં ફરજ બજાવતો હતો. તેને સવારે ૧૧.૦૦ વાગ્યે મામલતદાર કચેરીમાં બોલાવવામાં આવ્યો હતો. મામલતદાર સાથે એક પોલીસ અધિકારી હતા અને મામલતદારે તેને ઉક્ત પોલીસ અધિકારી સાથે જવા કહ્યું હતું. ઉક્ત પોલીસ અધિકારીએ તેને રાહ જોવાનું કહ્યું અને બીજા પંચને લેવા ગયા હતા અને ત્યારબાદ તેઓ બધા એ.સી.બી. કચેરીએ ગયા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે બીજા પંચ પ્રાંત કચેરીમાંથી, કલાર્ક શ્રી જી.સી. ઠાકર હતા. તેમણે જણાવ્યું કે મામલતદાર કચેરી અને પ્રાંત કચેરી બંને નજીકમાં આવેલી છે. તેમણે જણાવ્યું કે બીજા પંચ આવ્યા પછી તેઓ એ.સી.બી. કચેરીએ ગયા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે જ્યારે તેઓ એ.સી.બી. કચેરીએ ગયા ત્યારે એક વ્યક્તિ બેઠેલી હતી અને તેમની સાથે તેની ઓળખાણ કરાવવામાં આવી હતી. તેની ફરિયાદ તેમને વાંચી સંભળાવવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે ફરિયાદ રૂપિયા ૧૦૦/- ની લાંચ બાબતે હતી. તેમણે જણાવ્યું કે ત્યારબાદ પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું અને પ્રયોગો કરવામાં આવ્યા. નોટ કુદરતી પ્રકાશમાં બતાવવામાં આવી હતી, પરંતુ નોટ પર કોઈ

નિશાની ન હતી. ત્યારબાદ નોટ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં બતાવવામાં આવી હતી, પરંતુ કોઈ નિશાન દેખાતાં નહોતાં. ત્યારબાદ એક કાગળ પર પાઉડર કાઢીને તે દર્શાવેલી નોટની બન્ને બાજુએ લગાડવામાં આવ્યું હતું. ત્યારબાદ દર્શાવેલી નોટ કુદરતી પ્રકાશમાં તપાસવામાં આવી હતી, પરંતુ કોઈ નિશાન દેખાયા નહોતાં, પરંતુ જ્યારે દર્શાવેલી નોટ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તપાસવામાં આવી ત્યારે નોટ પર એન્થ્રાસીન પાઉડરની નિશાનીઓ દેખાઈ હતી. ત્યારબાદ દર્શાવેલી નોટ એક ખાલી કવરમાં મૂકવામાં આવી હતી. તેમને મુદ્દામાલ કવર બતાવવામાં આવ્યું હતું અને તેમણે અદાલત સમક્ષ તે કવર ઓળખ્યું હતું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યાં પંચનામું પૂર્ણ કરવામાં આવ્યું હતું અને તેમને જિલ્લા પંચાયત જવા માટે સૂચના આપવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે દર્શાવેલ કવર ફરીયાદીની ડાબા હાથ તરફની શર્ટની ખિસ્સામાં મૂકવામાં આવ્યું હતું. પંચ નં. ૧ એ ફરીયાદીની તપાસ લીધી હતી, પરંતુ તેની પાસેથી અને તેની ડાબી બાજુની શર્ટની ખિસ્સામાંથી કંઈ મળ્યું નહોતું. તેમણે જણાવ્યું કે પંચનામું એ.સી.બી. કચેરીમાં તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું જ્યાં સહી લેવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેઓ પોતે, ફરીયાદી, બે પંચો અને સ્ટાફના અન્ય સભ્યો જીપમાં બેઠા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે કોન્સ્ટેબલ અને શ્રી જોશી સ્કૂટર પર હતા. તેઓ પાઠિક આશ્રમ સુધી ગયા અને જીપમાંથી નીચે ઉતર્યા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે તેઓ ફરીયાદી સાથે જિલ્લા પંચાયતના પરિસરમાં પગપાળા ગયા હતા. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે જિલ્લા પંચાયતમાં શિક્ષણ વિભાગને અડીને આવેલી મીટિંગ હોલની નજીક બીટ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી

પટેલ ઊભા હતા. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે બીટ ઇન્સ્પેક્ટર – આરોપી ફરીયાદી પાસે આવ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે તેમાંથી બન્ને, એટલે કે ફરીયાદી અને આરોપી, જિલ્લા પંચાયતની કેન્ટીન તરફ જવા લાગ્યા હતા. તેમની વચ્ચેની વાતચીત “આપો” શબ્દ સુધી ચાલુ રહી હતી, ત્યારબાદ કેન્ટીન નજીક ફરીયાદીએ પોતાની ડાબી શર્ટની ખિસ્સામાંથી એક કવર કાઢીને ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી પટેલને આપવાનું રજૂ કર્યું હતું. તેમણે જણાવ્યું કે એટલામાં પોલીસ સ્ટાફ દોડી ત્યાં આવી ગયો અને આરોપીને પકડી લીધો. તેમણે જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેઓ બધાં જિલ્લા પંચાયતના ગ્રાહક ભંડારમાં ગયા હતા. તે સમયે પંચ નં. ૧ ને આરોપીની ખિસ્સાની તપાસ લેવા માટે સૂચના આપવામાં આવી હતી. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે દર્શાવેલી તપાસમાં આરોપીની ખિસ્સામાંથી એક કવર અને એક અરજી મળી આવી હતી. તેમની સાક્ષી દરમિયાન સાક્ષીને એક અરજી બતાવવામાં આવી હતી, જે તેમણે ઓળખી હતી. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે દર્શાવેલું કવર પંચ નં. ૧ દ્વારા ખોલવામાં આવ્યું હતું. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે કવરમાંથી રૂપિયા ૧૦૦/- ની એક ચલણી નોટ મળી આવી હતી. નોટનો નંબર પંચનામાના પ્રથમ ભાગ સાથે મળતો હતો અને ત્યારબાદ ત્યાં આરોપીનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું હતું. પંચનામામાં તેમની સહી લેવામાં આવી હતી. તેમને આંક ૧૭ પરનું પંચનામું બતાવવામાં આવ્યું હતું અને તેમણે જણાવ્યું કે પંચનામાના બન્ને ભાગોમાં તેમણે સહી કરી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે ત્યારબાદ પોલીસએ તેમનું નિવેદન ૩મી મે, ૧૯૮૬ ના રોજ નોંધ્યું હતું.

તેની ઉલટ તપાસઉલટ તપાસમાં પૂછપરછ દરમિયાન, તેણે જણાવ્યું હતું કે હલફબયાન આપતી વખતે તે ગોઠડા ખાતે સર્કલ ઓફિસર તરીકે ફરજ બજાવતો હતો./૧૯૮૬માં તે ગોધરા ખાતે મામલતદાર કચેરીમાં ફરજ બજાવતો હતો અને તે પહેલાં એક વર્ષથી તે તેવી ફરજ પર હતો. તે પહેલાં તે મામલતદાર કચેરીમાં ફરજ બજાવતો ન હતો. તેણે જણાવ્યું કે તે સમયે દિલીપસિંહ તેની સાથે હતો અને તેથી તે તેને ઓળખતો હતો. તેણે જણાવ્યું કે તેને ખબર ન હતી કે દિલીપસિંહ ઠાકર સમાજનો છે, પરંતુ તે દિલીપસિંહને નામથી ઓળખતો હતો. તેણે વધુમાં જણાવ્યું કે જ્યાં સુધી તેની યાદશક્તિ જાય છે, ત્યાં સુધી પી.એસ.આઈ. શ્રી જોષી તેને બોલાવવા આવ્યા હતા. તેણે જણાવ્યું કે દિલીપસિંહ તેને બોલાવવા આવ્યો હતો કે નહીં તે તેને ખબર નહોતી. તેણે જણાવ્યું કે મામલતદાર કચેરી, એ.સી.બી. કચેરી વગેરે એક જ પરિસરમાં આવેલાં હતાં. વિરામ દરમિયાન એ.સી.બી.નો સ્ટાફ અને સાક્ષીઓ કેન્ટીનમાં એકત્ર થતા હતા એવો સૂચન તેણે નકાર્યો. તેણે વધુમાં જણાવ્યું કે શ્રી જોષી મામલતદારના ચેમ્બરમાં હતા. તેણે જણાવ્યું કે તે સમયે શ્રી એસ.પી. પટેલ મામલતદાર હતા અને તેને પટાવાળામાર્ગે બોલાવવામાં આવ્યો હતો. પટાવાળાએ તેને જાણ કરી હતી કે શ્રી જોષી આવ્યા છે અને તેમણે તેને બોલાવ્યો છે એવો સૂચન તેણે નકાર્યો. તેણે જણાવ્યું કે મામલતદારે કહ્યું હતું કે આ અધિકારીને કંઈક કામ છે અને તેને તેની સાથે જવું છે. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તેને શા માટે લઈ જવામાં આવે છે તે હેતુ શું છે તે તેણે પૂછ્યું ન હતું. તેણે જણાવ્યું કે જ્યારે મામલતદારે તેને જવા જણાવ્યું ત્યારે હેતુ જાણવો તેના માટે

આવશ્યક ન હતો. તેણે જણાવ્યું કે તે અને પંચ નં. ૨ બન્ને શ્રી જોષી સાથે
 એ.સી.બી. કચેરીએ ગયાં હતાં. તેણે જણાવ્યું કે તેની પછી શ્રી જોષી પંચ નં. ૨ને
 લેવા ગયા હતા અને તે દરમિયાન તે નિષ્ક્રિય બેઠો હતો તથા શ્રી જોષી પંચ નં. ૨
 સાથે આવ્યા હતા. તેણે જણાવ્યું કે પંચ નં. ૨ શ્રી જી.સી. ઠાકર હતા, જે પ્રાંત
 કચેરીમાં કલાર્ક તરીકે કામ કરતા હતા. તેણે જણાવ્યું કે બનાવ પહેલાંથી તે પંચ
 નં. ૨ને ઓળખતો હતો. તેણે જણાવ્યું કે બન્ને પંચોને એ.સી.બી. કચેરીએ સાથે
 રાખવામાં આવ્યા હતા. તે એ.સી.બી. કચેરીએ પહોંચ્યો અને ત્યારબાદ શ્રી જોષી
 બીજા પંચ ગમ્મતસિંહને લઈને આવ્યા અને તે પછી તેને મામલતદાર કચેરીમાંથી
 બોલાવવામાં આવ્યો હતું, એવું થયું નહોતું એવો સૂચન તેણે નકાર્યો. શ્રી જોષી
 દ્વારા પંચ નં. ૨ને બોલાવવામાં ૫ થી ૭ મિનિટ લાગી હતી. તેણે જણાવ્યું કે
 બન્નેને શા માટે બોલાવવામાં આવ્યા તે બાબતે તેની અને ગમ્મતસિંહ વચ્ચે કોઈ
 વાતચીત થઈ નહોતી. દિલીપસિંહના કહેવાથી તે કારણ પૂછ્યા વગર
 પંચનામામાં ગયો હતો એવો સૂચન તેણે નકાર્યો. શ્રી દિલીપસિંહ તેની જ જાતિના
 છે અને તેના મિત્ર છે એવો સૂચન તેણે નકાર્યો. તેણે જણાવ્યું કે બનાવ પહેલાં તે
 આરોપી શ્રી કે.ડી. પટેલને ઓળખતો ન હતો. તેણે જણાવ્યું કે જ્યારે તેઓ અંદર
 પ્રવેશ્યા ત્યારે આરોપી શિક્ષણ સમિતિની ઇમારતની બહાર ઉભો હતો.
 ફરીયાદીને જોઈ આરોપી તેની નજીક આવ્યો. આરોપી શિક્ષણ સમિતિ કચેરીની
 સામેની બાજુએ આવ્યો; શિક્ષણ કચેરીની ઇમારતથી આગળ જતા એક વડનું
 ઝાડ આવેલું હતું. તેણે જણાવ્યું કે અંતર કેટલું હતું તે તેને ખબર નહોતી. તેણે
 જણાવ્યું કે જિલ્લા પંચાયતની બેઠકો વામનરાવ હોલમાં યોજાતી હતી કારણ કે તે

બેઠકખંડ હતો. આરોપી અને ફરીયાદી મળ્યા પછી પણ બેઠક ચાલુ રહી હતી કે નહીં તે બાબતે તે કહી શકતો ન હતો. આરોપીએ “આપો” એવું કહ્યું હતું એવો ઉદ્દેખ પંચનામામાં અથવા પોલીસ સમક્ષના તેના નિવેદનમાં નથી એવો સૂચન તેણે નકાર્યો. તેણે આ હકીકત સ્વીકારી કે આરોપીના હાથ પર એન્થ્રાસિન પાઉડરનું ચિહ્ન કરવામાં આવ્યું નહોતું. ફરીયાદીએ આરોપીને કવરમાં રહેલી વસ્તુ વસ્તીગણતરી અહેવાલ હોવાનું બહાનું કરીને સોંપી હતી એવો સૂચન તેણે નકાર્યો. તેણે જણાવ્યું કે તે સમયે ગમ્મતસિંહ તેની સાથે હતો. તેણે જણાવ્યું કે ઉક્ત નોટને એક વાળી આપી કવરમાં મુકવામાં આવી હતી. નોટને ૨ થી ૪ વાળ આપવામાં આવ્યા હતા તે તેણે નકાર્યું. તેણે અદાલત સમક્ષ જણાવ્યું કે નોટ એ જ સ્થિતિમાં હતી અને તે તેની હલફબયાનનો દિવસ હતો. ફરીયાદી અને દિલીપસિંહના કહેવાથી તે ખોટી સાક્ષી આપી રહ્યો છે એવો સૂચન તેણે નકાર્યો. પંચ નં. ૨ની સાક્ષી આટલી જ છે.

[૧૪] ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીક – દિનકર મંગેશ રંગડેકર, દરોડો પાડનાર ટીમના કેપ્ટન, નો આંક ૩૨ પર પરિક્ષણ કરવામાં આવ્યો છે. તેમણે જણાવ્યું કે વર્ષ ૧૯૮૬ માં તેઓ ગોધરા ખાતે ભ્રષ્ટાચાર વિરોધક શાખામાં પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. તા. ૧લી મે, ૧૯૮૬ ના રોજ શ્રી જીતેન્દ્રકુમાર નાથાલાલ રાવલ ભ્રષ્ટાચાર વિરોધક શાખા પોલીસ સ્ટેશન પર આવ્યા હતા અને ફરીયાદી માટે સારા નોંધપાત્ર અભિપ્રાય નોંધવા માટે રૂપિયા ૧૦૦/- ની લાંચ માગવા બાબતે એરિયા ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી કે. ડી. પટેલ વિરુદ્ધ

પોતાની ફરિયાદ રજૂ કરી હતી. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ફરિયાદીએ જે રીતે જણાવ્યું તે મુજબ તેમણે ફરિયાદને લેખિત સ્વરૂપમાં ઉતારી હતી, જે આંક ૨૧ પર રજૂ કરવામાં આવી છે. તેમણે ફરિયાદ પર પોતાની સહી તેમજ ફરિયાદીની સહી ઓળખી બતાવી. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે જ્યારે તેઓ ફરિયાદ નોંધતા હતા ત્યારે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશી પોલીસ સ્ટેશન પર આવ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે તેમણે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીને મામલતદાર કચેરીમાંથી બે પંચોને લાવવા સૂચના આપી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે આશરે સવારે ૧૧.૧૫ વાગ્યે શ્રી જોશી સરકારના કર્મચારી એવા પંચ ખુમાણસિંહને લઈને આવ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે બીજો પંચ મળ્યો નહોતો અને તેથી બીજા પંચ માટે તેમને પ્રાંત કચેરીએ મોકલવામાં આવ્યા હતા. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે આશરે સવારે ૧૧.૨૫ વાગ્યે શ્રી જોશી ગામતસિંહને પંચ તરીકે લઈને આવ્યા હતા. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે તેમણે ફરિયાદીને પંચો સાથે અને પંચોને ફરિયાદી સાથે પરિચિત કરાવ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે ફરિયાદીએ પોતાની ફરિયાદ પંચોને વાંચી સંભળાવી હતી. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ફરિયાદીએ લાંચરૂપે આપવા માટે રૂપિયા ૧૦૦/- રજૂ કર્યા હતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ઉક્ત નોટનો નંબર પંચનામામાં નોંધવામાં આવ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે ત્યારબાદ આ નોટ પોલીસ સબ-ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી જોશીને સોંપવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ એન્ટ્રાસિન પાઉડર અને અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના ઉપયોગ વિશે સમજાવ્યું હતું અને તેમને પ્રયોગ અમલમાં મૂકવા સૂચના આપવામાં આવી હતી. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ ઉક્ત નોટને પ્રથમ

સ્વાભાવિક પ્રકાશમાં અને પછી અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં જોવામાં આવી હતી, પરંતુ ઉક્ત નોટ પર કોઈ નિશાન દેખાતા નહોતાં. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ એક કોરો કાગળ કાઢ્યો અને તે કોરો કાગળ પર પૂરતું એન્થ્રાસિન પાઉડર કાઢીને પોતાની આંગળીઓ વડે રૂપિયા ૧૦૦/- ની નોટની બન્ને બાજુએ તે ચોપડ્યું હતું. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ પાઉડર ચોપડેલી ઉક્ત નોટ, કોરો કાગળ અને પોતાના હાથને સ્વાભાવિક પ્રકાશમાં તપાસ્યા હતા, પરંતુ કોઈ નિશાન દેખાયા નહોતાં, જ્યારે અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તે નિશાન દેખાયા હતા. નોટની બન્ને બાજુઓ પર તથા પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીના હાથની આંગળીઓ પર તેમજ કોરો કાગળ પર એન્થ્રાસિન પાઉડરના નિશાન દેખાતા હતા. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેમણે સફેદ રંગનું એક કવર કાઢ્યું અને તે કવરનું ઢાંકણું ખોલ્યું અને પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીને રૂપિયા ૧૦૦/- ની નોટ તે કવરમાં મૂકવા સૂચના આપી, જેમાં પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ તે મૂકી. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ કવરનું ઢાંકણું બંધ કરવામાં આવ્યું અને તેને વાળી લીધા પછી તે કવર ફરિયાદીના ડાબા હાથ તરફની શર્ટની ખિસ્સામાં મૂકવામાં આવ્યું. કવર મૂકતા પહેલાં પંચ નં. ૧ મારફતે ફરિયાદીના ડાબા હાથ તરફની શર્ટની ખિસ્સાની તલાશી લેવામાં આવી હતી, પરંતુ તે ખાલી મળી આવી હતી. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ એન્થ્રાસિન પાઉડરની બોટલ કબાટમાં પાછી મૂકી અને તે કબાટને તાળું મારી દીધું. પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ જે કોરો કાગળ પર એન્થ્રાસિન પાઉડર લીધું હતું તે કાગળ સળગાવીને

નષ્ટ કરી નાખ્યો હતો. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ પોતાના હાથ સાબુથી ધોયા હતા. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીએ પ્રથમ પોતાના હાથને સ્વાભાવિક પ્રકાશમાં અને ત્યારબાદ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તપાસ્યા હતા, પરંતુ પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશીના હાથ પર કોઈ નિશાન મળ્યા નહોતાં. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ ફરિયાદીના હાથ, બન્ને પંચોના હાથ અને દરોડા પક્ષના તમામ સભ્યોના હાથને પ્રથમ સ્વાભાવિક પ્રકાશમાં અને ત્યારબાદ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તપાસવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ કોઈના હાથ પર કોઈ નિશાન મળ્યા નહોતાં. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેમણે ફરિયાદીને સૂચના આપી કે તે બન્ને પંચો સાથે સરકારી જીપમાં પઠિક આશ્રમ સુધી જાય અને ત્યાંથી બન્ને પંચો સાથે ફરિયાદી ગોધરા જિલ્લા પંચાયતની કચેરી સુધી પગપાળા જાય. સાક્ષીએ જણાવ્યું કે તેમણે ફરિયાદીને વધુમાં એવી સૂચના આપી કે જો શ્રી કે. ડી. પટેલ ત્યાં ઉપલબ્ધ હોય તો ફરિયાદીએ અહેવાલ અંગે વાતચીત કરવી અને અગાઉની માંગણીના અનુસંધાને જો આરોપી રકમ માંગે તો માત્ર તેવી જ પરિસ્થિતિમાં રૂપિયા ૧૦૦/- ની નોટ ધરાવતું કવર આરોપીને આપવું અને તે સિવાય ફરિયાદીએ તે કવરને સ્પર્શ કરવો નહીં. સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે તેમણે બન્ને પંચોને સૂચના આપી કે તેઓ ફરિયાદી સાથે રહે અને શ્રી કે. ડી. વરચે થનારી વાતચીત સાંભળે. પટેલ અને ફરિયાદીને રકમની આપ-લે નિહાળવા જણાવવામાં આવ્યું હતું. તેમને આગળ એવું પણ સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું કે જો શ્રી કે. ડી. પટેલ લાંચ સ્વીકારશે, તો પંચોએ યાદ રાખવું કે તેણે ઉક્ત

લાંચની રકમ ક્યાં મૂકી અને પંચ નં. ૧ એ પોતાના માથા પર હાથ ફેરવી સંકેત આપવો. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે તેણે પી.એસ.આઈ. શ્રી જોશી અને પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી દિલીપસિંહ, બંનેને, મોટર સાયકલ પર આગળ જિલ્લા પંચાયત ખાતે જવા અને ત્યાં રહેવા સૂચના આપી હતી. બંનેને આગળ એવું પણ કહેવામાં આવ્યું હતું કે ફરિયાદી અને શ્રી કે. ડી. પટેલ વચ્ચે થનારી વાતચીત સાંભળવી, રકમની આપ-લે નિહાળવી અને જો પંચ નં. ૧ પૂર્વનક્કી સંકેત આપે, તો તેઓએ દરોડાની કાર્યવાહી માં જોડાવું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે સવારે ૧૧.૩૦ થી બપોરે ૧૨.૧૫ સુધી આ કાર્યવાહીનો પ્રથમ ભાગ દર્શાવતું પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું અને તેના પર બંને પંચોની સહી લેવામાં આવી હતી તથા તેણે પણ તે પંચનામા પર સહી કરી હતી. તેણે આંક ૧૭ પરના પંચનામાને તે જ પંચનામું હોવાનું ઓળખાવ્યું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ફરિયાદી અને બંને પંચોને જીપમાં બેસાડવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે શ્રી જોશી અને શ્રી દિલીપસિંહ મોટર સાયકલ પર પાઠિક આશ્રમ સુધી જવા નીકળ્યા હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ફરિયાદી અને બંને પંચો જીપમાંથી ઊતર્યા અને જિલ્લા પંચાયતના કચેરી સુધી પગપાળા ગયા હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે તેઓ ફરિયાદી અને પંચોની પાછળ જિલ્લા પંચાયતના કચેરી તરફ ગયા હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે શ્રી કે.ડી. પટેલ શિક્ષણ વિભાગની કચેરીમાંથી બહાર આવ્યા હતા, તેમણે ફરિયાદી સાથે વાતચીત કરી હતી અને પછી કેન્ટીન તરફ ગયા હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે બંને પંચો તેમની પાછળ ગયા હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે પંચ નં. ૧ એ પોતાના માથા ઉપર હાથ ફેરવી પૂર્વનક્કી સંકેત

આપ્યો અને તેથી તે પોતે તથા દરોડા પાડી રહેલા દળના સભ્યો કેન્ટીનના ખૂણા પાસે પહોંચી ગયા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે તેણે પોતાનો પરિચય શ્રી કે.ડી. પટેલને આપ્યો અને શ્રી કે.ડી. પટેલનું નામ તથા સરનામું પૂછ્યું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેણે બંને પંચોને શું બન્યું હતું તે અંગે પૂછપરછ કરી અને તે વાત તેણે પંચનામામાં નોંધેલી. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારપછી ફરિયાદીના હાથ, બંને પંચોના હાથ અને દરોડા દળના સભ્યોના હાથનું કુદરતી પ્રકાશમાં પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું અને ત્યારબાદ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં પણ તપાસ કરવામાં આવી, પરંતુ કોઈના પણ હાથ પર કોઈ નિશાન મળ્યા નહોતાં. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ પંચ નં. ૧ મારફતે શ્રી કે.ડી. પટેલના શર્ટના ડાબા ખિસ્સામાંથી એક કવર તથા એક કાગળ બહાર કાઢવામાં આવ્યો હતો. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે કાગળની તપાસ કરતાં જાણવા મળ્યું કે તે એક શ્રી નટવરલાલ મોદી દ્વારા તેમના બદલી માટે કરવામાં આવેલી અરજી હતી. તેને રૂ. ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ ધરાવતું કવર બતાવવામાં આવ્યું, જેને તેણે અદાલત સમક્ષ ઓળખાવ્યું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ઉક્ત અરજી જમ કરવામાં આવી હતી. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ કવરને કુદરતી પ્રકાશમાં અને ત્યારપછી અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તપાસવામાં આવ્યું, પરંતુ કવરના બાહ્ય ભાગ પર એન્ટ્રાસિન પાઉડરના કોઈ નિશાન જોવા મળ્યાં નહોતાં. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તે કવર પંચ નં. ૧ પાસેથી ખોલાવવામાં આવ્યું અને તે કવરમાંથી રૂ. ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ બહાર કાઢવામાં આવી હતી. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું

કે રૂ. ૧૦૦/- ની નોટનો નંબર પંચનામાના પ્રથમ ભાગમાં લખાયેલા નંબર સાથે સરખાવવામાં આવ્યો અને બંને એકસરખા આવ્યા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે આ કવરનો અંદરનો ભાગ તપાસવામાં આવ્યો અને રૂ. ૧૦૦/- ની ચલણી નોટનું પણ કુદરતી પ્રકાશમાં પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું, પરંતુ કોઈ નિશાન દેખાયા નહોતાં; પરંતુ અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં તપાસ કરતાં જાણવા મળ્યું કે કવરના અંદરના ભાગ પર, પંચ નં. ૧ ના હાથ પર અને રૂ. ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ પર એન્ટ્રાસિન પાઉડરના નિશાન દેખાઈ રહ્યાં હતાં. તે નિશાનો રૂ. ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ પર બોલપેનથી ગોળ કરીને દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ઉક્ત ચલણી નોટ ફરી કવરમાં મૂકી દેવામાં આવી હતી અને બંને પંચોની સહી મેળવ્યા બાદ તે કવર તેમજ તે ચલણી નોટ જપ્ત કરવામાં આવી હતી. તેણે આગળ જણાવ્યું કે આ જમી અંગે એક પહોંચ તૈયાર કરવામાં આવી હતી, જેના પર આરોપીની સહી લેવામાં આવી હતી અને તે આંક ૧૮ પર નોંધમાં મુકવામાં આવી હતી તથા સાક્ષીએ તેને તે જ પહોંચ તરીકે ઓળખાવી હતી. ઉક્ત પહોંચ પર બંને પંચોની પણ સહી હતી. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ આરોપીના હાથ અને તેના શર્ટના ડાબા ખિસ્સાનું કુદરતી પ્રકાશમાં અને અલ્ટ્રા વાયોલેટ લેમ્પના પ્રકાશમાં પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યું, પરંતુ કોઈ નિશાન જોવા મળ્યાં નહોતાં. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે આ કાર્યવાહી અંગે વિગતવાર પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું અને પંચોએ તે પંચનામા પર સહી કરી હતી, જેને સાક્ષીએ આંક ૧૭ પરનું તે જ પંચનામું તરીકે ઓળખાવ્યું. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ ૧૫.૦૦

કલાકે આરોપી વિરુદ્ધ સી.આર. નં. ૩/૧૯૮૬ મુજબ ગુનો નોંધાયો. ફરિયાદીનું વધુ નિવેદન ૨ મે, ૧૯૮૬ના રોજ નોંધવામાં આવ્યું. તેણે હિમાલાની મુલાકાત લીધી અને મસ્ટર તેમજ નિરીક્ષણ નોંધ ફરિયાદી પાસેથી જપ્ત કરવામાં આવી તથા તેનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું. તેણે આંક ૧૪ ને તે મસ્ટર અને આંક ૧૫ ને નિરીક્ષણ નોંધ તરીકે ઓળખાવ્યાં. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેણે ઇન્ચાર્જ મુખ્ય શિક્ષક અને ફરિયાદીના મકાનમાલિકના નિવેદનો નોંધ્યાં. સાક્ષીએ આગળ પરિચ્છેદ-૩ માં જણાવ્યું કે ફરિયાદીએ માનનીય શિક્ષણ પ્રધાનને કરેલી અરજીની નકલ મેળવવાનો પણ તેણે પ્રયાસ કર્યો હતો, જેના સંબંધમાં ફરિયાદીએ ૨૭ માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ પત્રવ્યવહાર કર્યો હતો, પરંતુ તે નકલ તેને ઉપલબ્ધ થઈ શકી નહોતી. સાક્ષીએ આગળ જણાવ્યું કે ત્યારબાદ તેણે તપાસ પી.આઈ. શ્રી ચૌહાણને સોંપી અને હસ્તાંતરિત કરી, કારણ કે તેનો ગોધરાથી બદલી હુકમ થયો હતો.

તેમની ઉલટ તપાસઉલટ તપાસમાં, સાક્ષીએ આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ પહેલાં તેઓ ફરિયાદીને મળ્યા હતા. તેમણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે માર્ચ, ૧૯૮૬ મહિનાના અંતથી ફરિયાદી તેમના સતત સંપર્કમાં હતો. તેમણે જણાવ્યું કે ફરિયાદ સિવાય તેમણે ફરિયાદીના વધુ ત્રણ નિવેદનો નોંધ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે તેમણે ફરિયાદીના નિવેદનો ૧લી મે, ૧૯૮૬, ૨જી મે, ૧૯૮૬ અને ૧૩મી ઓગસ્ટ, ૧૯૮૬ના રોજ નોંધ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે ૩૦મી નવેમ્બર, ૧૯૮૬ના રોજ પણ ફરિયાદીનું નિવેદન નોંધાયું હતું

કે કેમ તે બાબતની તેમને જાણ નહોતી. તેમણે જણાવ્યું કે પોલીસ કોન્સ્ટેબલ શ્રી દિલીપસિંહ તેમની સાથે હતા. તેમણે જણાવ્યું કે શ્રી દિલીપસિંહ ઠાકોર સમુદાયના નહોતા, પરંતુ તેઓ વણકર હતા. સાક્ષીએ તેમની ઉલટ તપાસઉલટ તપાસમાં વધુમાં જણાવ્યું કે દિલીપસિંહ અને જોષી બંને સાથે મળીને પંચોને બોલાવવા ગયા હતા, તે સાચું નહોતું. તેમણે જણાવ્યું કે પ્રથમ પંચ – ખુમાનસિંહ આવ્યા હતા, અને ખુમાનસિંહ પછી શ્રી જોષી બીજા પંચને બોલાવવા ગયા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે પંચોને બોલાવવા માટે તેમણે શ્રી જોષીને મોકલ્યા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે શ્રી જોષી બંને પંચોને સાથે લાવ્યા હતા, એવી ઘટના બની નહોતી. તેમણે જણાવ્યું કે ૧૯૮૧થી ૧૯૮૭ દરમિયાન તેઓ પી.આઈ., એ.સી.બી., ગોધરા તરીકે ફરજ બજાવતા હતા. તેમણે જણાવ્યું કે એન્થ્રાસિન પાઉડરનો ઉપયોગ ચલણી નોટ કેવી રીતે અને કોની પાસેથી પસાર થાય છે તે જાણવા માટે થતો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે પ્રયોગો હાથ ધરવામાં આવે તે પહેલાં જ તેમને જાણ હતી કે ઉક્ત નોટ કવરમાં મૂકવાની હતી. તેમણે જણાવ્યું કે કવર પર કોઈ પાઉડર લગાવવામાં આવ્યું નહોતું. તેમણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે કવર પર એન્થ્રાસિન પાઉડર ન હોવા છતાં, પંચનામાને કારણે ફરિયાદીના હાથ અને તેની ખીસ્સાની, આરોપીના હાથ અને તેની ખીસ્સાની વગેરે તપાસ કરવામાં આવી હતી. તેમણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે સામાન્ય રીતે તમામ કેસોમાં જે નિત્યક્રમસરનું પંચનામું કરવામાં આવતું હોય છે, તે જ આ કેસમાં પણ કરવામાં આવ્યું હતું. તેમણે જણાવ્યું કે રૂપિયા ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ કવરમાં વાળ્યા વગર મૂકવામાં આવી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે ચલણી નોટ કવરમાંથી જે

સ્થિતિમાં કાઢવામાં આવી હતી, એ જ સ્થિતિમાં તેને કવરમાં મૂકવામાં આવી હતી કે કેમ, તે તેમને યાદ નહોતું. આ તબક્કે આ સાક્ષીના પુરાવા દરમિયાન અદાલતે નોંધ કરી હતી કે ઉક્ત ચલણી નોટ ચાર વખત વાળેલી હતી. તે બાદ સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે કવરનો ઉપરનો ફ્લેપ બંધ કરવામાં આવ્યો હતો, પરંતુ તેના પર ગુંદર લગાવવામાં આવ્યો ન હતો. સાક્ષીએ વધુમાં ફરિયાદીની ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ની રજાની નોંધ વિશે જણાવ્યું કે તે તેમના દ્વારા જમ કરવામાં આવી નહોતી. બાદમાં સાક્ષીએ સુધારો કરીને જણાવ્યું કે હકીકતમાં તેમણે તે અહેવાલ જમ કર્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે રજા મંજૂર કરનાર સત્તાધિકારી તાલુકા શિક્ષણ કાર્યાલયના નિરીક્ષક હતા. પરિચ્છેદ-૭ માં સાક્ષીને પંચ નં. ૨ ના વિરોધાભાસ બાબતે સામનો કરાવવામાં આવ્યો હતો અને સાક્ષીએ જણાવ્યું કે આવા સાક્ષીના તેમની સમક્ષના નિવેદનમાં ખુમાનસિંહે “આપો” શબ્દ કહ્યું નહોતો. તેમણે સ્વીકાર્યું કે ફરિયાદી ૧૦મી જાન્યુઆરી, ૧૯૮૬થી નોકરીમાં નિમણૂક પામ્યો હતો અને શિષ્ય શિક્ષક તરીકે ફરજ બજાવી રહ્યો હતો. તેમણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે ફરિયાદીએ તેમની સામે ખોટી ફરિયાદ નોંધાવી હતી અને ફરિયાદી વિરુદ્ધ બિનઅધિકૃત ગેરહાજરી અંગે પ્રતિકૂળ અહેવાલ કરવામાં આવ્યો હતો. તેમણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે આરોપીએ કોઈ લાંચ માંગી નહોતી અને કોઈ લાંચ સ્વીકારી નહોતી. તેમણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે પંચો તેમના સ્ટાફના સંપર્કમાં હતા અને સ્ટાફ કેન્ટીનમાં ભેગા થતા હોવાથી તેઓ તેમના સંપર્કમાં હતા. આ શ્રી રંગડેકર, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીકનો સમગ્ર પુરાવો છે.

[૧૫] અંતિમ સાક્ષી ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૭ – રણસિંહ બાલુસિંહ ચૌહાણ, આ કેસના બીજા તપાસ અધિકારી, નો સામાન્ય રીતે આંક ૩૩ પર પરીક્ષણ કરવામાં આવ્યો છે. તેમણે જણાવ્યું કે ૧૯૮૭ થી તેઓ આ તપાસના ઇન્ચાર્જ હતા અને તેમણે ગોમાભાઈ રૂપાભાઈનું નિવેદન ૨૪મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૮૭ના રોજ નોંધ્યું હતું. તેમણે શ્રી કે.ડી. પટેલનું નિવેદન ૫મી ઓક્ટોબર, ૧૯૮૭ના રોજ નોંધ્યું હતું. ૨૬મી નવેમ્બર, ૧૯૮૭ના રોજ તેમણે અન્ય સાક્ષીઓના નિવેદનો નોંધ્યા હતા. તેમણે આરોપી વિરુદ્ધ ફરીયાદ પક્ષ માટે મંજૂરી મેળવવાની કાર્યવાહી શરૂ કરી હતી અને ૯મી ઓગસ્ટ, ૧૯૮૮ના રોજ તેમને ઉક્ત મંજૂરી પ્રાપ્ત થઈ હતી અને તેથી તેમણે આરોપપત્ર રજૂ કર્યું હતું અને આરોપીની ધરપકડ કરી હતી. તેમણે અદાલતમાં આરોપીની ઓળખ કરી હતી. તેમણે એ.સી.બી. વચ્ચે થયેલા પત્રવ્યવહાર સંબંધિત કાગળો આંક ૩૪ થી ૩૭ પર નોંધ પર રજૂ કર્યા હતા. માનનીય શિક્ષણ મંત્રી સમક્ષ ફરીયાદીએ કરેલી અરજીના સંદર્ભમાં શિક્ષણ મંત્રીનું કાર્યાલય અને સંબંધિત કાર્યાલય.

તેની ઉલટ તપાસઉલટ તપાસમાં, પરા-૨ માં ફરીયાદીની કથનમાં એક વિરોધાભાસ સાબિત કરવામાં આવ્યો હતો અને તેણે સ્વીકાર્યું કે ફરીયાદીએ તેની સમક્ષ એવું જણાવ્યું નહોતું કે ૪ માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીએ તેને ધમકી આપી હતી કે તેનું કામ યોગ્ય ન હતું. તેણે આ સૂચનનો ઇનકાર કર્યો કે તેણે આરોપપત્ર ખોટું રજૂ કર્યું હતું. ફરીયાદ પક્ષના પુરાવા તરીકે આટલું જ છે.

[૧૬] પુરાવા પૂર્ણ થયા બાદ, આરોપી વિરુદ્ધ પ્રગટ થતી પરિસ્થિતિઓ તેની જાણમાં લાવવામાં આવી અને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીનું નિવેદન નોંધવામાં આવ્યું. તેના વધુ નિવેદનમાં ફરિયાદ પક્ષના પુરાવા અંગે તેનો અભિગમ સંપૂર્ણ ઇનકારનો છે. પરંતુ છેલ્લે પૂછાયેલા પ્રશ્નમાં, ફરિયાદ પક્ષના કેસ અંગે કંઈ સ્પષ્ટીકરણ આપવું હોય તો, તેણે આંક ૩૯ મુજબ પોતાનું લેખિત નિવેદન રજૂ કર્યું. પોતાના લેખિત નિવેદનમાં, આરોપી – અપીલકર્તાએ જણાવ્યું હતું કે તેણે ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ ફરિયાદી વિરુદ્ધ ૧૪મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬થી ૧૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ સુધી શાળામાં તેની અનધિકૃત ગેરહાજરી બાબતે પ્રતિકૂળ અહેવાલ કર્યો હતો. ઉક્ત અહેવાલ સાથે તેણે એક પંચનામું પણ જોડ્યું હતું. તેણે જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદીની નોકરી કાયમી કરવાની યોગ્ય સત્તા તેની પાસે નહોતી. તેણે આંક ૩૯ પરના સ્પષ્ટીકરણમાં વધુમાં ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ ફરિયાદી તેની સાથે મળ્યો નહોતો. તેણે સમજાવ્યું હતું કે ૪થી માર્ચ, ૧૯૮૬ પહેલાં, જ્યારે તેણે નિરીક્ષણ કર્યું, તે પહેલાં ફરિયાદી સમયસર તેની સાથે મળ્યો નહોતો. નિરીક્ષણના દિવસે, તેણે ફરિયાદીને મૌખિક સૂચના આપી હતી કે ૧૫મી જૂન, ૧૯૮૬ના રોજ શાળામાં પ્રવેશ માટે પાત્ર વિદ્યાર્થીઓની યાદી મોકલે. તેને આ પણ સૂચના આપવામાં આવી હતી કે ઉક્ત યાદી અને વસતિગણતરીનો અહેવાલ ફરિયાદીએ તેને એ રીતે મોકલવો કે તે ૧લી મે, ૧૯૮૬ની બેઠક પહેલાં તેની પાસે પહોંચી જાય, કારણ કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ની બેઠક પછી ઉક્ત કામ ૧લી જૂન, ૧૯૮૬ની આગલી બેઠક માટે મોડું થઈ જાય.

આરોપીએ આંક ૩૯માં વધુમાં સમજાવ્યું હતું કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ફરિયાદી પ્રથમ વખત જિલ્લા પંચાયતની કચેરીમાં તેને મળ્યો હતો અને એક પરબીડિયું તેને સોંપ્યું હતું, અને તેને એવી સમજ હતી કે તે પરબીડિયામાં ઉક્ત વસતિગણતરીનો અહેવાલ હતો. તેણે તે પરબીડિયું પોતાની શર્ટની ખિસ્સામાં મૂક્યું હતું અને ત્યારબાદ તેની ધરપકડ કરવામાં આવી હતી. આરોપીએ આંક ૩૯માં વધુમાં સમજાવ્યું હતું કે ફરિયાદી વેતનધારી શિક્ષક હતો અને તેના વિરુદ્ધ પ્રતિકૂળ અહેવાલ કરવામાં આવ્યો હોવાથી તથા તેની નોકરી જોખમમાં હોવાનું લાગતાં, તેણે વેર કાઢવા માટે ફરિયાદ દાખલ કરી અને ખોટી રજૂઆત દ્વારા ઉક્ત પરબીડિયું તેને સોંપવામાં આવ્યું. તેણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે તેણે કોઈ લાંચ માંગી નહોતી કે સ્વીકારી નહોતી અને તે નિર્દોષ હતો. આ સ્પષ્ટીકરણ તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતમાં ૪થી ડિસેમ્બર, ૧૯૯૩ના રોજ દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું.

[૧૭] ત્યારબાદ, વિદ્વાન તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતટ્રાયલ જજ પક્ષકારોના બંને વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા અને ઉપરોક્ત નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા, જેના વિરુદ્ધ અપીલકર્તા – આરોપી દ્વારા આ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.

[૧૮] હાલની અપીલમાં, ફોજદારીમાં અપીલકર્તા તરફથી વિદ્વાન વકીલ શ્રી જે.એમ. પંચાલ અપીલ ક્રમાંક ૩૩/૧૯૯૪, અર્થાત્ મૂળ આરોપી માટે, એ દલીલ કરવામાં આવી કે નોંધ પર કેટલાક નિર્વિવાદ સ્વીકારેલ તથ્યો છે. તેણે દલીલ કરી કે પક્ષકારો વચ્ચે વેરવેરવેરભાવ હતો; નોંધમાંથી તે સ્થાપિત થાય છે

કે ફરિયાદી શાળામાં અનુમતિ વિના ગેરહાજર હતો અને અપીલકર્તાએ આ બાબતમાં પ્રતિકૂળ અહેવાલ કર્યો હતો. રજૂઆત કરવામાં આવી કે આ પાસાને લગતા કોઈ વિવાદ નથી; પક્ષકારો વચ્ચેના વેરવેરવેરપૂર્ણ સંબંધો વિવાદાસ્પદ નથી અને દાવ પર ફરિયાદીની નોકરી હતી, કારણ કે તે કારણસર તેની સેવા સમાપ્ત થવાની શક્યતા હતી. તેથી, રજૂઆત કરવામાં આવી કે ફરિયાદ પક્ષના સમગ્ર કેસને આ દષ્ટિકોણથી જોવાની જરૂર છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી કે જે પૃષ્ઠભૂમિઓ અત્યંત મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિઓરૂપે બહાર આવે છે, તેમને ધ્યાનમાં લેવાં આવશ્યક છે. અપીલકર્તા-આરોપી દ્વારા લાંચની માગણી કરવામાં આવી હોવા તથા ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ તે સ્વીકારવામાં આવી હોવું સ્થાપિત થયું નથી, કારણ કે તે દિવસે અપીલકર્તા નિરીક્ષણ માટે અન્ય કોઈ ગામમાં હતો. વધુમાં, ફરિયાદીના મકાનમાલિક ગોમાભાઈ પાસેથી રૂ. ૭૫/- ની લાંચની માગણી અને તેનો સ્વીકાર નિરીક્ષણ દરમિયાન તથા ફરિયાદી ગેરહાજર હતો તે અવધિમાં થયેલી અચાનક મુલાકાત દરમિયાન થયો હોવાનું કહેવાય છે, તે સરળ કારણસર ટકી શકતું નથી કે અપીલકર્તાએ ફરિયાદીની ગેરહાજરી અંગે ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ અહેવાલ કર્યો હતો અને ફરિયાદી ફરજ પર અનુમતિ વિના ગેરહાજર રહેવા બાબતે લાંચ સ્વીકારવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો નથી. તેવી જ રીતે, ૪થી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ, અપીલકર્તાએ કરેલા નિરીક્ષણના દિવસે કરાયેલી માગણી પણ વિશ્વસનીય નથી, કારણ કે તે સમયે નિરીક્ષણ અહેવાલ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તેની નકલ તે જ દિવસે ફરિયાદીને સોંપવામાં આવી હતી, જે નોંધ પર રજૂ થયેલી

છે. તેથી, ગુંદીખેડા ગામના બસ સ્ટેન્ડ પર કોઈ લાંચની માગણી તથા તેનો સ્વીકાર થયો હોવાનો પ્રશ્ન સત્યથી ઘણો દૂર છે. નિરીક્ષણનો અહેવાલ હકીકતી સ્થિતિ દર્શાવે છે, પ્રતિકૂળ સ્થિતિ નહીં. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલના જણાવ્યા મુજબ, આ ત્રણ પરિસ્થિતિઓ ફરિયાદ પક્ષના કેસનો ભાગ છે અને જેણે કારણે અપીલકર્તા સામે આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે, અને આ પરિસ્થિતિઓ વાજબી શંકાથી પર પુરવાર થયેલી નથી. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂઆત કરી કે આગામી માગણી ૧લી મે, ૧૯૮૬ અગાઉના વ્યવહારોના અનુસરણમાં છે અને તે રીતે જ જોવાનું રહેશે. રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ફરિયાદીની નોકરી કાયમી કરવાની સત્તા અપીલકર્તા પાસે નહોતી અને તેથી લાંચ માંગવાનો તથા તે સ્વીકારવાનો પ્રશ્ન જ ઉદ્ભવતો નથી. એ પણ સમાન રીતે સ્વીકારાયેલ હકીકત છે કે ફરિયાદીને રજા મંજૂર કરવાની સત્તા પણ અપીલકર્તા પાસે નહોતી. ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ કરવામાં આવેલી માંગના અનુસંધાને રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે હકીકતમાં, ૪મી માર્ચ, ૧૯૮૬ પછી અને તે પહેલાં પણ, ફરિયાદી અપીલકર્તાને મળ્યો હતો તે અંગે નોંધપોથી પર કોઈ પુરાવો નથી. આવું તેથી છે કે ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ અપીલકર્તા સાથે થયેલી તેની મુલાકાત અંગે ફરિયાદીની કહાની વિવિધ પરિબળોથી ખોટી સાબિત થાય છે અને તેથી તેની નોકરી વિશે સારા અભિપ્રાય કરવા અને તેને કાયમી કરવા માટે માત્ર ફરિયાદીને ગોધરા અથવા દાહોદ બોલાવવાનો અપીલકર્તાને કોઈ કારણ નહોતું, અને તે પણ ફરિયાદીના મકાનમાલિક ગોમાભાઈ મારફતે, જેમની ફરિયાદ પક્ષે તપાસ કરી નહોતી. તેથી રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ગોધરા

બસ સ્ટેન્ડ પર અપીલકર્તા અને ફરિયાદીની મુલાકાતના પ્રશ્નની સંભાવનાઓની કસોટી પર તપાસ થવી જ જોઈએ. રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે જો ફરિયાદીની કહાનીને ફરી ક્રમબદ્ધ રીતે જોવામાં આવે, તો ફરિયાદીના જણાવ્યા મુજબ, તેણે તપાસ અહેવાલ માટે જમી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ પહેલેથી જ રકમ ચૂકવી દીધી હતી, તો વધુ રકમ ચૂકવવાનો કોઈ પ્રશ્ન નહોતો. જમી માર્ચ, ૧૯૮૬થી ૧લી મે, ૧૯૮૬ વચ્ચેનો સમયગાળો સંભાવનાઓની કસોટી પર વિચારવા યોગ્ય છે. જે વ્યક્તિ કોઈ હેતુ માટે લાંચ માંગે છે અને તે હેતુ અપીલકર્તા-આરોપીની સત્તાની અંદર આવતો નથી. અપીલકર્તા-આરોપીનું દાહોદથી ગોધરા એક ચોક્કસ દિવસે પહોંચવું અને અપીલકર્તાની રાહ જોવી તે અસંભવિત જણાય છે, કારણ કે તે પૂર્વનિયોજિત મુલાકાત નહોતી. ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ચોથી માંગ કરવાની બાબતનો હેતુ પણ વિરોધાભાસના અનિશ્ચિતતામાં ઊભો છે, કારણ કે જમી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ સારી ટિપ્પણીઓ માટે રકમ માંગવામાં આવી હતી, જ્યારે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ફરિયાદીની નોકરી કાયમી કરવા માટે રકમ માંગવામાં આવી હતી. ફરિયાદીની જુબાની પર નજર કરતાં, અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે વિવિધ સ્થળોએ ટિપ્પણીઓ કરી હતી. ફરિયાદીએ તેની જુબાનીમાંથી ઊભા થતા વિરોધાભાસોની પરવા કર્યા વિના સ્થાપિત હકીકતો અંગે ખોટું હોવું સ્થાપિત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. આ પરિસ્થિતિમાં દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ગોધરા ખાતેની મુલાકાત અને ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગ શંકાસ્પદ બની જાય છે અને ફરિયાદીની વિશ્વસનીયતા હ્યમચી જાય છે. રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું કે ફરિયાદીના જણાવ્યા મુજબ અગાઉ

અપીલકર્તાએ રકમ ખુલ્લેઆમ સ્વીકારી હતી. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે અપીલકર્તાએ રકમ કવરમાં લાવવા માટે શા માટે આગ્રહ કર્યો તે સમજાતું નથી. આ શંકાસ્પદ પરિસ્થિતિ છે. વધુમાં, કવરને એન્ટ્રાસિન પાઉડરથી શા માટે સારવાર કરવામાં આવી નહોતી તે એક રહસ્ય છે, જેનું સમજૂતી ફરિયાદ પક્ષ આપી શક્યું નથી. તેથી અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર અપીલકર્તાએ કરેલી માંગ હોય કે જિલ્લા પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં કરેલી માંગ હોય, તે પૈકી કોઈ પણ ફરિયાદીના પુરાવા દ્વારા ફરિયાદ પક્ષ સાબિત કરી શક્યું નથી. અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે રજૂ કર્યું હતું કે ફરિયાદીના આ પુરાવાને અન્ય કોઈ સાક્ષીઓ તરફથી જરાયે સમર્થન મળતું નથી. તપાસાયેલા બંને પંચો, જિલ્લા પંચાયત ખાતે અપીલકર્તાએ કથિત લાંચની રકમ માંગ્યાની જે નોંધપોથી છે તેના મહત્વના ભાગને સમર્થન આપતા નથી. રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે પંચ નં. ૧ જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં અપીલકર્તા અને ફરિયાદી વચ્ચે શું વાતચીત થઈ તે અંગે સંપૂર્ણ મૌન છે અને ફરિયાદ પક્ષ આ પંચ દ્વારા નોંધપોથી સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું. રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે પંચનામું મૂળભૂત પુરાવાનો ભાગ નથી અને ત્યાં સુધી તેની વિગતો પુરાવામાં વાંચી શકાય નહીં જ્યાં સુધી તે વિગતો પંચો દ્વારા સાબિત ન કરવામાં આવે. રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે એ જ રીતે, બીજા પંચે પણ જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં અપીલકર્તા અને ફરિયાદી વચ્ચે થયેલી વાતચીત અંગે જુબાની આપવામાં નિષ્ફળ ગયો. પંચ નં. ૨એ માત્ર અપીલકર્તા દ્વારા ઉચ્ચારાયેલ એક શબ્દ “આપો” સાંભળ્યો હતો, પરંતુ આ હકીકત આ પંચે પંચનામામાં કે પોલીસ

સમક્ષ આપેલા પોતાના નિવેદનમાં ક્યાંય દર્શાવી નથી. તેથી રજૂ કરવામાં આવ્યું છે કે જિલ્લા ખાતે લાંચની માંગ અને સ્વીકાર જેટલા અંશે પંચો સંબંધે, બંને પંચાઓ ફરિયાદ પક્ષ માટે ઉપયોગી નથી, કારણ કે તેઓ અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગણી અને તેના દ્વારા લાંચ સ્વીકારવાના વિષયમાં નિવેદન આપવામાં નિષ્ફળ ગયા છે. તેમના પુરાવા મુજબ, તેમણે માત્ર ફરિયાદી દ્વારા અપીલકર્તાને કવર સોંપવામાં આવ્યું તે જ જોયું હતું. તેવી જ રીતે, એવું પણ દલીલ કરવામાં આવે છે કે અન્ય મહત્વના સાક્ષી પી.આઈ. શ્રી રંગડેકર પણ ઉપયોગી નથી, કારણ કે તેઓ ન તો પ્રત્યક્ષદર્શી સાક્ષી છે અને ન તો છાપો ગોઠવવામાં આવે તે પહેલાં અપીલકર્તા દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગણીના તથ્યના સાક્ષી છે. તેઓ માત્ર વસૂલાતના સાક્ષી છે અને માત્ર વસૂલાત, આરોપીએ લાંચ સ્વીકારી હોવાની જાણકારી સાબિત કર્યા વગર, પી.આઈ. શ્રી રંગડેકરનો પુરાવો પણ દોષિતતા સ્થાપિત કરવામાં અપૂર્ણ પડે છે. રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આ પરિસ્થિતિઓમાં એવું કહી શકાય નહીં કે ફરિયાદ પક્ષે પોતાનો મામલો વાજબી શંકાથી પર સાબિત કર્યો છે, કારણ કે ઉપયોગી તરીકે માત્ર ફરિયાદીનો જ પુરાવો ઉપલબ્ધ છે, જેના પર કોઈ ભરોસો મૂકી શકાય તેમ નથી. રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આ પરિસ્થિતિઓમાં સંભાવનાઓના પ્રાબલ્યના ધોરણે આરોપી-અપીલકર્તા દ્વારા લેવામાં આવેલ બચાવ સ્વીકાર્ય છે. રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે તેના લેખિત નિવેદન દ્વારા આરોપીએ તાબાની અદાલતતાબાની અદાલત સમક્ષ જ માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે તપાસ કરવામાં આવી હતી ત્યારે ફરિયાદીને જૂન, ૧૯૮૬માં વિદ્યાર્થીઓના

પ્રવેશ માટે વસ્તીગણતરીનો અહેવાલ તૈયાર કરવા અને તે ૧ મે, ૧૯૮૬ના રોજ અથવા તે પહેલાં તેને રજૂ કરવા કહેવામાં આવ્યું હતું. આરોપી દ્વારા સમજાવવામાં આવ્યું છે કે આપું એટલા માટે હતું કે પ્રાથમિક શાળામાં ફરજિયાત દાખલ થનારા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યાના આધારે અનુરૂપ અનુદાન ફાળવવું જોઈએ, જે અનુસરવાની આવશ્યક પ્રક્રિયા છે. તેથી આરોપીનો બચાવ એવો છે કે ફરિયાદીએ તેને એમ કહીને એક કવર આપ્યું હતું કે તેમાં વસ્તીગણતરીનો અહેવાલ છે અને તેણે તે મુજબ હોવાનું માનીને ઉક્ત કવર સ્વીકાર્યું હતું. રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે સંભાવનાઓના પ્રાબલ્યના ધોરણે ફરિયાદ પક્ષનો મામલો શંકામુક્ત નથી. તેથી, આરોપીનો આ બચાવ સ્વીકારવામાં આવવો જરૂરી છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વિદ્વાન તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતટ્રાયલ જજ કેસની પરિસ્થિતિઓનું મૂલવણ કર્યું નહોતું અને સાક્ષીએ જે નિવેદન આપ્યું હતું તે પર જ સરળતાથી આધાર રાખ્યો હતો અને વિશ્વસનીયતાનું તોલમાપ કર્યા વગર નીચલી અદાલતે દોષિત ઠરાવવાનો નિષ્કર્ષ કર્યો હતો. રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે તેથી, અગાઉના વ્યવહાર અંગે નીચલી અદાલતે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે તે સાબિત થયા નહોતાં, પરંતુ લાંચની માંગણી અને સ્વીકારના ચોથા વ્યવહાર અંગે તે સાબિત થયો હોવાનું તારણ કાઢવામાં નીચલી અદાલતે ભૂલ કરી હતી. રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે તેથી, આ અપીલમાં પડકારાયેલ ચુકાદો અને આદેશ રદ કરવામાં આવવો જરૂરી છે. અપીલકર્તા તરફના વિદ્વાન વકીલે આ અદાલતની વિભાગીય પીઠના નિર્ણય પર આધાર મૂક્યો હતો, જે (દ) સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત વિ. ભાવજીદાન ચાંદીદાન,

૧૯૮૪ જી.એલ.એચ. ૫૭૨માં અહેવાલિત છે, અને તે દલીલ માટે કે ફોજદારી કેસોમાં, ખાસ કરીને ભ્રષ્ટાચારના કેસમાં, સરકારી કર્મચારીનું સમગ્ર જીવન અદાલતમાં સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ શું કહે છે તેના પર નિર્ભર હોય છે. રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે આ કેસમાં સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ, એટલે કે બંને પંચાઓ, માંગણી સ્થાપિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયા છે. તેવી જ રીતે, આ અદાલતના માનનીય એકલ ન્યાયાધીશના ગોપાલ લાલ ધીસુલાલ છીપા અને અન્ય વિ. સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત, ૧૯૯૮ (૧) જી.એલ.એચ. ૯૪૩માં અહેવાલિત નિર્ણયના પેરા-૯ પર આધાર રાખીને એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ફરિયાદ પક્ષના કેસના જીવનાવશ્યક ભાગ પર વિશ્વાસ મૂકી શકાય નહીં અથવા તે સાબિત ન થયો હોય તો દોષારોપણ તેના આધાર પર થઈ શકતું નથી. માંગણી અને સ્વીકાર ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા કોઈપણ શંકા વિના સાબિત કરવા આવશ્યક છે અને જો તેમાંથી એક પણ, જે જીવનાવશ્યક ભાગ છે, સાબિત ન થાય તો ગુનો રચાયો હોવાનું કહી શકાય નહીં અને દોષારોપણ ટકી શકતું નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આ કેસમાં માંગણી જે અતિમહત્વનો ભાગ છે તે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સાબિત કરી શકાયો નથી. તેથી, રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે. વધુમાં રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે મામલાની આ દૃષ્ટિએ, સજામાં વૃદ્ધિ માટે રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફોજદારી અપીલ નં. ૪૯૧/૧૯૯૪માં કોઈ સાર નથી અને તે ફગાવી દેવામાં આવવી જરૂરી છે.

[૧૯] તેનાં વિરુદ્ધમાં, વિદ્વાન એ.પી.પી. શ્રી એસ.એસ. પટેલે, તાબાની અદાલતતાબાની અદાલત દ્વારા અપીલકર્તાની દોષિત ઠરાવવાના નિષ્કર્ષને સમર્થન આપતાં રજૂ કર્યું કે ફરિયાદીની સાક્ષીમાં એવો કંઈ નથી કે જેના આધારે તેની વાતનો અવિશ્વાસ કરવામાં આવે. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે આ હકીકત ધ્યાનમાં લેવાની છે કે ફરિયાદીને એટલો હેરાન કરવામાં આવ્યો હતો કે તેને માનનીય શિક્ષણ મંત્રી સુધી જવું પડ્યું અને તેણે કરેલી અરજી શોધી શકાયી નહોતી, તેમ છતાં આ બાબતમાં તપાસ એજન્સી દ્વારા પૂરતો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે દસ્તાવેજો આંક ૩૪ થી ૩૬ સુધી નોંધ પર મૂકવામાં આવ્યા છે. લાંચની માંગણીની અભિવ્યક્તિમાં તફાવત હોઈ શકે, પરંતુ જો સમગ્ર હકીકત ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા સાબિત કરવામાં આવી હોય, તો એવું કહી શકાય નહીં કે માંગણી અંગેનો ફરિયાદ પક્ષનો કેસ શંકાસ્પદ બની જાય, કારણ કે તા. ૪ માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ અપીલકર્તાએ કોઈ એક પ્રકારની અભિવ્યક્તિમાં રકમની માંગણી કરી હતી અને તા. ૧ મે, ૧૯૮૬ના રોજ ગોધરામાં કોઈ ભિન્ન અભિવ્યક્તિમાં માંગણી કરી હતી. મહત્વનું એ છે કે સત્તાવાર કામકાજ સુગમ રીતે ચાલે તે માટે લાંચની માંગણી અપીલકર્તાએ કરી હતી, જે નોંધ પર સાબિત થયેલું છે. ફરિયાદીનું વર્તન, જે માનનીય શિક્ષણ મંત્રી સુધી પહોંચે છે, તે દર્શાવે છે કે વારંવારની માંગણીઓ દ્વારા તેને અપીલકર્તાએ હેરાન કર્યો હતો. ફરિયાદીએ દર્શાવેલા માંગણીના શબ્દોમાંનો તફાવત કોઈ ફરક પાડતો નથી, તેમજ દર્શાવવામાં આવેલી એવી કોઈ વિસંગતિ પણ નથી જે ફરિયાદ પક્ષના કેસના તાત્વિક ભાગને અસર કરે. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે અપીલકર્તાની તરફથી લાંચ

મેળવવાનો ઇરાદો નોંધપાત્ર હદે સાબિત થાય છે અને સ્વીકાર સ્વતંત્ર પંચ સાક્ષીઓ દ્વારા સાબિત થાય છે, જેઓ હકીકતમાં ફરિયાદી અને અપીલકર્તા વચ્ચે લાંચની રકમ ધરાવતું કવર સોંપવામાં આવ્યું હતું તે દર્શાવે છે. તા. ૧ મે, ૧૯૮૬ના રોજ ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર અપીલકર્તા-આરોપીએ કરેલી માંગણી અંગે ફરિયાદીની આવૃત્તિ અને આ બાબતમાં ફરિયાદીની વાત જરેહ પૂછપરછમાં ડગમગાવી શકાયી નહોતી. ફરિયાદીની આવૃત્તિનો અવિશ્વાસ કરવાનો કોઈ કારણ નથી. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે એ સ્વીકારેલી સ્થિતિ છે, જેમાં અપીલકર્તાને કોઈ વાંધો નહોતો, કે તા. ૧ મે, ૧૯૮૬ના રોજ જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં બપોરે ૧૨.૦૦ પછી અપીલકર્તા ફરિયાદીને મળ્યો હતો અને એક કવર સ્વીકાર્યું હતું. આ હદ સુધી ફરિયાદ પક્ષનો કેસ સ્વીકારોક્તિથી સાબિત થાય છે; તે ફરિયાદીની આ વાતને સમર્થન આપે છે કે તે પહેલાં ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ ખાતે અપીલકર્તાએ માંગણી કરી હતી. તે કવર સોંપવામાં આવ્યું હતું તે અંગે બે સ્વતંત્ર પંચ સાક્ષીઓએ અદાલત સમક્ષ ખોટી જુબાની આપવાની કોઈ કારણસંગત શક્યતા ન હતી. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે આવી પરિસ્થિતિમાં, હકીકતમાં તેણે તે કવર તેને વસ્તી ગણતરીનો અહેવાલ સમજીને સ્વીકાર્યું હતું તે બતાવવા માટે આગળનું પુરાવું રજૂ કરવાનો ભાર આરોપી પર હતો. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે આ બાબતમાં અપીલકર્તા-આરોપીની તરફથી, આરોપીના નિર્વસ્ત્ર કહેવાથી સિવાય, કોઈ પુરાવો જ નથી. તેથી, જ્યારે એ સ્થાપિત થાય છે કે હકીકતમાં રૂપિયા ૧૦૦/- ની લાંચની રકમ ધરાવતું કવર અપીલકર્તા-આરોપીએ સ્વીકાર્યું હતું, ત્યારે એવું અનુમાન કરી શકાય કે તે ટ્રેપના દિવસે ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર અપીલકર્તા-

આરોપીએ કરેલી માંગણીના અનુસંધાનમાં જ હતું, કારણ કે ફરિયાદીની આ
 આવૃત્તિ વિશ્વસનીય રહી છે અને ડગમગાવી નથી. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે
 અગાઉની ત્રણ માંગણીઓ અને સ્વીકાર ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા કદાચ સ્થાપિત ન
 થયા હોય, પરંતુ તે બાબત મહત્વની નથી. ટ્રેપના દિવસે લાંચની રકમની
 માંગણી અને સ્વીકાર ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા વાજબી શંકાથી પરે સાબિત કરવામાં
 આવ્યા છે અને તેથી, આરોપીના બચાવને સમર્થન આપતો કોઈ પુરાવો ન
 હોવાથી, ફરિયાદ પક્ષની આવૃત્તિ સ્વીકારવાની રહે છે અને દોષિત ઠરાવને
 સહેલાઈથી હલાવવો નહીં. ફોજદારી અપીલ નં. ૪૯૧/૧૯૯૪માં રજૂ કરવામાં
 આવ્યું કે આવા પ્રકારના કેસોમાં તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતટ્રાયલ
 જજ આપેલી કેદની સજા અત્યંત અલ્પ છે અને દેશમાં ભ્રષ્ટાચારના કેસો હાલમાં
 વ્યાપક હોવાથી અને તેમને કાબૂમાં લેવા જરૂરી હોવાથી તેને ઉચ્ચતમ મર્યાદા
 સુધી વધારવાની જરૂર છે. રજૂ કરવામાં આવ્યું કે વિદ્વાન તાબાની
 અદાલતતાબાની અદાલતટ્રાયલ જજ દરેક મુદ્દા માટે માત્ર એક વર્ષની સજા
 અને રૂપિયા ૨૦૦/- નો દંડ ફરમાવ્યો છે અને તે પણ સાથે સાથે ભોગવવાની
 રીતે રાખ્યો છે. તેથી, વિદ્વાન એ.પી.પી.એ આગ્રહ કર્યો કે જ્યારે કલમ ૫(૧)
 (ડી) હેઠળ દંડનીય ગુના માટે સાત વર્ષ સુધીની સજાની જોગવાઈ છે અને કલમ
 ૧૬૧ હેઠળ દંડનીય ગુના માટે ત્રણ વર્ષની મુદત સુધીની સજાની જોગવાઈ છે,
 ત્યારે દંડની રકમ સાથે કેદની યોગ્ય સજા વધારવામાં આવે. તેથી રજૂ કરવામાં
 આવ્યું કે ફોજદારી અપીલ નં. ૩૩/૧૯૯૪ને નામંજૂર કરતાં, ફોજદારી અપીલ

નં. ૪૯૧/૧૯૯૪ને મંજૂર કરવામાં આવે અને આરોપી-અપીલકર્તા વિરુદ્ધ સાબિત થયેલા દરેક ગુનામાં સજાઓ વધારવામાં આવે.

[૨૦] વિદ્વાન વકીલોને વિગતવાર સાંભળ્યા બાદ અને કેસના અભિલેખનો અવલોકન કર્યા પછી, આ અદાલતને જે પ્રગટ થાય છે તે એ છે કે આ અદાલત તાબાની અદાલતતાબાની અદાલત દ્વારા પુરાવાની મૂલવણીના લાભથી વંચિત રહી છે, તે દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે. આ અદાલત એવું માને છે કે આલોચનાની તીક્ષ્ણ તલવાર ખેંચી તેને તાબાની અદાલતતાબાની અદાલત પર ચલાવવાની આવશ્યકતા નથી; તેમ છતાં, એ વ્યક્ત કર્યા વિના રહી શકાય તેમ નથી કે વિદ્વાન ન્યાયાધીશે યોગ્ય પરિપ્રેક્ષ્યમાં અને ન્યાયિક ફરજના નિર્વહમાં પુરાવાને તોલવા અને મૂલવવાનો કોઈ પ્રયાસ કર્યો નથી. સાક્ષીના વર્તન અને વિશ્વસનીયતાનું વધુ ચોક્કસ નિર્ધારણ તાબાની અદાલતતાબાની અદાલત વધુ સારી રીતે કરી શકે છે, કારણ કે સાક્ષીઓ જુબાની આપે ત્યારે તેમને નિરીક્ષવાનો અને અવલોકન કરવાનો વિશેષ અવસર તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતને મળે છે. તેથી જ કહેવાય છે કે સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતા અને વર્તનનું નિર્ધારણ કરવા માટે તાબાની અદાલતતાબાની અદાલત શ્રેષ્ઠ ન્યાયાધીશ છે અને તેથી કાયદો તાબાની અદાલતતાબાની અદાલત પર પુરાવા સાથે ન્યાયિક શિસ્તપૂર્વક વ્યવહાર કરવાની વિવિધ ગંભીર ફરજો મૂકે છે. અભિલેખમાંથી અને તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતના ચુકાદામાંથી જે જાણવા મળે છે તે એટલું જ કે શરૂઆતમાં બંને પક્ષોએ ઉદ્દેખેલા સત્તાનિર્ણયોનો ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે

અને તે પછી સાક્ષીઓના પુરાવાનો સાર વર્ણવવામાં આવ્યો છે તથા પુરાવાની નીચે ટૂંકી નોંધરૂપે એટલું લખાયું છે કે સાક્ષી વિશ્વસનીય હતો. અંતે, માત્ર એક જ પરિચ્છેદ, એટલે કે પરિચ્છેદ-૨૫ માં, કોઈ કારણ આપ્યા વિના એ નિષ્કર્ષે પહોંચવામાં આવ્યું છે કે સાક્ષીઓના પુરાવાને ત્યજી દેવાનું કોઈ કારણ નહોતું. આ પરિચ્છેદમાં થોડાંક વાક્યોમાં, સાક્ષીઓને માનવા અથવા ન માનવા માટે કોઈ કારણ દર્શાવ્યા વિના, નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં આવ્યું છે. કારણો ચુકાદાનું હૃદસ્પંદન અને ધબકાર છે, જે ન્યાયિક વિચારપ્રક્રિયાને ઉજાગર કરે છે અને જેનો અંતિમ પરિપૂર્ણ ન્યાયસંગત નિર્ણયમાં થાય છે. ફોજદારી કાર્યવાહીમાં સમજદાર વ્યક્તિના ધોરણથી પુરાવાની મૂલવણી કરવી એ કોઈપણ અદાલતની પ્રાથમિક જવાબદારી છે. ફોજદારી ન્યાયપ્રશાસનની અન્ય પદ્ધતિઓથી ભિન્ન રીતે, કારણ કે હકીકતો સંબંધિત નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે અમે ફોજદારી કાર્યવાહીમાં જ્યુરી પદ્ધતિને માન્યતા આપી નથી, તેથી કાયદો ન્યાયતંત્રને કાયદાના પ્રશ્નો સાથે હકીકતના પ્રશ્નોનું પણ નિર્ધારણ અને નિર્ણય કરવાની વધુ મોટી જવાબદારી વહન કરવા માટે બાધ્ય કરે છે. આ વધુ ગંભીર ન્યાયિક ફરજ છે, જેનું પાલન થવું જરૂરી છે. અદાલતો તેમના સમક્ષ ઉપસ્થિત વ્યક્તિઓને ન્યાય આપવા માટે અસ્તિત્વમાં છે. અદાલતનું કાર્ય માત્ર પુરાવા નોંધતી ટેપ-રેકૉર્ડર સમાન યાંત્રિક રીતે વર્તવું અને પછી એટલું કહી દેવું કે જે નોંધાયું છે તે વિશ્વસનીય છે, એટલું જ નથી. ન્યાયિક ફરજનું કેન્દ્રીય તત્ત્વ એ છે કે દરેક કાર્યવાહીમાં હકીકતના પ્રશ્ન પર સત્ય સુધી પહોંચવાનું ધ્યેય સિદ્ધ કરવું, અને તે માટે નીચલી અદાલતો પાસેથી ખૂબ સક્રિય ભૂમિકાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે

છે; જેના માટે માત્ર પૂરતો અવકાશ જ નથી પરંતુ સંહિતા હેઠળ પૂરતી સત્તાઓ પણ પ્રદાન કરવામાં આવી છે. જ્યારે ફરિયાદ પક્ષની ભૂમિકા જ યોગ્ય રીતે નિભાવવામાં આવી નથી એવું દેખાય છે ત્યારે અદાલતોની જવાબદારી વધુ વધી જાય છે. ન્યાયસંગત નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે, તમામ હકીકતો અને સામગ્રી અભિલેખ પર લાવવી એ સરકારી વકીલની ફરજ છે અને સમસ્ત સામગ્રી અભિલેખ પર લાવવામાં આવે તેની ખાતરી કરવી એટલી જ અદાલતની પણ ફરજ છે. આ ટિપ્પણી બે પંચોના નોંધાયેલા પુરાવાના સંદર્ભમાં છે.

[૨૧] ફોજદારી ન્યાયના મૂળભૂત મુખ્ય સિદ્ધાંતને સ્વીકારતા કે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા આવી અનુમાનધારણાને ખંડિત કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આરોપી નિર્દોષ હોવાનું અનુમાનિત માનવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલતો અને સરકારી વકીલોની પ્રથમ અને અનિવાર્ય ફરજ બને છે કે તેઓ સમગ્ર સામગ્રી રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કરે અને ન્યાયભ્રંશ ટાળવા માટે અદાલત દ્વારા તેની નિષ્પક્ષ રીતે મૂલવણી કરવામાં આવે. પુરાવાને સ્વીકારવાનું અને પુરાવાને સ્વીકારવા અથવા ફગાવવાના કારણો ચુકાદામાં એટલા સ્પષ્ટ હોવા જોઈએ કે વિવાદિત હકીકત તથા કાનૂની પ્રશ્નો સાથે નીચલી અદાલતે કેવી રીતે વ્યવહાર કર્યો છે તે જાણી શકાય. હકીકતમાં, અદાલતો પર કેસના ગુણદોષની તપાસ કરવાની ફરજ નિર્ધારિત છે અને માત્ર એટલું કહી દેવાથી કે ફરિયાદ પક્ષના પુરાવા તરીકે જે નોંધાયું છે તે માન્ય રાખવામાં આવે છે કારણ કે તેને અવિશ્વસનીય માનવાનો કોઈ કારણ નહોતું, તેવી રીતે આ ફરજનું પાલન થયેલું ગણાતું નથી.

[૨૨] તેવું હોય તો પણ, આ કેસમાં ખાસ કરીને, કારણો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે કે નથી તે અંગે નીચલી અદાલતે પોતાના નિષ્કર્ષો માટે કારણો આપ્યા છે કે નથી તેની નિર્રથક કવાયતરૂપ તપાસ કરવાથી કોઈ ઉપયોગી હેતુ સિદ્ધ થવાનો નથી, કારણ કે પડકારાયેલ ચુકાદા અને આદેશમાંથી કોઈપણ પ્રકારના કારણો મળતા નથી અને વધુમાં પ્રથમ અપીલી અદાલત હોવાને કારણે, આ અદાલતનું પણ કર્તવ્ય બને છે કે તે તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતની જેમ પુરાવાનું તોલન કરીને તેની પુનઃમૂલવણી કરે અને સ્વતંત્ર નિષ્કર્ષ પર આવે; અને તેથી, આ અદાલતે કેસના મહત્વના લક્ષણોની પૂર્ણ અને વ્યાપક મૂલવણી હાથ ધરી છે અને નોંધ પરનો સમગ્ર પુરાવો કેસની વ્યાપક તથા વાજબી સંભાવનાઓના સંદર્ભમાં સવિસ્તાર પરખવામાં આવ્યો છે. બંને પક્ષો દ્વારા વિગતવાર ઉઠાવવામાં આવેલી દલીલોને પણ ધ્યાનમાં લેવામાં આવી છે. તેથી, શક્ય હોય તેટલા અંશે આ ચુકાદામાં સાક્ષીઓના પુરાવાનું યથાવત્ વર્ણન કરવું સંપૂર્ણપણે આવશ્યક હતું.

[૨૩] ફરિયાદ પક્ષના પુરાવાનું સમગ્રતામાં મૂલવણ કર્યા પછી, ફરિયાદ પક્ષના કેસનો નિર્ણાયક અને કેન્દ્રીય તત્વ આ હકીકતની પરિધિમાં રહે છે કે ફરિયાદી પ્રાથમિક શિક્ષક હતો અને અપીલકર્તા તેનો એરિયા (બિટ) ઇન્સ્પેક્ટર હતો, તેથી તેઓ વચ્ચે સત્તાવાર સંબંધ હતો અને ઉપકાર કરવા માટે અપીલકર્તાએ ફરિયાદી પાસેથી ચાર વખત લાંચની રકમ માગી હતી અને તેમાંની ત્રણ વખત ફરિયાદીએ લાંચની રકમ ચૂકવી હતી અને ચોથી વખત તેણે ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી

બ્યુરોના અધિકારીઓ સમક્ષ ફરિયાદ કરી હતી અને ફરિયાદ પક્ષના કેસ મુજબ, ચોથી વખતે આરોપી-અપીલકર્તા ફરિયાદી પાસેથી લાંચ સ્વીકારતા સમયે રંગે હાથ પકડાયો હતો.

[૨૪] લાંચની રકમ એક હાથમાંથી બીજા હાથમાં જવાના પ્રથમ ત્રણ પ્રસંગો, ફરિયાદ પક્ષના કેસના અભિન્ન ભાગથી અલગ કરી શકાય તેવા નથી. તે જ સમયે, માત્ર એટલા કારણો કે અગાઉની ત્રણ માંગણીઓ અને લાંચ સ્વીકારવાની ઘટના સંદિગ્ધ બને છે, ચોથો પ્રસંગ પણ સંદિગ્ધ બની જાય છે, એવું કહી શકાય નહીં. જો ચાર પૈકીનો કોઈપણ એક પ્રસંગ ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા ચુકિતસંગત સંદેહથી પરે સાબિત કરવામાં આવે, તો અપીલકર્તાને ગેરકાયદેસર લાભ સ્વીકારવા બાબતે દોષિત ઠેરવવો જ પડશે. તેમ છતાં, દરેક પ્રસંગ ફરિયાદ પક્ષના કેસનો અભિન્ન ભાગ છે અને તેને તેના પોતાના ગુણદોષના આધારે તપાસવો પડશે. વધુમાં, ચારેય પ્રસંગોના સંદર્ભમાં ફરિયાદીની વિશ્વસનીયતાનું પરસ્પર સંબંધમાં મૂલવણ કરવું પડશે અને ત્યારબાદ, જો આમ કરતાં ઉપરોક્ત મુજબ કોઈપણ એક પ્રસંગ ચુકિતસંગત સંદેહથી પરે સાબિત થાય, તો અપીલકર્તાને ગેરકાયદેસર લાભ સ્વીકારવા બદલ નિશ્ચિતપણે દોષિત ઠેરવી શકાય.

[૨૫] તેથી, બાબતોની યોગ્યતા દૃષ્ટિએ, પ્રથમ ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ બનેલા પ્રસંગ અને ઘટનાઓની તપાસ કરવી યોગ્ય રહેશે અને ત્યારબાદ ફરિયાદીની વિશ્વસનીયતાના સંદર્ભમાં અગાઉના પ્રસંગોની તપાસ કરવી.

વધુમાં, ફરિયાદીએ ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી બ્યુરો સમક્ષ માત્ર એક જ વાર, એટલે કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ફરિયાદ રજૂ કરી હતી અને છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું હતું; તેથી, ઉપલબ્ધ નોંધપોથીના પુરાવાના આધારે, સર્વપ્રથમ આ ઘટનાનો જ નિર્ણય અને મૂલવણી કરવી આવશ્યક છે.

[૨૬] ફરિયાદ પક્ષનો કેસ અને આ સંદર્ભમાં નોંધાયેલ પુરાવા ઉપરોક્ત રીતે વિગતવાર દર્શાવવામાં આવ્યા છે. તા. ૧લી મે, ૧૯૮૬ ના રોજ શું બન્યું હતું તે ચાર સાક્ષીઓના પુરાવા અને કેટલાંક દસ્તાવેજી પુરાવાઓ પરથી નિશ્ચિત કરી શકાય છે. તે સાક્ષીઓ છે ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૧ ગમ્મતસિંહ ચંદુલભાઈ ઠાકોર, આંક ૧૧ પર પંચ નં. ૧ તરીકે, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૨

જિતેન્દ્રકુમાર નાનાલાલ રાવળ, આંક ૧૯ પર, ફરિયાદી, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૫ ખુમાનસિંહ માધવસિંહ ઠાકોર આંક ૩૧ પર, પંચ નં.૨, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૬ દિનકર મંગેશ રંગડેકર આંક ૩૨ પર, જેમણે ગોધરા સ્થિત ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી બ્યુરોના પોલીસ ઈન્સ્પેક્ટર તરીકે છાપો ગોઠવવાની કામગીરીના આગેવાન તરીકે કાર્ય કર્યું હતું. હવે, આ પુરાવા સાથે, ફરિયાદ પક્ષના કેસના સ્વીકારાયેલા તથ્યો ધ્યાનમાં લેવા જરૂરી બને છે. ફરિયાદ પક્ષના કેસનો એ ભાગ કે જિલ્લા પંચાયતના કાર્યાલયના પરિસરમાં સવારે આશરે ૧૧.૩૦ વાગ્યાથી ૧૨.૦૦ વાગ્યા વચ્ચે ફરિયાદીએ અપીલકર્તાને એક કવર સોંપ્યું હતું, તે હકીકત તો આરોપીના નિવેદનથી પણ

સ્થાપિત થાય છે. આ હદ સુધી તો આરોપી-અપીલકર્તાને પણ કોઈ વિવાદ નથી, પરંતુ આ બાબતમાં આરોપી-અપીલકર્તાનો કેસ એવો છે કે તેણે તે કવર એ સમજણ હેઠળ સ્વીકાર્યું હતું કે તેમાં ફરિયાદી પાસેથી તેની માંગણી મુજબ અને તેના દ્વારા મંગાવવામાં આવેલ વસ્તી ગણતરીનો અહેવાલ હતો; જ્યારે ફરિયાદ પક્ષનો કેસ એવો છે કે તે જ દિવસે અગાઉ ગોધરાના બસ સ્ટેન્ડ પર ફરિયાદી સમક્ષ આરોપીએ કરેલી માંગણીના અનુસંધાને, આરોપીએ તેના સૂચન મુજબ કવરમાં મૂકવામાં આવેલી રૂપિયા ૧૦૦/- ની લાંચની માંગણી કરી હતી અને તે સ્વીકારી હતી. આ પરિપ્રેક્ષ્યમાં, હવે આ બાબતમાં સત્ય શું છે તે જાણવા માટે, અર્થાત્ ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ગોઠવાયેલા છાપાની ઘટનાના સંદર્ભમાં, તે ચાર સાક્ષીઓના પુરાવાનું પરીક્ષણ અને મૂલવણી કરવી પડશે. આ અદાલતનો પ્રયત્ન એ નિર્ધારિત કરવાનો છે કે તે ચારેય સાક્ષીઓમાંથી દરેકની સાક્ષીદારીના આધારે, તે જ દિવસે અગાઉ ગોધરાના બસ સ્ટેન્ડ પર ફરિયાદી સમક્ષ અપીલકર્તાએ કરેલી માંગણી મુજબ, અપીલકર્તા દ્વારા લાંચની માંગણી અને સ્વીકારની હકીકત કેટલી હદ સુધી સ્થાપિત થાય છે.

[૨૭] હવે ત્રણ સાક્ષીઓ એટલે કે બે પંચો અને તપાસ અધિકારી શ્રી રંગડેકર તરફ આવીએ તો, ફરિયાદીએ એ.સી.બી. કચેરીનો સંપર્ક કર્યો તે તબક્કાથી ફરિયાદ પક્ષના કેસમાં તેમની ભૂમિકા દેખાય છે. એટલું કહેવું પૂરતું છે કે પંચનામાના પ્રથમ ભાગ, જેના દ્વારા ફરિયાદ નોંધાઈ અને ફરિયાદીએ રૂપિયા ૧૦૦/- ની ચલણી નોટ રજૂ કરી અને તે નોટને એન્થ્રાસિન પાવડર લગાવ્યા

પછી લિફ્ટાફામાં રાખવામાં આવી, તે બાબત સુધીનો પુરાવો સ્વીકાર્ય છે, કારણ કે આ ત્રણેય સાક્ષીઓએ આ હકીકત સ્થાપિત કરી છે. નોંધવું જરૂરી છે કે આરોપીની સૂચના મુજબ ચલણી નોટ લિફ્ટાફામાં મુકવાની ફરિયાદ પક્ષના કેસની હકીકત તથા આરોપી દ્વારા અગાઉ કરવામાં આવેલી ત્રણ માંગણીઓની હકીકત, આ બંને બાબતો માત્ર ફરિયાદીની જાણમાં જ હતી અને આ હકીકતો પંચો તથા પી.આઈ. શ્રી રંગડેકરે ફરિયાદી પાસેથી પ્રાપ્ત કરી હતી. ફરિયાદ પક્ષના કેસના આ ભાગની વિશ્વસનીયતા અને ભરોસાપાત્રતા ફરિયાદીના પુરાવાની ચર્ચા થાય ત્યારે નક્કી કરી શકાય. તેથી, આ અદાલતનો પ્રથમ પ્રયત્ન એ નિશ્ચિત કરવાનો છે કે ફરિયાદ પક્ષે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ એટલે કે બે પંચો તથા પી.આઈ. શ્રી રંગડેકર દ્વારા શું સાબિત કર્યું છે, તેનું પ્રથમ મૂળવણ કરવું જોઈએ. આંક ૧૧ પરના પંચ નં. ૧ તરીકે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ૧ ગમ્મતસિંહ ચંદુલભાઈ ઠાકોર, આંક ૩૧ પરના પંચ નં. ૨ તરીકે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ૫ ખુમાણસિંહ માધવસિંહ ઠાકોર, અને આંક ૩૨ પરના ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી ૬ દિનકર મંગેશ રંગડેકરના પુરાવામાંથી સ્પષ્ટ થાય છે કે ફરિયાદીએ પોતાની ફરિયાદ રજૂ કરી હતી અને પંચનામાના પ્રથમ ભાગ મુજબ, જેમ અગાઉ જણાવાયું છે, તેઓ બધાએ બે વાહનોમાં જિલ્લા પંચાયત કચેરીની નજીક પહોંચ્યા હતા. ફરિયાદ પક્ષના કેસનો અત્યંત મહત્વનો ભાગ એ છે કે ત્યાં શું બન્યું અને બે પંચો તથા પી.આઈ. શ્રી રંગડેકરના પુરાવાથી ઘટનાઓ કેવી રીતે બની તે બાબત શું સાબિત થાય છે. આ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં આ બાબત અત્યંત મહત્વપૂર્ણ છે કે ચલણી

નોટની આપણી લિફ્ટમાં છુપાવવામાં આવી હતી અને ફરિયાદીએ તે કવરકવર આરોપીને આપ્યો હતો, જે કવરકવર તેણે સ્વીકાર્યો હતો તે બાબત આરોપીએ કબૂલ કરી છે. તેથી, આ બાબતે ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી ૧ નો પુરાવો જોવો જરૂરી બને છે. પરિચ્છેદ-૨ માં, આંક ૧૧ પરના પંચ નં. ૧ તરીકે ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી ૧ ગમ્મતસિંહ ચંદુલભાઈ ઠાકોરે જણાવ્યું કે જ્યારે તેઓ જિલ્લા પંચાયત કચેરીએ પહોંચ્યા ત્યારે આરોપી-અપીલકર્તા બહાર આવ્યો અને ફરિયાદી તથા આરોપી બંને કેન્ટીન તરફ ચાલ્યા અને જ્યાં ફરિયાદી તથા આરોપી મળ્યા ત્યાં બંને પંચો હાજર હતા. ત્યારબાદ ફરિયાદીએ એક કવરકવર શ્રી કે. ડી. પટેલને આપ્યો અને શ્રી કે. ડી. પટેલે તે કવરકવર પોતાના શર્ટની ખિસ્સામાં મૂક્યો અને ત્યારબાદ તેણે સંકેત આપ્યો. આથી આગળ, પંચ નં. ૧ એ ન તો પંચનામામાં દર્શાવ્યા મુજબ ફરિયાદ પક્ષના કેસને સમર્થન આપ્યું છે અને ન તો સરકારી વકીલ તરફથી પંચ સાક્ષી દ્વારા પંચનામું સાબિત કરવા માટે પંચનામું સાક્ષીને વાંચી સંભળાવવાનો કોઈ પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. સ્વીકાર્ય રીતે, પુરાવામાં આંક ૧૧ પરના પંચ નં. ૧ તરીકે ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી ૧ ગમ્મતસિંહ ચંદુલભાઈ ઠાકોર ફરીયાદ પક્ષના આ કેસને સમર્થન આપતા નથી કે કંપાઉન્ડમાં ફરિયાદીને જોઈને આરોપીએ તેને પૂછ્યું હતું કે શું ફરિયાદી રકમ લઈને આવ્યો છે કે નહીં, અને ફરિયાદી તરફથી હકારાત્મક જવાબ મળતાં બંને કેન્ટીન તરફ જતા થયા હતા અને કેન્ટીન પાસે ફરી આરોપીએ રકમ માંગી હતી અને ફરિયાદીએ કવરકવર સોંપ્યો હતો. દુર્ભાગ્યવશ, આ કેસ પંચ સાક્ષીઓ મારફતે નોંધ પર લાવી શકાય

તેમ નથી. પંચનામું સારભૂત પુરાવા તરીકે વાંચી શકાય તેમ નથી, પરંતુ અદાલત સમક્ષ પંચોના જે પુરાવા નોંધાયા છે તેનું જ આપણે મૂળવણી કરી શકીએ. જ્યાં સુધી પંચ નં. ૧ નો સંબંધ છે, ત્યાં સુધી એટલું જ બહાર આવે છે કે આરોપી બેઠકમાંથી બહાર આવ્યો અને ફરિયાદી તથા આરોપી કેન્ટીન તરફ ગયા અને કેન્ટીનની નજીક ફરિયાદીએ આરોપીને એક કવરકવર આપ્યો. ફરિયાદી અને આરોપી વચ્ચે કોઈ વાતચીત થઈ હતી કે નહીં, તે અંગે પંચ નં. ૧ મારફતે નોંધ પર કંઈ આવતું નથી. માત્ર એટલું જણાય છે કે સાક્ષીને પંચનામું બતાવવામાં આવ્યું હતું અને તેણે તાબાની અદાલતતાબાની અદાલત સમક્ષ જણાવ્યું હતું કે તેણે તે પંચનામા પર સહી કરી હતી, પરંતુ તેની સામગ્રી સાક્ષીઓને ક્યારેય વાંચી સંભળાવવામાં આવી નહોતી. જેમ ઉપર જણાવાયું, તેમ અહીં નોંધવા યોગ્ય છે કે જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં શું બન્યું તે ફરિયાદ પક્ષે આંક ૧૭ ના પંચનામામાં દર્શાવ્યું છે. આ પણ સ્થિર કાનૂની સ્થિતિ છે કે પંચનામું સારભૂત પુરાવાનો ભાગ નથી અને સારભૂત પુરાવો તો પંચોના પુરાવા છે; તેથી પંચનામાની સામગ્રી માત્ર પંચોના પુરાવાને સમર્થન આપવા માટે જ વાંચી શકાય અને પંચનામાની સામગ્રીને સારભૂત પુરાવા તરીકે વાંચી શકાય નહીં. આ એક સ્થિર પ્રથા છે કે જ્યારે પંચ સાક્ષીપટ્ટ પર આવે ત્યારે પંચનામું વાંચીને તેની સ્મૃતિ તાજી કરવામાં આવે અને તેને પૂછવામાં આવે કે શું તે તેની હાજરીમાં કરવામાં આવ્યું હતું કે નહીં. આ રીતે પંચનામું સાબિત કરી શકાય છે. આ કેસમાં જે કરવામાં આવ્યું છે તે એટલું જ કે પંચનામું માત્ર સાક્ષીને બતાવવામાં આવ્યું અને તેણે જણાવ્યું કે તેણે તે પંચનામાઓ પર સહી કરી હતી.

વર્તમાન કેસમાં પંચો આંક ૧૭ ના પંચનામામાં જે જણાવાયું છે તેવું કશું કહેતા નથી. આવું એ કારણ છે કે પંચનામું સાક્ષીને વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું નહોતું. આ સંદર્ભે આ અદાલતની ખંડપીઠે **મેર વાજા મેરામણ વિ. ગુજરાત રાજ્ય, જે ૧૯૮૮ (૨) જી.એલ.આર. ૧૦૫૭** માં અહેવાલિત છે, તે નિર્ણયમાં કરેલા અવલોકનોનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે, જેમાં આ અદાલતે પરિચ્છેદ-૧૪ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું.

“૧૪. આ કેસમાંથી વિમુખ થવા પૂર્વે, અમને અહીં નોંધવું અનિવાર્ય બને છે કે પંચ કાલા કરસન, પી.ડબ્લ્યુ.૧૫, આંક ૩૯નું પુરાવું અત્યંત ઉડાઉ અને બેદરકારીભર્યા ઢબે નોંધવામાં આવ્યું છે. દોરડાની જમી અંગે તપાસ અધિકારીના પુરાવાની નોંધણી બાબતે પણ આ જ સ્થિતિ છે. તાબાની અદાલતતાબાની અદાલત સમક્ષ ફરિયાદ પક્ષ ચલાવનાર વિધાવાન સરકારી વકીલે આ બે સાક્ષીઓના મુખ્ય પુરાવામાં આરોપીએ એવો નિવેદન કર્યો હતો કે તેણે દોરડાનો ટુકડો રાખ્યો હતો અને તે સ્થળ બતાવવા ઈચ્છુક હતો, તે હકીકત નોંધ પર લાવવા જરૂરી કાળજી લીધી નહોતી, જોતાં કે પંચનામું, આંક ૪૦માં એવો ઉલ્લેખ નોંધાયેલ છે કે આરોપીએ આવું નિવેદન કર્યું હતું. એવું જણાય છે કે વિધાવાન સરકારી વકીલે આ બાબતે નોંધ પર મૂળભૂત પુરાવું હોવું આવશ્યક છે અને પંચનામું માત્ર પંચના પુરાવાને પુષ્ટિ આપવા માટે જ ઉપયોગમાં લઈ શકાય, મૂળભૂત પુરાવા તરીકે

નહીં, તે વાતનો બોધ કર્યો નહોતો. એવું જણાય છે કે પંચનામું માત્ર પંચના પુરાવાને પુષ્ટિ આપવા માટે જ ઉપયોગમાં લઈ શકાય, મૂળભૂત પુરાવા તરીકે નહીં. એવું જણાય છે કે પંચનામું, આંક ૪૦, પંચને બતાવવામાં આવ્યું હતું અને તેણે પોતાની સહી કબૂલ કરી હતી અને તેથી તેને આંક ૪૦ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યું. આ સાક્ષી કાલા કરણના મુખ્ય પરીક્ષણમાંથી એવું દર્શાવું નથી કે પંચનામું ચિહ્નિત થાય તે પહેલાં તેને વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું હતું. આ અદાલતે વારંવાર આ આવશ્યકતા પર ભાર મૂક્યો છે કે પુષ્ટિકારક પુરાવા તરીકે ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવું પંચનામું વાંચી સંભળાવવું જોઈએ. તેમ છતાં, એ ખેદજનક છે કે વિધાવાન તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતટ્રાયલ જજ પંચનામું ચિહ્નિત થાય તે પહેલાં પંચને વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું છે કે નહીં તે જોવા જરૂરી કાળજી લીધી નહોતી. જે પંચનામું માત્ર પંચના પુરાવાને પુષ્ટિ આપવા માટે જ ઉપયોગમાં લઈ શકાય છે, તે પંચને વાંચી સંભળાવવું પડે અને ત્યારબાદ જ તેને આંક તરીકે ચિહ્નિત કરી શકાય. જો પંચે એવી કોઈ વાત કહેવાનું છોડી દીધું હોય કે જે પંચનામાંમાં જોવા મળે છે, તો પંચનામું વાંચી સંભળાવ્યા પછી પંચને પૂછવું પડે કે પંચનામાનો તે ભાગ સાચો છે કે નહીં અને તે જે જવાબ આપે તે નોંધવો પડે. જો તે હકારમાં જવાબ આપે, તો જ પંચનામાનો તે ભાગ પંચના મૂળભૂત પુરાવાને પુષ્ટિ આપવા માટે વાંચી શકાય. જો તે

નકારમાં જવાબ આપે, તો નોંધ પર મૂળભૂત પુરાવાનો અભાવ હોવાથી પંચનામાનો તે ભાગ પુરાવા તરીકે વાંચી શકાય નહીં. તેથી, જે સરકારી વકીલ વિચારણા ચલાવે છે, તેણે પંચને સાક્ષી તરીકે તપાસતી વખતે આવી પ્રક્રિયા અનુસરાય તે જોવા કાળજી લેવી આવશ્યક છે. એ પણ આવશ્યક છે કે વિધાવાન તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતના ન્યાયાધીશ પણ એ નિશ્ચિત કરે કે પંચનામું પંચને વાંચી સંભળાવવામાં આવે અને ત્યારબાદ ઉપર દર્શાવેલી પ્રક્રિયા અનુસરીને પંચનામું ચિહ્નિત કરવામાં આવે. જો હાલના કેસમાં વિધાવાન સરકારી વકીલ અને વિધાવાન વધારાના સેશન્સ જજે આ પ્રક્રિયા અનુસરેલી હોત અને પંચે એવું જણાવ્યું હોત કે આરોપી-અપીલકર્તાએ પંચનામાંમાં નોંધ્યા મુજબ આપું નિવેદન કર્યું હતું, તો ઓછામાં ઓછું ભા.દં.સં.ની કલમ ૨૦૧ હેઠળ દંડનીય ગુનામાં આરોપી-અપીલકર્તાને દોષિત ઠરાવવો શક્ય બન્યો હોત. એ દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે કે વિધાવાન સરકારી વકીલ તેમજ વિધાવાન વધારાના સેશન્સ જજ બન્ને તરફથી કાળજીના અભાવને કારણે કેસનો અંત નિર્દોષ છૂટકારામાં આવે છે.”

ભલે આ પંચનામું અપકર્તૃત્વદર્શક વસ્તુઓની જમી અને શોધને લગતું હોય, છતાં ફરિયાદ પક્ષે પંચનામાંમાં જે કંઈ નોંધ્યું હોય તે ઉપરોક્ત રીતથી

સાબિત કરવું આવશ્યક છે, કારણ કે પંચનામું મૂળભૂત પુરાવાનો ભાગ નથી; પરંતુ પંચોના પુરાવા જ મૂળભૂત પુરાવા છે.

[૨૮] તેવી જ રીતે, પંચ નં.૨એ પણ, આંક ૩૧ પરના પોતાના જુબાની નિવેદનમાં, જિલ્લા પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં જે બન્યું તેના સંબંધમાં, પરિચ્છેદ-૧માં જણાવ્યું છે કે જ્યારે તેઓ જિલ્લા પંચાયત કચેરીએ પહોંચ્યા ત્યારે આરોપી મીટિંગ હોલને લાગતી શિક્ષણ કચેરીની ઇમારત પાસે ઉભો હતો અને તે ફરિયાદીની નજીક આવ્યો. ત્યાંથી તેઓ બન્ને કેન્ટીન તરફ ચાલવા લાગ્યા અને વાતચીત દરમિયાન આ સાક્ષીએ માત્ર “આપો” એવો શબ્દ સાંભળ્યો અને તેની આગળ કશું સાંભળ્યું નહીં. આ સાક્ષીએ વધુમાં જણાવ્યું કે કેન્ટીન પાસે ફરિયાદીએ એક કવર બહાર કાઢ્યું, જેને આરોપીએ સ્વીકાર્યું. અહીં નોંધવું જરૂરી છે કે આ સાક્ષીએ “આપો” શબ્દ સાંભળ્યાનો વિરોધાભાસ સાબિત થયો છે. જ્યારે તેણે પોતાના મુખ્ય નિવેદનમાં જણાવ્યું કે તેણે “આપો” શબ્દ સાંભળ્યો હતો, ત્યારે એ સાબિત થયું છે કે તેણે આપું ન તો પંચનામામાં જણાવ્યું હતું અને ન તો પોલીસ દ્વારા આ સાક્ષીનું નોંધાયેલ નિવેદનમાં જણાવ્યું હતું. તેથી, સ્થિતિ એવી સામે આવે છે કે આ બે સ્વતંત્ર સાક્ષીઓની કાળજીપૂર્વકની તપાસથી ફરિયાદ પક્ષ જે સાબિત કરે છે તે એટલું જ છે કે આરોપી અને ફરિયાદી મીટિંગ હોલથી કેન્ટીન સુધી ચાલીને ગયા અને કેન્ટીન પાસે ફરિયાદીએ આરોપીને એક કવર સોંપ્યું. તે સિવાય આ બે પૈકીના કોઈપણ સાક્ષીએ આ વ્યવહાર સંબંધે ફરિયાદી અને આરોપી વચ્ચે શું વાતચીત થઈ તે

અંગે નિવેદન આપ્યું નથી. ફરીથી, ફરિયાદ પક્ષે આ સાક્ષીઓને પંચનામું વાંચી સંભળાવવાનો અને એ નિશ્ચિત કરવાનો કોઈ પ્રયાસ કર્યો નથી કે શું ઉક્ત પંચનામું વાસ્તવમાં આ બે સ્વતંત્ર પંચોની હાજરીમાં તથા બનેલી ઘટનાઓ અનુસાર તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું કે નહીં. જ્યારે આ પંચ સાક્ષીઓના તાત્વિક પુરાવાની મૂળવણી કરવામાં આવે છે, ત્યારે આ પુરાવાથી એટલું જ સાબિત થાય છે કે ફરિયાદીએ આરોપીને એક કવર આપ્યું, પરંતુ તેની સાથે આરોપી તરફથી કોઈ માંગણી હતી તે સાબિત થતું નથી; જ્યારે ત્રીજા સાક્ષી પી.આઈ. શ્રી રંગદેકર વસૂલાતના સાક્ષી છે. જિલ્લા પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં ફરિયાદી અને આરોપી વચ્ચે શું બન્યું તેનો તે સાક્ષી નથી, પરંતુ પંચ નં.૨ દ્વારા સંકેત આપવામાં આવ્યા પછી તે સ્થળે પહોંચ્યો હતો. તેથી, ફરિયાદી સિવાય, આ ત્રણ સાક્ષીઓના પુરાવાથી એટલું જ સ્થાપિત થાય છે કે રૂપિયા ૧૦૦/-ની, એન્થ્રેસિન પાવડર લગાડેલી ચલણી નોટ ધરાવતું કવર આપવામાં આવ્યું અને તે જ કવર આરોપીના ખિસ્સામાંથી મળી આવ્યું; અને આ હકીકત આરોપીએ સ્વીકારી છે કે તેણે એ કવર એ સમજ સાથે સ્વીકાર્યું હતું કે તેમાં ગણતરી અહેવાલ હતો. પી.આઈ. શ્રી રંગદેકર, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીકના પુરાવામાં પણ, કાયદેસરની પ્રક્રિયા મુજબ પંચનામું સાબિત કરવાનો કોઈ પ્રયત્ન કરાયો નથી. તેમના પુરાવામાં પણ અમને એટલું જ જોવા મળે છે કે “આ પ્રક્રિયાનો વિગતવાર પંચનામું તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો અને તે પંચનામા પર પંચોની સહી લેવામાં આવી હતી, જે આંક ૧૭ પર રજૂ કરાયેલ છે.” આ નિવેદન સિવાય, આ સાક્ષીના પરિચ્છેદ-૨માં પંચનામાની વિગતો સાબિત

કરવા માટે તેને પંચનામું વાંચી સંભળાવવામાં આવ્યું નથી. તેથી, સ્થિતિ એવી સામે આવે છે કે પંચનામાની વિગતો ન તો પંચો દ્વારા અને ન તો તપાસ અધિકારી શ્રી રંગદેકર દ્વારા સાબિત થઈ શકી, અને પંચોએ પોતાના નિવેદનમાં જે જણાવ્યું છે તે લાંચની રકમની વાસ્તવિક આપ-લે વખતે આરોપી અને ફરિયાદી વચ્ચે થયેલી વાતચીત અંગે પંચનામામાં કરાયેલા ઉલ્લેખને સમર્થન આપતું નથી. વધુમાં વધુ, કવરનું સોંપણું સાબિત થાય છે અને તેનાથી વધારે કંઈ નહીં. નોંધવું આવશ્યક છે કે કોઈપણ પંચને પ્રતિકૂળ જાહેર કરવામાં આવ્યા નથી. અહીં એ પણ નોંધવું જોઈએ કે પંચોની કોઈ ભૂલ બતાવી શકાય તેમ નહોતી અથવા તેમને અવિશ્વસનીય ઠેરવી શકાય તેમ નહોતું, કારણ કે આ બે પૈકી દરેક પંચની યાદ તાજી કરાવવાનો કર્તવ્ય ફરિયાદ પક્ષનો હતો, પરંતુ એવું કરવામાં આવ્યું નથી અને હકીકતો એવી જ રહે છે કે જ્યાં સુધી ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૧, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૫ અને ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષી૬નો પ્રશ્ન છે, તેમના પુરાવાથી એક કવરનું સોંપણું જ સ્થાપિત થાય છે. હવે, તેથી પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે આરોપીએ તે કવર એ જ્ઞાન સાથે સ્વીકાર્યું હતું કે તેમાં અગાઉ તેની દ્વારા માંગવામાં આવેલી લાંચની રકમ હતી કે નહીં, ખાસ કરીને કારણ કે બચાવ પક્ષનો કેસ એવો છે કે આરોપીએ કવર એ સમજ સાથે સ્વીકાર્યું હતું કે તે ફરિયાદી પાસેથી તેની માંગ પ્રમાણે મેળવવાનો ગણતરી અહેવાલ હતો. અન્ય શબ્દોમાં, આરોપીની તરફથી દુષ્પ્રેરિત મનોદશા અને દોષિત ઈરાદો સાબિત કરવાનો કર્તવ્ય ફરિયાદ પક્ષ પર છે. લાંચના કેસોમાં આરોપીનું દોષારોપણયોગ્ય કૃત્ય અથવા વર્તન દુષ્પ્રેરિત

મનોદશા સાથે કરવામાં આવ્યું હતું તે સાબિત કરવું જરૂરી છે. તેથી, ફરિયાદ પક્ષનું કર્તવ્ય છે કે જે દોષારોપણયોગ્ય કૃત્ય અંગે ફરિયાદ કરવામાં આવી છે તેની પાછળ દોષિત મન હતું તે સાબિત કરવું આવશ્યક છે. આર. બાલકૃષ્ણ પિલ્લૈ વિ. કેરળ રાજ્ય, જે (૨૦૦૩) ૯ એસ.સી.સી. ૭૦૦માં અહેવાલિત છે, તે મામલે સર્વોચ્ચ અદાલતે પરિચ્છેદ ૪૩, ૪૪ અને ૪૫માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

૪૩. વધુ એક પાસાને ધ્યાનમાં લેવા માટે, ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રનો સામાન્ય સિદ્ધાંત એવો છે કે મેન્સ રિયા અને આશયનું તત્ત્વ આરોપીના દોષપાત્ર કૃત્ય અથવા વર્તન સાથે સંલગ્ન હોવું આવશ્યક છે. આ માનસિક તત્ત્વ અંગે સામાન્ય રીતે, બ્લેકસ્ટોન્સ ક્રિમિનલ પ્રેક્ટિસ તેમાં નીચે મુજબ વર્ણન કરે છે :

જે આરોપ મૂકવામાં આવ્યો છે તે વિશિષ્ટ ગુનાના આકટસ રીઅસની વ્યાખ્યાને આરોપી પૂર્ણ કરે છે તે સાબિત કરવા ઉપરાંત, ફરિયાદ પક્ષે મેન્સ રિયા પણ સાબિત કરવું આવશ્યક છે, અર્થાત્ સંબંધિત સમયે આરોપીની આવશ્યક એવી માનસિક સ્થિતિ હતી અથવા દોષની આવશ્યક એવી કક્ષા હતી. ડિરેક્ટર ઓફ પબ્લિક પ્રોસિક્યુશન્સ વિ. મોર્ગન (૧૯૭૬) એસી ૧૮૨ માં પૃષ્ઠ ૨૧૩ પર સેન્ટ મેરીલેબોનના લોર્ડ હેલ્શમે જણાવ્યું હતું કે: સર્વે “મેન્સ રિયા” ના કેસોમાં પ્રજ્ઞાની શરૂઆત ... ટોલ્સન, ક્યુબીડિ, પૃષ્ઠ

૧૮૫ પર સ્ટીફન જે.એ દર્શાવ્યા મુજબ એ છે કે ‘મેનસ રિયા’નો અર્થ વિવિધ ગુનાઓના સંદર્ભમાં પરસ્પર ભિન્ન એવી અનેક બાબતો થાય છે’. તેથી, વિશિષ્ટ ગુનાઓ માટે કયો ચોક્કસ મેનસ રિયા આવશ્યક છે તે નિશ્ચિત કરવા માટે તે તે ગુનાની વ્યાખ્યા તરફ વળવું પડે.

ત્યારબાદ લેખક ટિપ્પણી કરે છે: "ફોજદારી ગુનાઓમાં વૈવિધ્ય હોય છે, એ અર્થમાં કે કેટલાક ગુનાઓ માટે મેનસ રિયા તરીકે ઈરાદો આવશ્યક હોઈ શકે, કેટલાકમાં માત્ર બેદરકારી અથવા મનની કોઈ અન્ય અવસ્થા પૂરતી હોઈ શકે, અને કેટલાક તો ગફલતથી પણ પૂર્ણ માનવામાં આવે છે. હકીકતમાં, આ વૈવિધ્ય તેનાથી ઘણું આગળ જાય છે; કારણ કે માત્ર એટલું જ નથી કે વિવિધ ગુનાઓ માનસિક તત્વોના ભિન્ન પ્રકારોનો ઉપયોગ કરે છે, પરંતુ તેઓ તે તત્વોનો ઉપયોગ પણ ભિન્ન રીતે કરે છે."

આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આરોપી પાસે સંબંધિત સમયે જરૂરી માનસિક સ્થિતિ અથવા દોષનું પ્રમાણ હોવું આવશ્યક છે. નિશ્ચિતપણે, તે બાબત પ્રત્યેક ગુનાની વ્યાખ્યા અનુસાર એક ગુનાથી બીજા ગુનામાં ભિન્ન હોઈ શકે છે. પ્રમાણનો પ્રશ્ન પણ ભિન્ન હોઈ શકે છે. અર્થાત્ સામાન્ય રીતે માનસિક સ્થિતિ અને ગુનાહિત કૃત્ય એક સાથે હોવા જોઈએ. ગુનાહિત કૃત્ય એવું હોઈ શકે છે જે

દુષ્કર્મ કરનાર દ્વારા ઇચ્છિત હોય. સર્વવિદિત છે કે માત્ર ઇરાદો દંડનીય નથી, સિવાય કે તે આરોપીની તરફથી કરાયેલ કર્મ, વર્તન, કાર્ય કરવું અથવા કાર્ય ન કરવું સાથે સંકળાયેલો હોય. અગાઉ દર્શાવ્યા મુજબ, વિવિધ પ્રકારના ગુનાઓ સંદર્ભે સ્થિતિ ભિન્ન હોય છે, કારણ કે કેટલાક ગુનાઓમાં બેદરકારી અથવા અસાવધાન કૃત્ય પણ ગુનો બની શકે છે, અથવા અનુમાનના કેસો હોઈ શકે છે અને જેમાં વિરુદ્ધ સાબિતીનો ભાર આરોપી પર મૂકવામાં આવતો હોય. હાલના કેસમાં અમે એવું નિષ્કર્ષ મેળવ્યું છે કે કે.એસ.ઈ.બી. દ્વારા એમ/એસ. જી.આઈ.એલ. ને ઊર્જાનું કોઈ વેચાણ કરવામાં આવ્યું નથી, અને કે.ઈ.બી. દ્વારા એમ/એસ. જી.આઈ.એલ. માટે ભાવ નક્કી કરવામાં અપીલકર્તાઓનો કોઈ મત પણ ન હતો. આ પરિસ્થિતિમાં હવે આપણે ફોજદારી કાયદો – જે. સી. સ્મિથ, બ્રાયન હોગન : ફોજદારી કાયદો તરફ વળી શકીએ, જેમાં કાનૂની સિદ્ધાંત નીચે મુજબ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે :

"ફોજદારી કાયદાનો એક સામાન્ય સિદ્ધાંત એવો છે કે કોઈ વ્યક્તિને ગુનામાં દોષિત ઠરાવી શકાય નહીં, જો સુધી ફરિયાદ પક્ષે વાજબી શંકાથી પર બંને બાબતો સાબિત ન કરી હોય, એટલે કે (એ) તેણે કોઈ નિશ્ચિત ઘટના સર્જી હતી અથવા પરિસ્થિતિની કોઈ નિશ્ચિત સ્થિતિના અસ્તિત્વ માટે તેની જવાબદારી નિર્ધારિત

થતી હોય, જે ફોજદારી કાયદા દ્વારા નિષિદ્ધ છે, અને (બી) ઘટના સર્જવા અથવા તેવી પરિસ્થિતિની સ્થિતિના અસ્તિત્વ સંબંધે તેની મનોદશા નિર્ધારિત સ્વરૂપની હતી. ઘટનાને, અથવા પરિસ્થિતિની સ્થિતિને, ગુનાનું એક્ટસ રિયસ કહેવામાં આવે છે અને મનોદશાને ગુનાનું મેન્સ રિયા કહેવામાં આવે છે." જજ. અમને વધુમાં જોવા મળે છે કે ફોજદારી ન્યાયશાસ્ત્રનો ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત કે. ડી. ગૌર લખિત 'ક્રિમિનલ લો' માં પણ આ પ્રમાણે દર્શાવવામાં આવ્યો છે :

ફોજદારી દોષારોપણ ફોજદારી કાયદાના ઉદ્દેશ્ય બદલ વ્યક્તિને લાગુ પડે છે. જોકે, આ નિયમ નિરપવાદ નથી અને લેટિન સિદ્ધાંત, એક્ટસ નોન ફેસિટ રીઅમ, નિસી મેન્સ સિટ રિયા, માં દર્શાવાયેલ મર્યાદાઓને આધીન છે. તેનો અર્થ એ છે કે દોષિત મન વિના ગુનો થઈ શકતો નથી. કોઈ વ્યક્તિને ફોજદારી રીતે જવાબદાર ઠેરવવા માટે એ સાબિત કરવું આવશ્યક છે કે કાયદા દ્વારા નિષિદ્ધ કરાયેલ કૃત્ય તેના વર્તનના કારણે થયું છે, અને તે વર્તન સાથે કાયદેસર રીતે દોષારોપણપાત્ર માનસિક વૃત્તિ સંકળાયેલી હતી. આથી, દરેક ગુનાના બે ઘટકો હોય છે, એક ભૌતિક તત્વ અને એક માનસિક તત્વ, જેને અનુક્રમે એક્ટસ રિયસ અને મેન્સ રિયા કહેવામાં આવે છે.

જપ. ગ્લાનવિલ વિલિયમ્સે કિમિનલ લો માં પણ કૃત્ય સાથે સંલગ્ન ઈરાદા અંગે નીચે મુજબ જણાવ્યું છે :

ફોજદારી કાયદાના સામાન્ય ભાગની મુખ્ય સમસ્યાઓ ફોજદારી મનોદશાની આવશ્યકતા, એટલે કે મેન્સ રિયા, સાથે સંબંધિત છે; પરંતુ એક્ટસ રિયસના સ્વરૂપના પ્રાથમિક અન્વેષણ વિના આ બાબતોની પૂરતી ચર્ચા કરી શકાય તેમ નથી." આગળ વધુ એમ જણાવવામાં આવ્યું છે : "જ્યાં સુધી વિચારોનો પ્રશ્ન છે ત્યાં સુધી તે મુક્ત છે, પરંતુ તેમનું ઉચ્ચારણ કરવું એ ભિન્ન બાબત છે. બોલવું કે લખવું એક કૃત્ય છે, અને તે રાજદ્રોહ, દેશદ્રોહી ઉશ્કેરણી, ષડયંત્ર અથવા પ્રેરણા બની શકે છે; વાસ્તવમાં, લગભગ કોઈપણ ગુનો માત્ર શબ્દો દ્વારા આચરવામાં આવી શકે છે, કારણ કે આરોપી કોઈ નિર્દોષ અભિકર્તાને (ઉદાહરણ તરીકે, આઠ વર્ષથી ઓછી વયના બાળકને) તે કૃત્ય કરવા આદેશ આપી ગુનો કરાવી શકે છે. પરંતુ ફોજદારી કૃત્ય રચવા માટે (જેમ અગાઉ કહેવામાં આવ્યું છે તેમ) માત્ર માનસિક નિશ્ચય કરતાં વધુ કંઈક હોવું આવશ્યક છે. આ પ્રસ્તાવના દેખીતા, પરંતુ વાસ્તવિક નહીં એવા, અપવાદો રાજદ્રોહ અને ષડયંત્ર છે. રાજાના મૃત્યુનો સંકલ્પ કરવો રાજદ્રોહ ગણાય છે, પરંતુ કાયદો આશય પ્રગટ કરતું કોઈ પ્રગટ કૃત્ય હોવું જરૂરી માને છે; અને આ કૃત્ય માત્ર તે આશયની

કબૂલાત કરતાં વધુ કંઈક હોવું જોઈએ. તે એવું કૃત્ય હોવું જોઈએ જે તે આશયને આગળ ધપાવવા માટે અભિપ્રેત હોય; અને શક્ય છે કે તે વાસ્તવમાં એવું કરે પણ....

[૨૯] આ રીતે, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી૧, ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી૫ અને ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીફરિયાદ પક્ષના સાક્ષી૬ ના પુરાવામાંથી ઉપરોક્ત મુજબ જે સાબિત થાય છે તે માત્ર રૂપિયા ૧૦૦ / – ની મુદ્દામાલ ચલણી નોટ ધરાવતું કવર સુપરત કરાયું હતું એટલું જ છે અને તેનાથી વધુ કંઈ નહીં, ઉપર દર્શાવેલા કારણોસર. હવે તેથી, ઉપરોક્ત મુજબ, ફરિયાદ પક્ષે એ સાબિત કરવાનું રહે છે કે કવરનું સુપરત કરવું આરોપીની તરફથી દોષિત મનોદશા સાથે સંકળાયેલું હતું. આ ત્રણ સાક્ષીઓના પુરાવામાંથી આરોપીની દોષિત મનોદશા નિર્ધારિત કરી શકાતી નથી; અને અભિલેખ પરનો આ ત્રણ સાક્ષીઓનો પુરાવો જેમનો તેમ સ્વીકારીએ તોય, આરોપીએ કવર લાંચરૂપે પરિતોષિક સ્વીકારવાના સ્વરૂપે લીધું હતું એવી તેની દોષિત મનોદશા સાબિત થતી નથી. આ સાક્ષીઓના પુરાવામાંથી એવો અંદાજ કરવા પૂરતું પણ કશું બહાર આવતું નથી કે આરોપીએ પૂર્ણ જાણ સાથે કવર સ્વીકાર્યું હતું કે તેમાં ફરિયાદી પાસેથી તેણે લાંચરૂપે માંગેલા રૂપિયા ૧૦૦ / – હતા. આવું તેથી છે કે ફરિયાદ પક્ષ આરોપી અને ફરિયાદી વચ્ચે જિલ્લા પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં ખરેખર શું બન્યું હતું તે, કવર સુપરત કરાયું હતું તે સિવાય, શંકાથી પર સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ ગયું છે અને આ પુરાવો પોતાના આંતરિક સ્વરૂપે જ આરોપીની તરફથી

દોષિત મનોદશા સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે. મૂળ ફરિયાદ પક્ષના કેસ મુજબ આરોપી અને ફરિયાદી વચ્ચે થયેલી વાતચીત પણ ફરિયાદ પક્ષ આ ત્રણ સાક્ષીઓ મારફતે સાબિત કરી શક્યું નથી; ત્યારે પછી ફરિયાદી, ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીર – જિતેન્દ્રકુમાર નો પુરાવો બાકી રહે છે, જેને આ દષ્ટિએ સચોટ તપાસવાની જરૂર પડે છે કે આરોપીએ કવર સ્વીકાર્યું તે આરોપી દ્વારા પરિતોષિક પ્રાપ્ત કરવાની લેવડદેવડનો ભાગ હતો કે નહીં. તેમ છતાં, જો ફરિયાદીના પુરાવાથી એ સાબિત થાય કે આરોપીએ ફરિયાદીને લાભ પહોંચાડવા માટે લાંચ માંગી હતી અને કવરનું સુપરત કરવું સાબિત થાય, અને જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં થયેલી વાતચીત સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ, એટલે કે પંચો, દ્વારા સાબિત થતી ન હોય, તો પણ ફરિયાદ પક્ષનો કેસ વિશ્વાસ પમાડનાર બની શકે. તેથી, ઉપરોક્ત રીતે પુરાવાની મૂલવણી કરતાં, આ અદાલત એ તબક્કે પહોંચે છે જ્યાં સ્પષ્ટ રીતે જણાય છે કે આ કેસ ફરિયાદી ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીર – જિતેન્દ્રકુમાર રાવલ ના કહેવાથી અને નિવેદન પર આધારિત છે. આવી વિશિષ્ટ પરિસ્થિતિઓમાં, અદાલતનું કર્તવ્ય બને છે કે તે આવા નિશ્ચિત સાક્ષીના પુરાવાનું જાગૃતપણે સૂક્ષ્મ પરીક્ષણ કરે અને એ નિર્ધારિત કરે કે સંભાવનાના કસોટીપથ પર આવા સાક્ષીનું કહેવું ફરિયાદ પક્ષના સમગ્ર પરિદર્શ્યમાં સુસંગત બેસે છે કે નહીં. આ નોંધવાની જરૂર નથી કે દરેક કેસ તે કેસની પોતાની વિશિષ્ટ હકીકતો પર આધારિત રહે છે. આ પણ નોંધવાનું છે કે ફોજદારી ખટલાઓમાં એક કેસની હકીકતો બીજાં કેસ સાથે લગભગ સમાન હોય, તો પણ તે અન્ય કેસ માટે પૂર્વનિર્ધારક બની શકે નહીં. આ પ્રમાણે, દરેક કેસમાં

દરેક સાક્ષીના પુરાવાનું પરીક્ષણ તેની વિશ્વસનીયતા, સત્યનિષ્ઠા અને તેના કહેવાના આંતરિક મૂલ્યના દૃષ્ટિકોણથી કરવું પડે. હાલનો આ વિશિષ્ટ કેસ હવે ફરિયાદીના નિવેદન અને તેના પુરાવાની વિશ્વસનીયતા પર નિર્ભર છે. તેથી, ફરિયાદી ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીર ના પુરાવાની તંતુશઃ તપાસ હવે એ નિષ્કર્ષે પહોંચવા માટે આવશ્યક બને છે કે ફરિયાદીનો પુરાવો વિશ્વસનીય છે અને વિશ્વાસ પમાડે છે. આ નોંધવું જરૂરી છે કે કવરનું સુપરત કરવું પંચ સાક્ષીના પુરાવાથી સ્થાપિત થયેલું છે અને બચાવ પક્ષે પણ તેનો સ્વીકાર કર્યો છે; તેથી જો ફરિયાદીનો પુરાવો સત્યની છાપ ધરાવતો હોવાનું જણાય, તો આ પરિસ્થિતિ ફરિયાદીના પુરાવાને પુષ્ટિ આપી શકે. જ્યારે પંચોએ પંચનામામાં પ્રગટ થયેલ ફરીયાદ પક્ષના કેસને સંપૂર્ણપણે સમર્થન આપ્યું નથી.

[૩૦] હવે સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતા એ પ્રક્રિયાના નિયમો દ્વારા નિયંત્રિત થતો વિષય નથી. કોઈપણ સાક્ષી સત્ય બોલી શકે તેવી શક્તિ તેના જ્ઞાન, તેની અભિવ્યક્તિ કરવાની ક્ષમતા અને સત્ય બોલવાની તેની ઈચ્છા પર આધારિત હોય છે. સાક્ષીના આંતરિક ચેતનામાંથી પ્રસરતા સત્ય પ્રત્યેના ભાવને ઓળખવાનો પ્રશ્ન અદાલતો માટે છે, અને તે વિવિધ પરિસ્થિતિઓ પર નિર્ભર હોઈ શકે છે. સ્વાભાવિક રીતે, સાક્ષીની વિશ્વસનીયતા તેના પુરાવાને સમગ્રરૂપે જોવાથી અને સાક્ષીએ ઉલટ તપાસઉલટ તપાસ દરમિયાન કેવી રીતે ટકાવારી કરી તે હકીકત પરથી નક્કી કરવી પડે છે. સાક્ષીની વિશ્વસનીયતા નક્કી કરવા માટે, કેસની અન્ય પરિસ્થિતિઓ, અર્થાત્ કેસના અન્ય તથ્યોના સંદર્ભમાં, તેના

પુરાવાથી અદાલત સમક્ષ ઊભી થયેલી તેની છાપ પણ મહત્વપૂર્ણ છે. પ્રયત્ન એવો હોવો જોઈએ કે સાક્ષીઓના નિવેદનો સંપૂર્ણપણે અસંભવિત છે કે કેમ; શું જુબાનીમાં પરસ્પર વિરોધાભાસી અથવા અસંગત વર્ણન સમાયેલ છે કે કેમ; શું વિરોધી પક્ષ પ્રત્યે સાક્ષીના મનમાં કડવી વેરવેરવેરભાવના છે કે કેમ; અને અદાલત સમક્ષ જુબાની આપતી વખતે સાક્ષીનું વર્તન કેવું છે. સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતા નક્કી કરવા માટે આ મહત્વપૂર્ણ માર્ગદર્શિકાઓ છે. આ બધાથી ઉપર, કોઈ ચોક્કસ સાક્ષી સત્યનિષ્ઠ સાક્ષી છે એવો નિષ્કર્ષ કરવા માટે તેના પર વિશ્વાસ મૂકતાં પહેલાં સાક્ષીની નિષ્ઠા, ક્ષમતા અને સાતત્ય તથા કેસમાં દેખાતી અન્ય પરિસ્થિતિઓ સાથે તેના કહેવાનો મેળ બેસે છે કે નહીં, તે અત્યંત આવશ્યક છે. તે જ સમયે, જો એવું જણાય કે કોઈ સાક્ષીએ પોતાની જુબાનીમાં જ્ઞાતાપૂર્વક ખોટા નિવેદનો કર્યા છે, અને જે સાવ અવિશ્વસનીય છે, તો એવા સાક્ષી દ્વારા કરાયેલા નિવેદનના સત્ય વિશે કોઈ ખાતરી રહી શકતી નથી. એ વાત પણ નજરચૂકી ન જવી જોઈએ કે ઉલટ તપાસઉલટ તપાસમાં પરીક્ષાયેલ સાક્ષીની સત્યતા કસવા માટેનો તે એકમાત્ર ઉપલબ્ધ ઉપાય નથી. પરંતુ સત્યતાનું મૂલ્યાંકન તો આપેલ કેસની સમસ્ત પરિસ્થિતિઓ પરથી કરવાનું રહે છે અને આ સંપૂર્ણપણે તથ્યનો પ્રશ્ન છે. કોઈ એકસરખું બંધબેસતું સૂત્ર હોઈ શકતું નથી અને કાયદા અનુસાર અદાલતને જે કંઈ ઉપલબ્ધ હોય તેનો સહારો સાક્ષીની વિશ્વસનીયતા આંકવા માટે લેવો જરૂરી છે, કારણ કે અદાલત એવી સ્વચાલિત વ્યવસ્થા નથી કે જે કેસની સમસ્ત પરિસ્થિતિઓના સંદર્ભમાં મૂલવણી કર્યા વગર નોંધાયેલ તમામ પુરાવાનો માત્ર યાંત્રિક હિસાબ કરી નાખે.

[૩૧] તેથી, હવે ફરિયાદના પુરાવાનું મૂલવણ કરતી વખતે, એક અત્યંત મહત્વનો પાસો ધ્યાનમાં રાખવો આવશ્યક છે અને તે એ છે કે ફરિયાદ પક્ષના કેસની ઉત્પત્તિ શું છે તે નિશ્ચિત કરવું. ફરિયાદ પક્ષના કેસની ઉત્પત્તિ આરોપી દ્વારા લાંચની પ્રથમ માંગણી અને તેની સ્વીકારથી શરૂ થાય છે, અને ત્યારબાદની અન્ય ત્રણ માંગણીઓ તથા સ્વીકારથી આગળ વધે છે. હકીકતો એ સૂચવે છે કે રૂપિયા ૭૫/- ની પ્રથમ લાંચની રકમ, ફરિયાદીના વતી, તેના મકાનમાલિક એક – શ્રી ગોમાભાઈ દ્વારા, તા. ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ પહેલાં, આરોપીને ચૂકવવામાં આવી હતી. બીજી માંગણી અને લાંચની રકમની સ્વીકાર રૂપિયા ૧૦૦/- ની હતી, જે તા. ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ થઈ, જ્યારે ફરિયાદી મુજબ તે પોતાની રજાના સમયગાળાના નિયમિતીકરણ માટે આરોપીને મળ્યો હતો. ત્રીજી, તા. ૪થી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ, જ્યારે તપાસ હાથ ધરાઈ હતી અને આરોપીએ ફરિયાદી પાસેથી રૂપિયા ૮૫/- ની રકમ સ્વીકારી હતી, અને ચોથી તા. ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ, જેના માટે છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. એવું કહી શકાય નહીં કે જો પ્રથમ ત્રણ ઘટનાઓ સાબિત ન થાય, તો ચોથી ઘટના સાબિત થઈ હોવાનું માનવામાં આવી ન શકે. ચારેય ઘટનાઓ ફરિયાદ પક્ષના કેસનો અભિન્ન ભાગ હોવા છતાં, તેમાથી કોઈ એક, ઉદાહરણ તરીકે, તા. ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ થયેલ લાંચના વ્યવહાર, જેના માટે છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું હતું, જો સાબિત થાય, તો ગુનો રચાય છે અને આરોપીને દોષિત ઠેરવવામાં આવશે; પરંતુ બાકીની ત્રણ ઘટનાઓનું મૂલવણ કરવું આવશ્યક છે, કારણ કે તે ફરિયાદ પક્ષના કેસનો ભાગ છે અને જેના માટે આરોપ પણ ઘડવામાં

આવ્યો છે; એટલું જ નહીં, કંઈક અંશે તા. ૧લી મે, ૧૯૮૬ની ચોથી ઘટના અગાઉની અન્ય ત્રણ પ્રસંગો સાથે સંકળાયેલી છે અને વધુમાં, ફરિયાદીના વર્તનની ઝાંખી આ ઘટનાઓ દ્વારા થાય છે, જેથી સાક્ષીની વિશ્વસનીયતા નિર્ધારિત કરવાની વ્યાપ્તિમાં તેનો સમાવેશ થાય. તેથી, ઉપરોક્ત મુજબ ફરિયાદીની વિશ્વસનીયતાનું મૂલવણ કરતી વખતે, સંબંધિત પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં લેવી પડશે. તેથી, આ રીતે, ફરિયાદ પક્ષના કેસની ઉત્પત્તિ, ફરિયાદીના પુરાવાથી જે રીતે પ્રગટ થાય છે તે મુજબ, ચર્ચા કરવી આવશ્યક છે અને ત્યારબાદ ફરિયાદીના કથનને કેટલી વિશ્વસનીયતા અને કેટલું વજન આપી શકાય તેનું મૂલ્યાંકન કરવું જરૂરી બને છે.

[૩૨] અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલે એફ.આઈ.આર. અને સાક્ષીઓના નિવેદન, એટલે કે ફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીફરિયાદ પક્ષના સાક્ષીર – જિતેન્દ્રકુમાર, ફરિયાદી, વચ્ચે કેટલીક વિસંગતતાઓ દર્શાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. એ સાચું છે કે એફ.આઈ.આર. સાબિત દસ્તાવેજ છે અને પુરાવામાં ગ્રાહ્ય છે, પરંતુ જ્યારે પ્રથમ માહિતીદાતા ના નિવેદન અને તેની ફરિયાદમાં વિસંગતતા જોવા મળે ત્યારે પ્રથમ માહિતીદાતાનું ધ્યાન તેની ફરિયાદ તરફ દોરવું આવશ્યક બને છે અને ત્યારબાદ જ તે વિસંગતતા સાબિત કરી શકાય. મારા વિનમ્ર મત મુજબ, નિવેદન અને આંકિત એફ.આઈ.આર.ની પરસ્પર તુલના કરીને તેને એકસાથે વાંચી વિસંગતતા શોધવી કાનૂની પદ્ધતિ નથી, કારણ કે તે સાક્ષ્ય અધિનિયમની કલમ ૧૪૫ના સ્પષ્ટ ભંગ સમાન થાય છે. સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે વિચારણા

દરમિયાન સાક્ષી, એટલે કે ફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીફરીયાદ પક્ષના સાક્ષીર,નું ધ્યાન ફરિયાદ તરફ દોરવામાં આવી શક્યું નહોતું અને કાયદા મુજબ જરૂરી હોય તે રીતે તેનો સામનો કરાવવામાં આવ્યો નહોતો.

[૩૩] તે ઉપરાંત, સાક્ષીની આંતરિક મૂલ્યવત્તા જાણવા માટે ફરિયાદીની સાક્ષીનું મૂલવવું જરૂરી બને છે. જે બાબત સ્પષ્ટ રીતે સામે આવે છે તે એ છે કે, ફરિયાદી અને આરોપી વચ્ચે તેમના પરસ્પર સંબંધને લઈ દુશ્મનાવટ હતી; જેમાં એક વિસ્તાર નિરીક્ષક હતો અને બીજો સ્ટાઈપેન્ડરી શિક્ષક હતો. આ સ્વીકારેલી હકીકત છે કે ૧૩મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ થી ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ સુધીના સમયગાળા દરમિયાન ફરિયાદી પોતાની ફરજ પરથી ગેરહાજર હતો. તેણે રજૂ કર્યું હતું કે ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ માટે તેણે પોતાના મુખ્ય શિક્ષકને એક રજાનો અહેવાલ આપ્યો હતો. આ સંદર્ભે, એ સ્થાપિત થાય છે કે ઉલ્લેખિત કેઝ્યુઅલ રજાનો અહેવાલ તેણે ક્યારેય તેના પર બહાર જતી નોંધ નંબર દર્શાવી આગળ મોકલ્યો ન હતો. તેમ છતાં, પોતાની જુબાનીમાં તેણે એવું જણાવ્યું કે તેણે તે અહેવાલ આપ્યો હતો. તેની ગેરહાજરી દરમિયાન, આરોપીએ તેની શાળાનું નિરીક્ષણ કર્યું હતું, તે પણ સ્વીકારેલી હકીકત છે. ફરિયાદ પક્ષના કેસની ઉત્પત્તિનું પરીક્ષણ કરતાં, સાક્ષીઓની વિશ્વસનીયતા માટે ફરિયાદીની જુબાનીનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે, જ્યાં તે કહે છે કે તે સમયગાળા દરમિયાન તેના મકાનમાલિક ગોમાલાઈએ ફરિયાદીની તરફથી તેની ફરજ પરથી બિનઅધિકૃત ગેરહાજરી બાબતે આરોપીને રૂપિયા ૭૫/- ચુકવ્યા હતા. જ્યારે સત્ય શોધવાનો

પ્રયાસ કરવામાં આવે છે, ત્યારે ફરિયાદ પક્ષના કેસની આ અત્યંત મહત્વપૂર્ણ પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખી, આ હકીકતનું પરીક્ષણ કરીને સાક્ષીની સત્યતા નિર્ધારિત કરવી જરૂરી છે. સ્પષ્ટ છે કે ગોમાભાઈની સાક્ષી લેવાઈ નથી. એટલું જ નહીં, નોંધપોથી પરથી એવું જણાય છે કે આરોપીએ અપીલકર્તાની ગેરહાજરી માફ કરી નહોતી અને તેના વિરુદ્ધ, ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીએ શિક્ષણ અધિકારીને અહેવાલ આપ્યો હતો કે તેણે ૧૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ ગુંદીખેડા શાળાની મુલાકાત લીધી હતી અને ફરિયાદી હાજર મળ્યો ન હતો. એટલું જ નહીં, ઉલ્લેખિત અહેવાલમાં તેણે આ પણ રજૂ કર્યું હતું કે તેણે તે બાબતે પૂછપરછ કરી અને જાણવા મળ્યું કે ફરિયાદી ૧૪મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬થી રજા પર હતો અને તેણે માત્ર ૧૫મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના એક જ દિવસ માટે અહેવાલ આપ્યો હતો, જે બહાર જતી નોંધપોથીમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો ન હતો. એટલું જ નહીં, પરંતુ એ જ દિવસે, એટલે કે ૧૮મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ, તેણે શાળામાં રાખવામાં આવેલી મુલાકાત નોંધપોથીમાં એવો ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે ફરિયાદી હાજર ન હતો અને પોતાની ફરજ પરથી બિનઅધિકૃત રીતે ગેરહાજર હતો. એવું જણાય છે કે ૧૪મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬થી ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ સુધી પોતાની ફરજ પરથી ગેરહાજર રહેવા બાબતે આરોપીએ ફરિયાદીનો પક્ષ લીધો ન હતો. આંક ૨૮ એ ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીએ આપેલો અહેવાલ છે અને ફરિયાદ પક્ષે નોંધપોથી પર રજૂ કરેલ મુજબ આ દસ્તાવેજ ફરિયાદ પક્ષના કેસનો અભિન્ન ભાગ છે. હવે આ પરિસ્થિતિઓમાં, જે બાબત વિચારણીય છે તે એ છે કે ફરિયાદીનું આ કહેવું કેટલું સાચું છે કે શ્રી ગોમાભાઈએ

ફરિયાદીની તરફથી આરોપીને લાંચરૂપે રૂપિયા ૭૫/- ચૂકવ્યા હતા. તેવી જ રીતે, ફરિયાદીનું આ કહેવું પણ તપાસને પાત્ર બને છે કે તે ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીને મળ્યો હતો અને પોતાની બિનઅધિકૃત ગેરહાજરી અંગે સલાહ માંગી હતી, જ્યાં આરોપીએ કથિત રીતે એવું કહ્યું હતું કે અહેવાલ જરૂરી નથી અને જો ફરિયાદી આરોપીને રૂપિયા ૧૦૦/- ચૂકવે તો બાબત સંભાળી લેવામાં આવશે, જે ફરિયાદીએ તેને ચૂકવ્યા હતા. ઉપરોક્ત આંક ૨૮ના પ્રકાશમાં, ફરિયાદીનું આ કહેવું કે તેણે પ્રથમ ગોમાભાઈ મારફતે રૂપિયા ૭૫/- ચૂકવ્યા અને પછી ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ ચૂકવ્યા, તે કોઈ વિશ્વાસ પેદા કરતું નથી, કારણ કે ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના જ રોજ આરોપીએ ફરિયાદી વિરુદ્ધ અહેવાલ કર્યો હતો અને તેણે શાળામાં રાખવામાં આવેલી મુલાકાત નોંધપોથીમાં પણ તે બાબત નોંધેલી હતી, અને તેથી ફરિયાદીએ ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીને રૂપિયા ૧૦૦/- ચૂકવ્યા હોવાનો પ્રશ્ન તર્કસંગત નથી. મુલાકાત નોંધપોથી ફરિયાદ પક્ષે આંક ૨૬ તરીકે રજૂ કરી છે. એવું પણ અનુમાન કરી શકાય કે આંક ૨૬માં આરોપીએ કરેલા ઉલ્લેખ વિશે ફરિયાદીને જાણ હોવી જોઈએ. ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ ફરિયાદી આરોપીને મળવા જાય એવું કોઈ કારણ નહોતું. વધુમાં, ફરિયાદીની સાક્ષીમાંથી એવું કંઈ બહાર આવતું નથી કે મુલાકાત નોંધપોથીમાં આરોપીએ કરેલા ઉલ્લેખ અંગે કોઈ ચર્ચા થઈ હતી.

[૩૪] ફરિયાદીની વિશ્વસનીયતા નિર્ધારિત કરવા માટે આ હકીકત સાથે વધુ એક એવી પરિસ્થિતિ છે જેને વિચારમાં લેવાય તે જરૂરી છે, અને તે છે ફરિયાદ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરાયેલ દસ્તાવેજ, એટલે કે આરોપીની સામાહિક ડાયરી. એવું જણાય છે કે ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ, ફરિયાદ પક્ષના જણાવ્યા મુજબ, આંક ૧૪ પરના નોંધાયેલ દસ્તાવેજો અનુસાર, આરોપી પોતાની શાસકીય ફરજ પર નવાગામ ગામે હતો. ફરિયાદી ૧૯મીએ નવાગામ ખાતે આરોપીને મળ્યો હોઈ શકે, પરંતુ તે હકીકત તેણે પોતાની જુબાનીમાં દર્શાવી નથી અને તે માત્ર અસ્પષ્ટ રીતે એટલું જ કહે છે કે તે ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીને મળ્યો હતો, પરંતુ ક્યારે અને ક્યાં, તે તેણે જણાવ્યું નથી. એવું અશક્ય નહોતું કે ફરિયાદી ૧૯મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીને મળ્યો ન હોય અથવા મળી શક્યો ન હોય, પરંતુ તેવી સ્થિતિમાં ફરિયાદીએ પોતાની જુબાનીમાં એમ કહી શક્યું હોત. તે પછીના દિવસે એટલે કે ૨૦મી ફેબ્રુઆરી, ૧૯૮૬ના રોજ, આરોપીએ પોતાના ઉપરવાળા અધિકારીને આપેલો અહેવાલ, ફરિયાદીના આ નિવેદન અંગે વધુ શંકા ઊભી કરે છે કે તેણે રજા નિયમિત કરવા માટે, અથવા અનધિકૃત ગેરહાજરી નિયમિત કરવા માટે, આરોપીને રૂ. ૧૦૦/- આપ્યા હતા. અહીં નોંધપાત્ર બાબત એ છે કે ફરિયાદીની ગેરહાજરી નિયમિત કરવાની સત્તા આરોપી પાસે નહોતી અને મુલાકાતના ત્રીજા દિવસે તેણે પ્રતિકૂળ અહેવાલ કર્યો હતો, જે એક સાબિત હકીકત છે.

[૩૫] જમી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ, જ્યારે આરોપી શાળામાં આવ્યો હતો અને વાર્ષિક નિરીક્ષણ કર્યું હતું, તે દિવસનો કેસ પણ આવો જ છે. તે વાર્ષિક નિરીક્ષણ ફરિયાદ પક્ષના કેસનો અભિન્ન ભાગ છે અને આંક ૩૭ તરીકે નોંધ પર મૂકવામાં આવ્યો છે. જણાવેલ વાર્ષિક નિરીક્ષણ ફરિયાદીની હાજરીમાં કરવામાં આવ્યું હતું. જમી માર્ચ, ૧૯૮૬ તારીખનો તે નિરીક્ષણ અહેવાલ જોતા અને આ બાબતે આરોપી દ્વારા વધુ કંઈ કરવાની જરૂર બાકી ન હતી, ત્યારે તે દિવસે તેણે આરોપીને રૂપિયા ૮૫/- ચૂકવ્યા હતા એવી ફરિયાદીની વાત શંકાસ્પદ બની જાય છે, કારણ કે આંક ૩૭ પરનો નિરીક્ષણ અહેવાલ અપીલકર્તા વિરુદ્ધ કોઈ પ્રતિકૂળ નોંધ ધરાવતો નથી, સિવાય એટલું કે અપીલકર્તા પોતાની ફરજ પરથી ગેરહાજર રહ્યો હતો અને તે જણાવેલ નિરીક્ષણ અહેવાલના પાનું-૮, કોલમ નં. ૧૦માંથી જણાય છે, જેમાં આરોપીએ નોંધ્યું હતું કે શિક્ષકો નિયમિત રીતે શાળામાં હાજર રહેતા ન હતા; તે સિવાય આ નિરીક્ષણ અહેવાલમાં કોઈ પ્રતિકૂળ નોંધ કરવામાં આવી નથી અને આ નિરીક્ષણ અહેવાલ પર ફરિયાદીની સહી પણ છે. એવું જણાય છે કે જમી માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ આ અહેવાલ પૂર્ણ થયો હતો અને આ બાબતે ત્યારબાદ કંઈ કરવામાં આવ્યું નહોતું. બાબતને આ રીતે જોતા, ફરિયાદ પક્ષના કેસમાંથી જ પ્રગટ થતી પરિસ્થિતિઓ પરથી એવું જણાય છે કે ફરિયાદી અંગે સારી નોંધ કરવા બદલ આરોપીએ રકમ માગી હતી અને ફરિયાદીએ રૂપિયા ૮૫/- ચૂકવ્યા હતા એવી ફરિયાદીની વાત અત્યંત શંકાસ્પદ જણાય છે. ખરું છે કે ફરિયાદીએ તે સમયના માનનીય શિક્ષણ મંત્રીનો સંપર્ક કર્યો હતો અને આરોપી અંગે પોતાની ફરિયાદ રજૂ કરી હતી. પરંતુ ફરિયાદ પક્ષ

દ્વારા કોઈપણ વ્યક્તિની તપાસ થઈ શકી નથી જેથી જાણી શકાય કે ફરિયાદીએ આરોપી સામે ચોક્કસ કઈ ફરિયાદો કરી હતી, કારણ કે તેણે રજૂ કરેલી અરજી નોંધ પર મૂકી શકાઈ નહોતી, જે ભ્રષ્ટાચાર વિરોધી બ્યુરો કચેરી અને સંબંધિત મંત્રી વચ્ચે થયેલા પત્રવ્યવહાર, આંક ૩૪, ૩૫ અને ૩૬ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે. તેથી, માત્ર એટલા કારણો કે ફરિયાદીએ માનનીય શિક્ષણ મંત્રી સમક્ષ ફરિયાદ કરી હતી, તે પરથી લાંચની આ ત્રણ ઘટનાઓ અંગે તેણે જે જણાવ્યું છે તેમાં ફરિયાદી સત્યવાદી સાક્ષી હતો એવો અનુમાન કરી શકાય નહીં. તેથી, જો ફરિયાદીના પુરાવાનું વિશ્વસનીયતાના દૃષ્ટિકોણથી પરીક્ષણ કરવામાં આવે, તો ફરિયાદ પક્ષના આ ભાગમાં તે સત્યવાદી જણાતો નથી. ખરું છે કે *ફાલ્સસ ઈન ઉનો, ફાલ્સસ ઈન ઓમ્નિબસનો* સિદ્ધાંત ફોજદારી વિચારણામાં લાગુ પડતો નથી. પરંતુ પ્રશ્ન એ છે કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ગોઠવાયેલ છટકું માટે આ સાક્ષી પર વિશ્વાસ કરી શકાય કે કેમ, જ્યાં ફરિયાદ પક્ષના કેસના કેટલાક મહત્વપૂર્ણ તથ્યો સંપૂર્ણપણે માત્ર ફરિયાદીની વાત અને ફરિયાદ પર જ આધારિત છે.

[૩૬] તેમના સાક્ષ્યમાંથી જે જાણવા મળે છે તે એ છે કે તારીખ ૪ માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ રૂપિયા ૮૫/- સ્વીકારતી વખતે આરોપીએ ફરિયાદીને જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદી અંગે અનુકૂળ નોંધો કરવા માટે ફરિયાદીએ વધુ રકમ ચૂકવવાની આવશ્યકતા હતી અને ફરિયાદ પક્ષના દસ્તાવેજ મુજબ જ જ્યારે એવું જાણવા મળે છે કે નિરીક્ષણ અહેવાલ તારીખ ૪ માર્ચ, ૧૯૮૬ના રોજ જ તૈયાર કરવામાં

આવ્યો હતો અને તેના પર ફરિયાદીના હસ્તાક્ષર હતા, જેમાં વહીવટી સ્વરૂપની કેટલીક સૂચનાઓ ફરિયાદીને આપવામાં આવી હતી. આ બાબત ફરીથી મહત્વપૂર્ણ છે, કારણ કે તેનો સંબંધ તારીખ ૧ મે, ૧૯૮૬ના રોજ બનેલી ઘટનાથી જોડાયેલો છે. તારીખ જની સ્થિતિ શું હતી તે ધ્યાનમાં રાખવું આવશ્યક છે માર્ચ, ૧૯૮૬માં નિરીક્ષણ અહેવાલના સંદર્ભમાં ૧લી મેની માંગણી અનુસરી હતી અને તે ફરિયાદીનું કહેવું છે. હવે ફરિયાદીનું કહેવું એ છે કે, ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ ખાતે આરોપીએ ફરિયાદી સંબંધિત પ્રતિકૂળ નોંધોમાં સુધારો કરવા માટે રૂપિયા ૧૦૦/- ની રકમ માગી હતી. જ્યારે સાક્ષી આરોપી દ્વારા લાંચની માંગણીના હેતુ અંગે નિવેદન આપે છે ત્યારે તેની વિશ્વસનીયતાનું મૂલવણ થઈ શકે છે. આરોપી દ્વારા લાંચ માગવાના હેતુ બાબતે તે પોતાના વર્ણનો બદલે છે. પ્રથમ તો, નિરીક્ષણ દરમિયાન કોઈ પ્રતિકૂળ નોંધો નહોતી અને નોંધોમાં સુધારો કરવાનો પ્રશ્ન જ ઊભો થતો ન હતો, તો પછી અશક્ય કારણસર ફરિયાદી આરોપીને રૂપિયા ૧૦૦/- કેમ ચૂકવે. ફરિયાદીની નોકરી કાયમી થવાની બાબતમાં આરોપીનો કોઈ ભાગ ન હતો.

[૩૭] ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિઓની સાથે આ બાબત પણ ધ્યાનમાં લેવાની છે કે ૪ માર્ચ, ૧૯૮૬ થી ૧ મે, ૧૯૮૬ સુધીનો સમયગાળો આ અવધિ દરમિયાન વીતી ગયો હતો. ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ નથી કે આ અવધિ દરમિયાન કોઈ માંગ કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદ પક્ષના કેસમાંથી એક અત્યંત મહત્વપૂર્ણ પરિબળ બહાર આવે છે, તે એ કે સંબંધિત તમામ જણા દ્વારા સ્વીકારેલી સ્થિતિ

મુજબ દરેક અંગ્રેજી કેલેન્ડર મહિનાની ૧લી તારીખે ગોધરા જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં હંમેશાં બેઠક યોજાતી હતી, જેમાં શિક્ષણ વિભાગના તમામ સંબંધિત અધિકારીઓને, આરોપી સહિત, કદાચ શિક્ષકો સિવાય, હાજર રહેવું આવશ્યક હતું. આ હકીકત ફરિયાદીને સારી રીતે જાણમાં હતી. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, જ્યારે કેસની પરિસ્થિતિઓનો વિચાર ૪ માર્ચ, ૧૯૮૬ અંગે ફરિયાદીના પુરાવાની ઉપરોક્ત મૂલવણી અને ૧ મે, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગના હેતુના સંદર્ભમાં કરવામાં આવે છે, ત્યારે એવું જણાય છે કે ફરિયાદીને ખબર હતી કે ૧ મે, ૧૯૮૬ના રોજ તમામ સંભાવનામાં આરોપી ગોધરામાં ઉપલબ્ધ રહેવાનો હતો, કારણ કે દર મહિનાની ૧લી તારીખે ફરજિયાતપણે યોજાતી ઉક્ત બેઠકમાં આરોપીની હાજરી અનિવાર્ય હતી. તેથી, ગોધરાના બસ સ્ટેન્ડ પર આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગ અને રૂ. ૧૦૦/- ની રકમ કવરમાં મૂકવા માટે આપેલો નિર્દેશ આ દષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે છે. વધુમાં આ પણ નોંધવું જરૂરી છે કે ફરિયાદ પક્ષના કેસ મુજબ લાંચની રકમ બંધ કવરમાં રાખવા અંગે આરોપી દ્વારા આપેલો નિર્દેશ, મૂલવણી કરતાં, બે પાસાઓ ઉજાગર કરે છે. આરોપી માટે ચલણી નોટ છુપાવવાનો હેતુ એવો હોઈ શકે કે જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં, જ્યાં સમગ્ર વિભાગના વ્યક્તિઓ હાજર હોય શકે, ત્યાં કોઈની નજરે એવું ન પડે કે આરોપી ફરિયાદી પાસેથી ચલણી નોટો સ્વીકારે છે. આ એક પાસું છે. બીજી શક્યતા એ છે કે ફરિયાદીને ખબર હતી કે આરોપી ખુદી ચલણી નોટ સ્વીકારશે નહીં અને જો તે જ નોટ કવરમાં છુપાવવામાં આવે તો વસ્તી ગણતરીના અહેવાલના બહાને આરોપી દ્વારા તે સ્વીકારવામાં આવવાની

સંભાવના હતી. સંભાવનાઓના આ બે પાસાઓમાંથી કયો સંભવિત છે તે પુરાવાનું તોલમાપ કરીને અને સત્ય ક્યાં આવેલું છે તે નિશ્ચિત કરીને જ નિષ્કર્ષરૂપે કહી શકાય. તેથી ફરિયાદીની વિશ્વસનીયતાનું સવિસ્તર પરીક્ષણ કરવામાં આવે છે.

[૩૮] આ કેસના તથ્યો અને પરિસ્થિતિઓમાં, જો ઉપરોક્ત અન્ય ત્રણ સાક્ષીઓ ફરિયાદીને સમર્થન આપતા હોય, તો ૧લી મે ૧૯૮૬ના રોજ કરવામાં આવેલી માંગ અંગે ફરિયાદીના પુરાવા પર આધાર રાખી શકાય. એ પણ અચરજની બાબત છે કે જથી માર્ચ, ૧૯૮૬થી ૧લી મે, ૧૯૮૬ દરમિયાન આરોપી અને ફરિયાદી મળ્યા નહોતા. પરંતુ અચાનક, આરોપી ફરિયાદીના મકાનમાલિક ગોમાભાઈને સંદેશ મોકલે છે કે ફરિયાદીએ ૩૦મી એપ્રિલ, ૧૯૮૬ના રોજ આરોપીને મળવું જરૂરી હતું. અહીં વધુ એક મહત્વની નોંધ લેવા જેવી બાબત એ છે કે ગોમાભાઈની તપાસ કરવામાં આવી નથી. આરોપીએ અગાઉના પ્રસંગે ફરિયાદીને તે ચિઠ્ઠી કવરમાં મૂકવા માટે સૂચનાઓ કેમ આપી નહોતી તે સમજાતું નથી. ફરિયાદીના પોતાના જ કહેવા મુજબ, રકમ ખુલ્લેઆમ સ્વીકારવામાં આવી હતી. ફરિયાદીની વિશ્વસનીયતાને અસર કરતી વધુ એક બાબત એ છે કે ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ ખાતે ફરિયાદી અને આરોપીની મુલાકાત આકસ્મિક મુલાકાત હતી. ફરિયાદી અથવા ફરિયાદ પક્ષનો એવો કેસ નથી કે ફરિયાદીને નિશ્ચિત સમયે અને નિશ્ચિત પ્રસંગે આરોપીને મળવા જણાવવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ સ્પષ્ટ રીતે એવું જણાય છે કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ કોઈપણ

સ્થિતિમાં આરોપી ગોધરા આવવાનો હતો અને તે જણાવેલી બેઠકમાં હાજર રહેવાનો હતો, એવી વાત ફરિયાદીના મનમાં હતી. ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર ફરિયાદી આરોપીને મળ્યો હતો તેવી આ કથા, તેના કારણો અને સંલગ્ન પરિસ્થિતિઓને કારણે વધુ શંકાસ્પદ બને છે, કારણ કે આરોપી તરફથી કોઈ સૂચના ન હોવા છતાં ફરિયાદીએ કેવી રીતે માન્યું કે ૧લી મે, ૧૯૮૬ના રોજ સવારે ૧૦.૪૫ વાગ્યે આરોપી ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર આવવાનો હતો. આ બાબતે ફરિયાદ પક્ષ તરફથી કે ફરિયાદી તરફથી કોઈ સમજૂતી આપવામાં આવી નથી. ફરિયાદી ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર સવારે ૧૦.૪૫ વાગ્યા સુધી કેમ રાહ જોતો રહ્યો, તે પણ સમજાવવામાં આવ્યું નથી. જો આ પાસું ધ્યાનમાં લેવાય તો આરોપીએ ફરિયાદીને કવરમાં રકમ લાવવા જણાવ્યું હતું કે કેમ તે શંકાસ્પદ બની જાય છે. ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર ફરિયાદી અને આરોપીની મુલાકાત અંગે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર સાક્ષી ફરિયાદીનો છે અને ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિઓને કારણે ફરિયાદીની વિશ્વસનીયતામાં સ્પષ્ટ રીતે મોટી ખામીઓ દેખાય છે. ફરિયાદીના પુરાવાથી ફરિયાદ પક્ષના કેસમાંથી ઊભી થતી આ જ દ્વિધા છે. તેની ઉલટ તપાસઉલટ તપાસમાં તેણે જણાવ્યું છે કે તે દાહોદથી વહેલો ગોધરા આવ્યો હતો અને ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર રાહ જોતો રહ્યો હતો, કારણ કે તેને જાણ થઈ હતી કે આરોપી ક્યાંકથી ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર આવવાનો હતો. સંભાવનાના આધારે આ કથા એક વધુ કારણસર શંકાસ્પદ બને છે કે આરોપી વિસ્તાર (બીટ) નિરીક્ષક હતો. તેની ફરજ ગામોની પ્રાથમિક શાળાઓનું નિરીક્ષણ કરવાની હતી. એ સ્વીકારેલી હકીકત છે કે ગુંદીખેડા અથવા હિમાલા ગામ, જ્યાં ફરિયાદી રહેતો

હતો, તે આરોપીના અધિકારક્ષેત્રમાં આવતું હતું. તો આવી સ્થિતિમાં લાંચની રકમ માંગવા માટે આરોપીએ ફરિયાદીને ગોધરા અથવા દાહોદ ખાતે બોલાવવાનો શું કારણ હતો. સ્વાભાવિક ક્રમમાં આરોપી માટે ફરિયાદીની શાળામાં અથવા તે રહેતો હતો તે હિમાલા ગામે જઈને સુરક્ષિત રીતે લાંચની રકમ મેળવવી વધુ સરળ હતી, જ્યાં સુધી અગાઉથી જ યોગ્ય આયોજન ન કરવામાં આવ્યું હોય ત્યાં સુધી ત્યાં છાપો ગોઠવી શકાય તેમ ન હોત. આ પરિસ્થિતિ સૂચવે છે કે ફરિયાદીનું એવું કહેવું કે તે ગોધરા બસ સ્ટેન્ડ પર આરોપીને મળ્યો હતો, તે શંકાસ્પદ બને છે. નોંધપાત્ર એ છે કે આ પરિસ્થિતિઓમાં, છાપા દરમિયાન જે કંઈ બન્યું હોય તે ફરિયાદીએ જણાવ્યા મુજબ વિચારવાનું રહે છે. પોતાની જુબાનીમાં ફરિયાદી જણાવે છે કે તે પોતે અને બે પંચો કેન્ટીન પાસે ઊભા હતા અને આરોપી ત્યાં આવ્યો. એ યાદ રાખવું જોઈએ કે પંચોએ જુબાની આપી છે કે ફરિયાદી અને આરોપી બંને કોઈ વાતચીત વિના સાથે સાથે ચાલીને કેન્ટીન સુધી ગયા હતા. ફરિયાદી કહે છે કે આરોપીએ પૂછ્યું કે તે રકમ લાવ્યો છે કે નહીં અને તેણે તે કવર કાઢીને આરોપીને આપી દીધું અને પંચ દ્વારા સંકેત આપવામાં આવતા દરોડા પાડનાર પક્ષ સ્થળે પહોંચી ગયો અને જણાવેલ કવર કબજે કર્યું. એ પણ સમજાતું નથી કે જણાવેલ કવર પર એન્ટ્રાસિન પાવડર કેમ લગાડવામાં આવ્યું ન હતું જેથી જાણી શકાય કે તે કવર આરોપીને આપવામાં આવ્યું હતું. તે ઉપરાંત, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, ઉપરોક્ત કારણોસર ફરિયાદીની વિશ્વસનીયતા શંકાસ્પદ હોવાથી જિલ્લા પંચાયત કચેરીમાં આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગ અંગે તેનો ઉલ્લેખ પણ સલામતીપૂર્વક વિશ્વસનીય માનવામાં આવી શકતો નથી.

અહીં નોંધપાત્ર છે કે દરોડાના સમયે જિલ્લા પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં આરોપી દ્વારા કરવામાં આવેલી માંગ અંગે પંચોએ ફરિયાદીને સમર્થન આપ્યું નથી. જ્યારે આ કેસ માત્ર ફરિયાદીના પુરાવા પર આધારિત છે અને તેનો પુરાવો વિશ્વસનીય નથી એવું જણાય છે, ત્યારે ફરિયાદી દ્વારા જુબાની અપાયેલી આરોપીની માંગને સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ, એટલે કે પંચો, દ્વારા સમર્થિત થવું આવશ્યક બને છે.

[૩૯] કાયદાનો એવો કોઈ નિયમ નથી કે લાંચના તમામ કેસોમાં ફરિયાદી અથવા લાંચ આપનારની વાતને સ્વતંત્ર સાક્ષીઓ દ્વારા અનિવાર્ય રીતે સમર્થન મળવું જ જોઈએ. અનેક કેસોમાં, જો તપાસ અધિકારીનું પુરાવું વિશ્વસનીય જણાય, તો તેના આધાર પર દોષિત ઠેરવવાનો નિર્ણય કરવામાં આવ્યો છે અને સર્વોચ્ચ અદાલતે તેને માન્ય રાખ્યો છે. એવા કેસો પણ હોઈ શકે છે કે જેમાં પંચો વિમુખ બની જાય ત્યારે દોષિત ઠેરવવાનો આધાર માત્ર લાંચ આપનારની એકલ સાક્ષી પર રાખી શકાય, અને માત્ર આ કારણસર કે લાંચ આપનાર રસ ધરાવતો સાક્ષી છે તથા સામાન્ય રીતે જ્યારે લાંચ આપનારને આરોપી સામે ગેરહાજરી હોય ત્યારે એવો ફરિયાદી ફરિયાદ કરે છે, તેના પુરાવાને ત્યજી શકાય નહીં. તેથી, દરેક કેસનો નિર્ણય તે ખાસ કેસના તથ્યોના આધારે જ કરવો પડે.

[૪૦] આમ, આ એક વિલક્ષણ પ્રકારનો કેસ છે જેમાં પંચ સાક્ષીઓ અથવા તપાસ અધિકારીના પુરાવામાંથી દોષિત ઠેરવવા માટે કોઈ આધાર અથવા ખાતરી શોધવી શક્ય નથી. આ દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે કે વિજ્ઞાન તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતના ન્યાયાધીશ તેમજ વિચારણાનું સંચાલન કરનાર સરકારી વકીલ કેસ

પ્રત્યે સતર્ક નહોતા અને પંચનામું કાયદેસર રીતે સાબિત કરી શકાયું નથી. તેથી, જે સ્થિતિ ઉભી થાય છે તે એ છે કે બચાવમાં આરોપીએ કવર સ્વીકાર્યાનું જે સ્વીકાર્યું છે, એટલું જ બન્ને પંચોએ જણાવ્યું છે અને તેનાથી વધુ કંઈ નથી. જિલ્લા પંચાયત કચેરીના પરિસરમાં છટકું ગોઠવવામાં આવ્યું ત્યારે હકીકતમાં શું બન્યું હતું તે બાબતે મૂળ ફરિયાદ પક્ષનો કેસ પ્રગટ થાય તે રીતે પંચનામું સાબિત કરવાનો પ્રયત્ન પી.આઈ. શ્રી રંગડેકરના નિવેદનમાં પણ કરવામાં આવ્યો નથી. આ વિશિષ્ટ કેસમાં ફરિયાદીની વાતની વિશ્વસનીયતાની ઉપરોક્ત મુજબ તપાસ કરવામાં આવી છે અને એવું જણાય છે કે આ માત્ર અહીં ત્યાંના વિરોધાભાસોનો કેસ નથી, પરંતુ એવો કેસ છે જેમાં ફરિયાદીએ સ્થાપિત હકીકતો અને કેસમાંથી સ્પષ્ટરૂપે બહાર આવતી સહપરિસ્થિતિઓના વિરુદ્ધ જઈ ખોટું નિવેદન આપવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે. આવા સાક્ષીઓ પર આધાર રાખીને, આ જેવા ગંભીર કેસોમાં દોષારોપણનો આધાર ઉભો કરવો અસુરક્ષિત છે. અપીલકર્તા-આરોપી તરફથી વિદ્વાન વકીલે રજૂ કરેલા નિર્ણયો, તે તે કેસોની હકીકતો પર આધારિત નિર્ણયો છે. મહત્વની બાબત, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, એ છે કે ફરિયાદ પક્ષના કેસનો મહત્વનો ભાગ વિશ્વાસ પ્રેરિત કરે છે કે નહીં. કેટલાક કેસોમાં આરોપીએ લાંચ સ્વીકારી હોય તો માંગણી કોઈ સંકોચ વિના અનુમાનિત કરી શકાય છે અને આવા કેસોમાં લાંચની માંગણીને સ્પષ્ટ શબ્દોમાં સાબિત કરવી પણ જરૂરી રહેતી નથી. આજની તારીખે કાનૂની સ્થિતિ એવી જ છે. આ કેસમાં જે દેખાઈ આવે છે તે આરોપીએ કવર સ્વીકાર્યું હતું એટલું જ છે અને ઉપર જણાવ્યા મુજબ, આરોપીની તરફથી જે દોષભાવના મનોદશા ‘મેન્સ રિયા’ તરીકે ઓળખાય છે તે

વિશ્વસનીય પુરાવાથી સ્થાપિત થઈ શકી નથી. એવું જણાય છે કે આરોપી તરફથી આ સ્વીકારવામાં કોઈ સંકોચ નથી કે તેણે ફરિયાદી પાસેથી તે કવર સ્વીકાર્યું હતું, પરંતુ તેને વસ્તીગણતરીનો અહેવાલ માનીને. બાબતને આ દષ્ટિએ જોતા એવું અનુભવે છે કે જ્યારે ફરિયાદ પક્ષ પોતાનો કેસ વાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવામાં સક્ષમ નથી અને જ્યારે પુરાવો અદાલતને દ્વિધામાં મૂકે છે, ત્યારે શંકાનો લાભ આરોપીને જ આપવો જોઈએ અને બચાવની સંભાવનાની ચર્ચા કરવી આવશ્યક ન પાડે બને. ફરિયાદ પક્ષના પુરાવામાંથી, ખાસ કરીને ફરિયાદીના પુરાવામાંથી બહાર આવતી પરિસ્થિતિઓ અનિશ્ચિતતા તરફ દોરી જાય છે. અદાલત ક્યારેય સિક્કાની બીજી બાજુને અવગણવા સમર્થ નથી થઈ શકતી કે, જે હેતુનો સંભવિત આધાર નોંધપોથી અને કેસની પરિસ્થિતિઓમાંથી સ્થાપિત થઈ શકે છે, તેના પ્રકાશમાં એવો સ્વીકાર્ય અભિપ્રાય પાડે બહાર આવે છે કે શું આ છટકું કોઈ સરકારી કર્મચારીનું કારકિર્દી સમાપ્ત કરવા માટે ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. તેથી સ્વાભાવિક રીતે ઊભો થતો ગૂંચવણભર્યો પ્રશ્ન એ છે કે સત્ય ક્યાં આવેલું છે. શું તે સરકારી કર્મચારી વિરુદ્ધ ફરિયાદીએ કરેલા આક્ષેપોમાં છે કે પછી આરોપી સરકારી કર્મચારી દ્વારા સંભવિત બનાવવામાં આવેલા આક્ષેપોમાં છે. આમ, જ્યારે અદાલત પોતાને દ્વિધાના શૂળ ઉપર અને ચોરાસ્તા પર એવી સ્થિતિમાં પામે છે કે સત્ય ક્યાં છે તે શોધવાનો માર્ગ કયો છે, ત્યારે આપરાધિક ન્યાયશાસ્ત્ર દ્વારા આપવામાં આવેલો સરળ અને સ્પષ્ટ આદેશ એ છે કે સત્યની શોધમાં નિષ્ફળ સાબિત થનાર આ પ્રયત્નનો પરિત્યાગ કરવો અને અત્યંત સાવચેતીના ભાગરૂપે આરોપીને શંકાનો લાભ

આપવો વધુ યોગ્ય છે. ઉપર ચર્ચાયેલી ગૂંચવણસભર પરિસ્થિતિઓમાં, જો ફરિયાદીનો પુરાવો શંકામુક્ત ન જણાય, તો આવા કલંકિત પુરાવા પર આધારિત દોષારોપણ અને સજાનો આદેશ માત્ર અન્યાયી, ગેરકાયદેસર અને અયોગ્ય જ નહીં ગણાય, પરંતુ તે જાહેર વહીવટની કાર્યક્ષમતાને નિશ્ચિતપણે નિરોત્સાહિત પણ કરશે.

[૪૧] તેથી, આરોપીને શંકાનો લાભ આપવો વસ્તુસ્થિતિને અનુરૂપ રહેશે. ઉપરોક્ત મુજબ, સાક્ષી એટલે કે ફરિયાદીની કથનનો મહત્વનો ભાગ શંકાથી પર નથી, ત્યારે માનનીય ન્યાયાધીશે તેની સામે આક્ષેપિત આરોપો માટે આરોપી-અપીલકર્તાને દોષિત ઠરાવવા ફરિયાદીના પુરાવા પર આધાર રાખવામાં અને તે પણ કોઈ કારણો દર્શાવ્યા વિના અથવા પુરાવાની યોગ્ય દૃષ્ટિકોણથી મૂલવણી કર્યા વિના, સ્પષ્ટપણે ભૂલ કરી હતી.

[૪૨] ઉપરોક્ત પરિસ્થિતિમાં, ગોધરા સ્થિત પંચમહાલના માનનીય વિશેષ ન્યાયાધીશની અદાલતમાં ચાલેલા વિશેષ (બ્રષ્ટાચાર) કેસ ક્રમાંક ૧૦/૧૯૮૯ના અપીલકર્તા – આરોપી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી કીમીનલ અપીલ ક્રમાંક ૩૩/૧૯૯૪ મંજૂર કરવામાં આવે છે. આ અપીલમાં પડકારવામાં આવેલો, ગોધરા સ્થિત પંચમહાલના વિશેષ ન્યાયાધીશ દ્વારા વિશેષ (બ્રષ્ટાચાર) કેસ ક્રમાંક ૧૦/૧૯૮૯માં હાલના અપીલકર્તા – આરોપીને દોષિત ઠેરવતો ચુકાદો અને આદેશ રદ કરવામાં આવે છે અને અપીલકર્તા – આરોપીને બ્રષ્ટાચાર નિવારણ અધિનિયમ, ૧૯૪૭ની કલમ ૫(૧)(ડી) સહવાંચિત કલમ

પ(૨) હેઠળ તેના વિરુદ્ધ મૂકવામાં આવેલા આક્ષેપોમાંથી તેમજ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૬૧ હેઠળ તેના વિરુદ્ધ મૂકવામાં આવેલા આક્ષેપોમાંથી વાજબી શંકાના લાભના આધારે નિર્દોષ છૂટકારો આપવામાં આવે છે. વિશેષ (ભ્રષ્ટાચાર) કેસ ક્રમાંક ૭૦/૧૯૮૯માં મુદામાલ વગેરે અંગે તાબાની અદાલતતાબાની અદાલતટ્રાયલ જજ પસાર કરેલા આદેશોમાં હસ્તક્ષેપ કરવામાં આવતો નથી. જો દંડની રકમ અપીલકર્તા – આરોપીએ ભરેલી હોય, તો તે તેને પરત કરવામાં આવે. અપીલકર્તાના જામીનબોન્ડ રદ ગણાશે.

રાજ્ય દ્વારા સજામાં વૃદ્ધિ માટે પ્રાધાન્ય આપેલ ફોજદારી અપીલ નં. ૪૯૧/૧૯૯૪ નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

[જે. આર. વોરા, ન્યાયમૂર્તી]

(વિજય)

*The translation of this judgment has been provided by
M/s. Hyperlink E-Solutions Pvt. Ltd.*

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ.

અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.